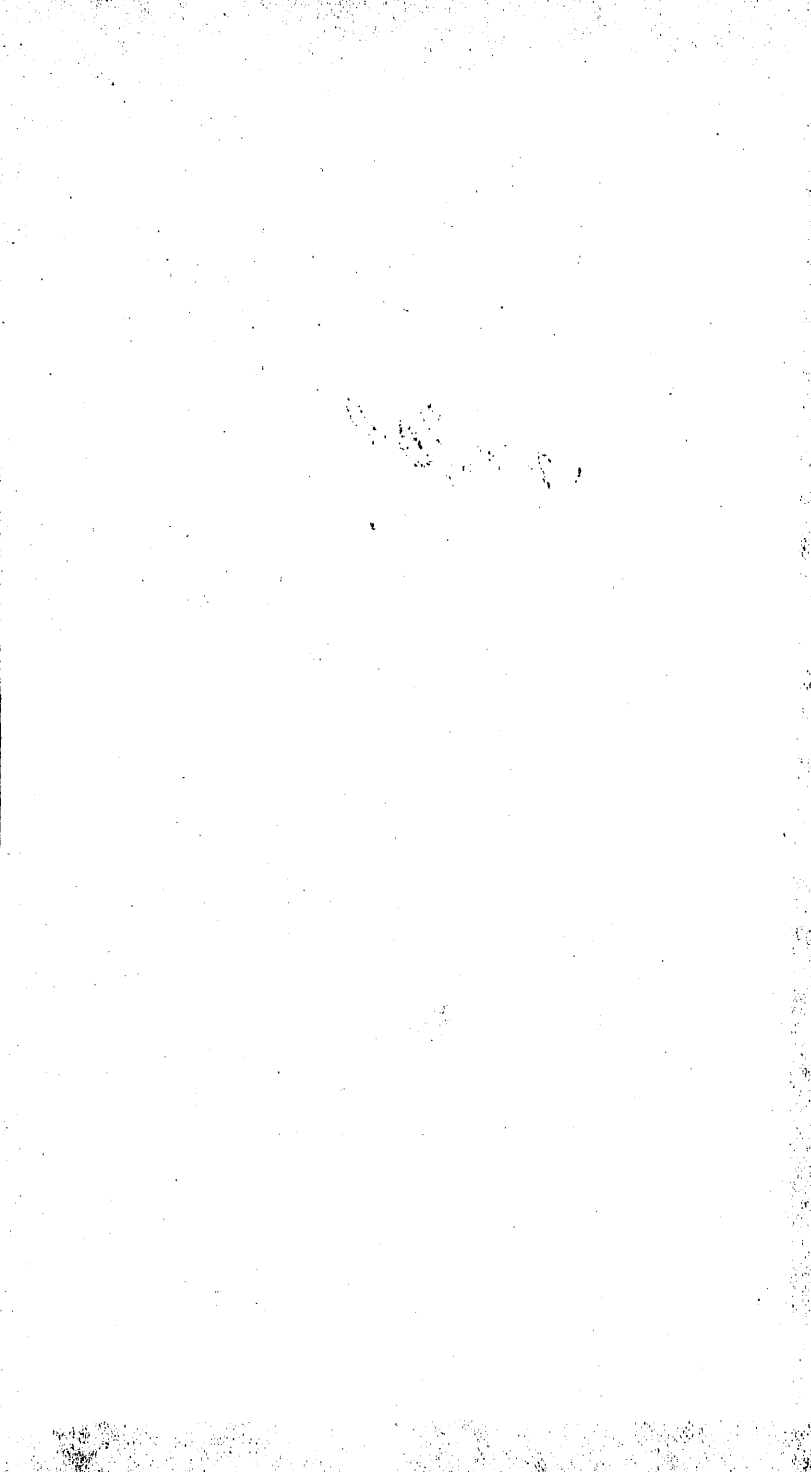

W. 20th

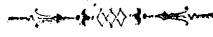
120 ר"ל פ"ק ס"ג ס"ב ס"א

מגן

הַאֵשׁ

מאת

יהושע מוה

ווארשא

ברפוס של א. בוימריטער ברחוב דזיקא נומר 44

שנת תרנ"ג לפ"ק

ГА-XXXXXX

т. е.

РАЩА

соч. О. МЕЙЗАХА

Тип-лит. Ф. Баумриггера Дикая № 44

ВАРШАВА

1893

תכּן הענינים

13	דיחודי ליפפאלד בחצר המלכות
5	מכתבים משר של ים
20	המלאך הגואל
77	איהו חכם הרואה את הנולד
87	מקצין בנטיעות
88	דמדעה
30	

Дозволено Цензурою
Кіевъ 26 Іюня 1892 г.

היהודי ליפפאלד בהצר המלכות

או

האשה המבישה

הנסיך [קורפירסט] יאָאכים השני שישב על כסא המלוכה
בבראנדענבורג [משנת 1535 עד שנת 1571] נתן הרשיון להיהודים
שגרשו מארצו בשנת 1510 לשוב לערי ממלכתו והבטיחם על דברתו
כי כל רע לא יאונה להם וכי ישבו במנוחה שלמה תחת צל כנפיו; ורק
בתנאי כי ישלמו מס לגלגלת כאשר ישים עליהם. והיהודים אף אם
ידעו מכבר כי הארץ הזאת ארץ משכלת היא וכי כל יד עמל
והלאה מצאום במשך שבתם בה בטרם נגרשו מקרבה ולא באשמת
עם הארץ אך ורק באשמת המושלים או השואפים לדמי נקיים.
בכ"ז נחמו את נפשם כי עת לחננה באה להם, וכי ארץ
בראנדענבורג היא רחבת ידים ויוכלו לעסוק בעסקים גדולים וירויהו
ויעצמו מאד מאד וגם ימצאו מרגוע לנפשם בצל מושל חסיד
כאשר הבטיחם, ואשר ע"כ שבו יהודים רבים לארץ בראנדענבורג,
וישבו בעיר ברלין ויאחזו בכל ענפי המסחר וירם היתה בכל ענין
וחפץ ואין סכלים דבר בארץ.

הכל יודעים והכל מודים כי היהודים בטבעם הם אנשים
חרוצים ונבונים וכל רו לא אנס להם ובשכלם החר וחרוצותם

לכבוד

האחים היקרים והישרים, הסוחרים הנכבדים הנדיבים
והיודים החכמים והמיוחסים הלא המהר' אברהם פישל
ור' זלמן למשפחת פישער נ"י.

מאת

מכנדם ומוקירם כחין ערכם.

המחבר

ב.

איש יהודי היה בעיר ברלין ושמו ליפפאלד אשר הגלה
מהעיר פראג ויבא לחסות בצל הנסיך הבראנדענבורגי, והאיש
ההוא היה משכיל בכל דרכיו, וחכם לבב ונבון דבר בכל מעשיו,
ועל ידי סבות שונות הביר את הנסיך, והנסיך שמע את שמעו
וישלח ויקרא לו ויבא ויעמוד לפניו, וימצא חן וחסד לפניו, ויושט
לו את ידו לאות כבוד ויאמר: שמעתי עליך לאמר: כי איש חכם
ונבון אתה, ועתה הראני נא את חכמתך והוציאני מן המצר
למרחב, הגד נא היש בכחך לאסוף כסף למען מלאות חרבן אוצרי?
יש ויש! הוד מלכות, ענה ליפפאלד, רק אם תחן לי כח
והרשאה לעשות כטוב וכישר בעיני, אז אדע כי עשה אעשה ויכול
אוכל ואמלא את אוצרך כסף וזהב וכל יקר תראינה עיניך.

— הרשות בידך לעשות בה כטוב בעיניך, דבר הנסיך
בקול מושל, ואתה עשה ככל אשר תמצא ירך לטובת המדינה
כאשר דברת, ובידך אפקיד את סודי ואוצרי ואיש לא יהרהר אחרי
מדותיך ומעשיך.

— יהי נא לבך סמוך ובטוח, הוד מלכות! ענה ליפפאלד,
ואם ככה אתה עושה לי אבטיתך נאמנה כי בעוד ימים אחדים
תראינה עיניך את אוצרך מלא כל טוב.

— אם כדברך כן יקום או תהיה כחותם על יד ימיני, לפני
תעמוד, ועל פיך ישק כל ביתי, וידעת כי באור פני מלך כמוני
חיים, ורבים יקנאו בך על הכבוד הגדול הזה.

ביום ההוא, יום העשירי להדש ההמישי, בשנת 1558
למספרם עזב ליפפאלד את ביתו אשר על הרחוב סמראלואא,
ויבא לגור בחצר הנסיך לעמוד לימינו ולהיות לעזר כנגדו לאסוף
כסף רב. ויהי יוצא ובא בבית המלכות ואין מבלים דבר.

היהודי ליפפאלד הלך הלוך וגדל וכל אשר הוסיף לעמוד
לימין הנסיך וכל אשר התאמץ להיות לו לעזר להקל מעליו משא

הרבה החלו לעלות מעלה מעלה ובכל אשר פנו הצליחו וימצאו מאה שערים, ואף אם נמל עליהם לשלם מס כבד לאוצר המלוכה, בכ"ז גדלו והצליחו ויעשו פרי ויאספו כסף רב, ולא ארכו הימים וכל עיני מסחר בראנדענבורג לקחו היהודים בידם, וידם היתה על העליזנה בכל ענין ובכל קנין.

והנסיך יאאכים השני אהב מאד לבנות מבצרים חוקים גדולים כמו המבצר ספאנדוי וגם יצא לעזרת הקיסר בהלחמו נגד התוגרמים ולא ידע כי עי"ז חסר יבואנו, כי הריק את אוצרו מבלי חשבון, רק טאהבתו את עמו וארצו. נוסף על כל אלה בנה לו בתים גדולים כברליון ובכל ערי ממלכתו וישע ברמים ויעש לו גנות ופרדסים ובהם כל עץ נחמד למראה ועושה פרי למינהו, ופזר נתן על זה. וכל אשר שאלו עיניו לא אצל ממנו ולא מנע את לבו מכל שמה ומכל תענוגות בני האדם, עד כי באחרונה נפקחו עיניו לראות כי אוצרו נתדלדל מאד עד פרומה אחרונה ולא ידע מאין יבא עורו ומוצא לכסף איה למלא תאות נפשו. ויהי היום והנסיך ישב תפוש ברוב שרעפיו בקרבו ולא ידע

לשית עצות בנפשו. וכימים ההם שר האוצרות (פינאנסמיניסטר) מרס היה בארץ לקחת עצה מפיו בעניני כסף, ועל המלך לברו היה לראונו ע"ד הכנסות והוצאות המדינה. וישב הנסיך על כסאו ויחשוב מחשבות רבות וידבר אל לבו לאמר: והיהודים אינם אמור? הלא הנה יאספו כסף למכביר וכל המסחרים הקטנים והגדולים בידם המה, וההצלחה תאיר פניה אליהם ואין איש מכלים אותם, הארץ פתוחה לפניהם לעשות כטוב וכישר בעיניהם ולא נפקד להם מאומה, ומדוע לא יעשו המה פעם אחת לטובה הפרינה? הלא עליהם לעמוד בצרתה לי לחלצני מן המצר, הבה אנסה נא לדבר אליהם דבר ולהעיר להם און כי עליהם לצאת לעזרתי, הנסיון הזה — ואם גם לא יועיל לי — הלא לא אפסיד בזה מאומה, עתה אראה אולי רוח והצלחה יעמוד לי מפקום זה! בפיו דבר, ובו ביום החל להוציא לאור את פתשבתו המוכה על אוצרו הריק.

דומה ולהביא עליו שואה לא ירע והוה לא יוכל כפרה. ראשית מעשיהם היו להוציא דבתו רעה ולרנן אחריו כי ההוצאה המרובה אשר יוציא ליפפאלד בשם הנסיך כבר עלתה למעלה ראש, וכי כבר נלאו נשוא, ואחר, לא בושו לגלות דעתם בפומבי כי היהודי ליפפאלד יראה את חשבון ההוצאה, אבל את ההכנסה יסתיר מעיני כל ובכפו דבק מאום, וגם בבית הרשת המעשה אשר בחצר בית התפלה [גרויען קלאַסמער] גם שמה אי סדרים, ורק חשבון ההוצאה יראה לדעת ולא ההכנסה.

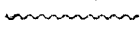
השנאה הגדולה הלכה הלוך וגדול ויבזו השרים בלבם לנקום בליפפאלד לבדו, ויצא הקצף על כל היהודים להשמדם או לגרשם מן הארץ, ויאמרו איש אל רעהו יבא יומם ונפלו ביריבו ואז נכלה במ חצי חמתנו, לא נחמול עליהם, והעת ההיא בא תבוא ולא תאחר.

וליפפאלד ראה והבין כי השרים ישנאוהו וישממוהו ומנוחה ידריכוהו ויבזו אותם בלבם, ולמען הקניטם ולהעלות חמתם לא נתנם ליפפאלד לבוא להתיצב לפני הנסיך בכואם לראות את פניו, ועליהם היה לחכות איזה שעות עד שיקרא אותם הקורפירסט, כי לא היה להם הרשות לראות את פני הנסיך טרם הודיע ליפפאלד אותם כי יכולים לבוא לפניו ולדבר באזניו את דבריהם או לשמוע את פקודת הנסיך עליהם.

ליפפאלד פתח בית מלוח גדול (Lombard Geschäft) כי מעבודתו לטובת המדינה לא ראה שכר בעמלו, ויבקש לו אמצעים שונים לסצוא מחיתו. ולא ארכו הימים ובית מסחרו עלה והצליח ורבים מגדולי הארץ האצילים זראו פני המלך לקחו מידו כסף רב בערבון ועד היום נמצאו שְׁמָרֵי החוב (וועכסלען) שנתנו לו חורי הארץ, ובתוכם גם ראש השופטים כברלין.

זאת ועוד אחרת, ליפפאלד העלה עליו חמת האצילים ע"י מעשהו זר מעשהו. וזה הדבר: המלך הפך להוציא ממשעות זהב וכסף ויוציא פקודה לאמר: כל איש ואשה הנמצא בידו כלי כסף ובלי זהב עליהם להביא אליו והוא ישלם להם כפי המחיר הקצוב,

חובותיו ולמלא את אוצרותיו כל סגלות מלכים, כן הוסיף הנסיך לכבדהו והוקיר את שמו, ואף כי הנסיך ידע היטב כי מגמת פני ליפפאלד להקל מעט על היהודים מעל צואריהם ולחשבם כאזרחים גמורים וכי עליהם לשאת בעל המלך חלק כחלק ככל יושבי בראנדענבורג, וחקה אחת ומשפט אחד יהיה לגר ולאזרח הארץ, בכ"ז הוסיף המושל לאהוב אותו, ומעשה צדקה הזאת הוסיף לוית חן על ליפפאלד בעיני כל אוהבי אדם ויכבדהו וינשאוהו למעלה ראש ותהלתו מלאה פיהם, בירעם כי רק מאהבתו לכל הנברא בצלם אלהים יעשה זאת. אבל גם שונאים בנפש רכש לו ע"י מעשהו זה כי לא רבים יחבמו להבין דבר לאשורו, רק הנסיך ועוד יחירי סגלה מעטים מאד ידעו להוקיר את מפעליו הטובים לטובת ארצו בכלל ולאנשים פרטים.

ג.

בשנת 1564 עלתה ביר היהודי ליפפאלד להוציא פקודת המלך אשר בה יתן הרשות בידו לאמר: העניים והאביונים שבני ישראל פטורים לשלם המס הגדול הקצוב על כל איש יהודי, רק מעט מעט כפי יכולתם וכפי אשר תשיג ידם למען לא ירכצו תחת משא המס ויוכלו לפרנס את בני ביתם ולנהלם בלחם לרעבון נפשם, ובדבר הזה הוסיף ליפפאלד לקנות לו אוהבים רבים ויותר מהמה אייבים בנפש, ומה גם בראותם כי ליפפאלד השתדל לאסוף כסף לאוצר הממשלה וזהב למכביר בשוטו עין על כל מפעלי עבדי הנסיך ויעש סדרים נכונים באוצר הממשלה, ובקש ומצא מקורים חדשים לצבור כסף אשר לא שער הנסיך מימיו, שונאיו הרבים חרקו שן בראותם כי בכל מקום אשר ילך ליפפאלד וכל אשר יעשה ה' מצליח בידו ובכל אשר יפנה ישכיל. ליפפאלד חקר ודרש ומצא ענינים רבים ושונים למלא חורי אוצר הממשלה זהב וכסף, והשרים אשר קנאו בגדולתו ואשר חתרו תחת כסא כבודו להורידהו

עם אלהיו ותורתו, אשר על כן לא שם לבו על כל אלה ויוסף ללכת
בדרכו הישרה אשר הלך. בידו האחת מלא את רצון הקורפירסט
לאסוף כסף, ובידו השניה עשה לטובת עמו, ובראותו כי ממו ידו
העניים לשלם מס לגלגלת כחק וכמשפט, שלם ליפפאלד מכיסו
לאוצר המלך ונתן כתב קבלה בידי העניים להיות להם לעד כי
כבר שלמו הובתם למלכם. ויכר ליפפאלד את אחיו, והם לא
הכירוהו, ושנאתם וקנאתם עברו למעלה ראש, וליפפאלד ראה את
כל זאת ולא נתן לבו להם, ויאמר: שגגתם היא חטאתם, וטעותם
היא בפרתם.

ה.

ויהי ביום השני להדש הראשון בשנת 1571 למספרם וילך
המלך בחברת סגניו ושלשיו לצוד ציד ביער, ובבואו הביתה עשה
להם משתה ויאכלו וישתו וישמחו עד חצות הלילה וילכו לביתם
שמחים וטובי לב, והקורפירסט טרם עלה על מטתו לנוח מעבודתו
אשר עבד ביום ההוא קרא אליו את ליפפאלד ויתלוץץ הקורפירסט
כטוב לבו ביין, ויאמר: מדוע לא תבקש שטר קבלה על המס אשר
תאסוף מאחיד? האם באמת תאמין לי על דברתי? האם לא מצאת
בי החסרון הגדול המכונה "שכחה"? וגם לא תהשרני בדבר שיש
בי לבקש שתי פעמים; וכאשר ראה המלך כי ליפפאלד בא במנוחה
ואין מענה בפיו, הוסיף לדבר בשפתיו חן ויאמר: שכב במנוחה
יערבה שנתך עליך ובטח בי כי לא אעשה דבר בלועל כזה: האם
פי המדבר אליך לא די לך במקום שטר קבלה? הלא יותר טוב
תעשה אם תתן על ידי כוס יין מלא לשותות למען אוכל לישון כי
כבר עבר חצות הלילה; ליפפאלד נתן את הכוס על ידו, והמלך
שתה מצה עד תמו וישכב וישן, וגם ליפפאלד נעלם מעיניו.

וכל אשר ימאן לשמוע ענוש יענש, האצילים חשדו את ליפפאלד כי ע"י עצתו עשה הקורפירסט את הדבר הזה, ואשר ע"כ רק מעט מועד הביאו אל אוצר המלך כלי הזהב והכסף ורוב העם החביאו את כליהם במסתרים, ובראות הקורפירסט כי העם ימאן להביא, צוה על ליפפאלד לחפש בבתי האצילים ולקחת כלי הזהב והכסף בחזקה. וליפפאלד מלא את רצון המלך באופן מאד נעלה, ויקח אנשי חיל מווינים מעבדי הקורפירסט וילכו מבית לבית וכל הכלים היקרים אשר מצאו לקחו בידם וילכו והאצילים נבהלו מפניהם וייראו לדבר דבר באוניהם רק חשבו בלבם: קחו לכם הרכוש, והנפש תנו לנו. ויברכו על הרעה כשם שמברכין על הטובה.

הנבלה ההיא לקחת בחזקה מידי אנשים תמימים את רכושם אשר רכשו בזעת אפים, עשתה רושם גדול, והיד החזקה אשר הראה ליפפאלד לשמונה עשר אצילים נשמעה בכל הארץ. וכלם פה אחד ענו ואמרו, כי היהודי אשם בדבר הזה. ואף כי יראו על נפשם להשמיע במרום קולם. אבל שמרו את הדבר בלבם ויחכו ליום פקודה לפקוד עליו את עונו, ורבים ידעו כי בקרוב תבעיר אש השנאה עד אבדון תאכל ונצוץ אתה יצא ללהבה ואכל אותה ואת כל אשר לו.

ד.

והיהודים הגרים כבר אנדענבורג, האם ידעו המה להקיר ולהכיר את חסדי ליפפאלד אשר עשה למענם, ואשר פעל לטובתם? על השאלה הזאת נענה באנחה: לא ולא! הוא אהב את עמו אהבה עזה בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו, ופעמים הרבה עשה יותר מכפי כחו, והמה שלמו לו רעה תחת טובה וישנאוהו ויבזוהו ולא יכלו דברו לשלום, וליפפאלד ראה עון אחיו ולא התבונן, יען כי הוא ידע את אחיו כי לא מרוע לבבם ורק מקנאתם לאלהים עשו זאת, כי עינם הטעתם להשוב עליו תועה כי לבו איננו שלם

פנה מצא מכשולים על דרכו. שערי הצדק והאמת ננעלו בפניו השופטים שנאווהו, ויזכרו לו את שנאתם הישנה, והמלך החדש שמע את דבת מלשיניו ויצו להביאו בפלילים ולשפטו ע"פ שלשה שופטים [בית דין של שלשה], ובראשם היועץ סתרים פֶּאָן אַרְנִים (Geheim-Rath von arnim)

ז

וההמון בשמעו את המקרה אשר קרה את הנסיך יאאנים השנו וכי היהודי אשר עמד על יד ימינו נהפש בכף והוא שוכב למעצבה בבית האסורים וכי ידו היתה במעל — בני האספסוף האלה, בני הבליעל, אשר שנאתם ליהודים הסתירו עד כה בקרב לבנם וייראו על נפשם להראות ולהוציא לפעולה את מחשבתם הרעה על היהודים, כל בני הערב-רב הזה התעוררו ביום ההוא ויקהלו במקום אחד ויקראו הרב ומות להל היהודים; בפיהם דברו ובידם מלאו ויקימו כלם כאיש אחד לכוון את היהודים ולקחת את רכושם וגם את נפשם. ראשית מעשיהם שלחו את ידם בבית הכנסת הגדול אשר ברחוב בית התפלה (Klosterstrasse) ובכלותם את מעשיהם ובראותם כי אין איש מוחה בידם, והממשלה עומדת מרחוק ולא שמה את לבנה למעשיהם המתועבים, הלכו מבית לבית ויבאו כבתי עשירי היהודים וגם את העניים לא הוציאו מהכלל ויבזו וישללו שלל ויקחו מכל הבא בידם. את נשיהם ובנותיהם ענו, ואת טפם בזו להם ואשר לחרב לחרב ואשר לשבי לשבי, וכל המלאכה הנמכרה שלחו באש או שברו לשברים והכו לרסיסים ואיש לא עמד לפניהם כי הטליץ האחד ליפפאלד, אשר שלמו לו רעה תחת דרשו טובתם, האיש הטוב והמטיב הזה נעצר בחצר המטרה ואין איש בלעדיו שיעמוד כפרץ, אשר על בן כל החפץ שלח ידו ויך את היהודים הכה ופצוע ויקח את רכושם ואת כל אשר להם ואין אומר השב, ותהי עת צרת

ויהי לראש האשמורה השלישית וייקץ המלך פתאם משנתו ויצעק צעקה גדולה וזרה ויאמר: כי היין בא אל קרבו כמו רעל ומות, וקדחת נוראה ותום גדול התלקחו בכל עצמותיו, ובזרם המפיקו עבדיו לקרוא אליו ולהביא לפניו את הרופאים ותפח נפשו ותצא נשמתו וימת מיתה חטופה; עבדיו הרופאים ובראשם הד"ר לומהער בן הד"ר הגדול מארמין לומהער פתחו את גויתו וינתחוהו לגזרים כמשפט חכמת הרפואה הטובה עליהם והכירו לדעת, כי סבת מיתתו היתה הנגע הצרעת אשר פרח ברגלו הימנית ובידו השמאלית, ובהיותו ביער נגע בעשב הארץ והנגע בא אל קרבו — וימת.

יועצי המלך ושריו ועבדיו נבחלו מאד וילכו אל ביתם סרים וזועפים בראותם כי רעה נגד פניהם, וכי המלך החדש יבקש מהם דין והשבון על כל מעשיהם, ועליהם לעמוד לפני כסא המשפט להראות צדקתם ותמתם אם לא עו ער היום משפט ואם לא עקשו את הישרה, ויותר מכלם נבהל ליפפאלד בידעו כי כלילה אחד בשעה אחת אבד את כל אשר רכש לו בכל ימיו חייו, וכי המלך החדש הוא שונא לו מתמול שלשום והוא שונא את כל היהודים; ויותר מזה ראה ליפפאלד כי אויביו אשר יראו עד היום מפניו לדבר דבר ירימו ראשם נגדו וינקמו את נקמתם ויצעידוהו לבאר שחת, ולא לשוא פחד פחד ומגורתו באה לו, ותחת שלוח בא רגו ותחת השקט — אי מנוחה, כי המלך החדש יאהאן געארג אשר עלה לשבת על כסא יאאכים השני צוה להפוש את כל היועצים והשרים וראי פני הנסיך ויתנם בבית הסהר מקום אשר אסורי המלך אסורים שם, וגם את ליפפאלד אסר בכלא. אבל — אין מול לישראל — כל האסורים יצאו לחפשי אחרי כי המה יכלו להראות את צדקהם לעיני השופטים, כי דבריהם היו נשמעים וכל אחד הפך יסודותיו על אוהביו רעיו וידידיו, והמלך החדש המה און לשמוע מענותיהם ואמתלאותיהם ואשר ע"כ יצא משפטם לאור וחפשת נתן להם. לא כן היה גורל היהודי ליפפאלד, בכל המקום אשר

המה פאנמעל טחוטב ומאטטהיאם העירו והגידו בפה מלא כי יודעים הם בברור שבמה פעמים נתן ליפפאלד כסף להמלך ולא לקח מידו תעודה. ופעם אחת נתן להמלך שמונת אלפים גולדען והמלך לא הספיק להסגיר לידו את שטר הקבלה וכי באמת הבין את השטר אחרי אשר נמצא השטר בגנוי המלך ערוך בכל על שם ליפפאלד, ואם כן הוא נקי האיש הזה מכל עון ומכל חטא.

השופטים באו במבוכה ולא ידעו להוציא משפטו אם לשבט או לחסד, יען לא יכלו לרדת לסוף מעשי ליפפאלד ולא ראו בו כל און, רק בזאת נכתם עונו כי יהודי הוא וחטאתו זו לא יכלו כפר לו, ואף אם השופטים היו אנשים כנים ונאמנים אבל קנאת הדת בימים ההם גברה מאד ותחרור בלבות אנשים גדולים וטובים והעש שמות בארץ, ומי יוכל לעמוד לפניה כי היא עד אברון האבל, ובכל זאת הוציאוהו לחפשי, ויצו אתו לאמר: שב בביתך ולא תצא מהעיר אנה ואנה עד אשר תנתן לך הרשות מירינו, והשופטים שלחו אחריו אנשים מרגלים בסתר ויצו אותם לאמר: לכו וראיתם את כל מעשי ליפפאלד ושמתם את כל אשר ידבר הוא ואשר ידברו אחרים אתו ותשמיעו זאת באוני השופטים ותהיו רואים ואינם נראים, אתם תראו ותשמעו והוא לא ידע כי האורב יושב לו בחדר.

מ.

ליפפאלד ישב בביתו אשר ברחוב סמראלויא, ימים רבים התענג על רב טוב ולא ידע כי המות יארוב לו וכי עוד מעט ונלכדו רגליו בחרמו, וכי ביד אשה סכרו השמן.

המרגלים טבבו ביום ובלילה סביב משכנו, ויחפשו ויאזינו זיקשיבו ויטו אזנם לשמוע, אבל אין קול ואין קשב, וכבר נואשו למצוא עליו עון אשר חטא ויאמרו איש אל אחיו: להנם נתפשטה

לעדת בני ישראל בכראנדענבורג אשר כמוה לא היתה מיום
גלות בני ישראל מעל ארמחם .

ה.

וליפפאלד ידע את כל אשר נעשה בחצר המושל החדש ,
ויבן לדעת כי אין לחכות על הסד מאת שופטיו והמה לא יתנו
לו חנינה , ואשר על כן התיאש לצאת מחצר המטרה ויתפלל לה'
שיפקח את עיני השופטים לראות כי לא חטא להנסיך וכי נקי
הוא מכל עון ומכל פשע ואין עולתה בו , ונהפוך הוא כי את
המלך אהב בכל לבבו ועבדו באמונה בתם לבבו ובנקיון כפיו ,
ומדוע לא יעמדו לו ביום צרתו , האם יאבד בצדקתו , האם ימיתו
צדיק עם רשע , השופטי כל ארץ ברנדענבורג לא יעשו
משפט ? והנה תפלתו שיצאה מקירות לבו לא שבה ריקם , והמלך
יאהאן געארג הושיב שופטים כסאות למשפט , והמה נקוי כפים
ולא לקחו שחד , אנשים ישרים והמיטים בדורותם ... שכל ישעם
וחפצם רק לשפוט משפט אמת וצדק ולא לעות את הדין .
השופטים חקרו ודרשו היטב את כל ספרי החשבונות אשר מצאו
בבית ליפפאלד — אף אם היו כתובים בשפת עברית — אבל אחד
היהודים תרגם לפניהם את כל הכתוב שמה ויראו השופטים את
כל החשבונות וימצאו חשבון צדק , והשופטים הוציאו משפט צדק
לעיני השמש ויודו בפה מלא כי ספרי החשבונות יראו לדעת —
וכן יעידו הכותבים והסופרים בדור ההוא — כי ליפפאלד ידע
עת לכל חפץ והכיר את מקומו וכי נהל את המושל בדרך
הישרה , ולא הוציא אף פרוטה אחת לבטלה , ואין דבר אשר
עליו יוכלו לאמר כי עשה ליפפאלד שלא כהוגן . נוסף על אלה
ראו השופטים והתבוננו , כי לא לבד שלא לקח משל אחרים כי
אם עוד הוציא אלף ושבע מאות גולדען מאמתחתו לטובת הממשלה ,
ועדים נאמנים — המה סריסי המלך אשר עמדו לשרת לפניו הלא

על חמאים שלא חטא על אשמות שלא אשם, הודה: כי על פי כשפיו מצא חן בעיני המלך המת, גם הודה כי הולך שולל את המלך, וכי גנב וכחש ושם בכליו וחיל זרים בלע, ואף אם השופטים כבר ראו כי כל החשבונות אמת וצדק, בכ'ז נתנו אמון לדבריו האחרונים שדבר באונס, גם הודה כי כידו נמצאו אוצרות חשך, ומאשר להמלך עשה את כל הכבוד הזה, וכאשר הרפו ממנו ובקשו שיהזור על דבריו עוד הפעם, כחש בהם ואמר: חי ה' וחי נפשי כי לא שלחתי ידי בגנבה וכי נפשי נקיה מעון הכסף. והשופטים צוו להוסיף לענותו ביתר שאת וביתר עז ויודה על חמאים ועונות שכלם ידעו כי שקר ידבר וכי לא עשה הנבלה ההיא. הוא הודה למשל כי השרשרת של זהב שנתן לו המלך להביאה בכור ולעשות ממנה מטבעות (מעדאיללע) קטנות לתת מתנה ליועצים ביום ר"ה לאות אהבה וכבוד, השרשרת הזאת גנב ושם בכליו. ואף אם השופטים ידעו בברור כי המטבעות של זהב נחלקו בין היועצים כפי ערך משקל השרשרת, בכ'ז די היה נהם כי הודה על פשעיו הרבים ובהובם גם על העון הזה ונכתם עונו, יען כי הוא בעצמו הודה בפה מלא כי גנב ומה להם עוד, הלא הודאת בעל דין כמאה עדים דמי.

י"א.

והשופטים בראותם כי על נבלות רבות הודה כי עשה וכי ע"י הענוים הקשים יפתח את פיו וידבר דברים נוראים, עלה במחשבה לפניהם לשאול את פיו על דבר מות המלך, אולי יוד היתה במעל הזה, אולי השקוה סם מות וישם קץ לחייו, ואחרי כי המה ידעו כי ליפפאלד לא יודה על החטא הגדול הזה, ע"כ השבילו לשאול את פיו ע"י המועקה, ויענהו ויציקוהו עד כי הודה כי הוא הסב במיתתו וכי על ידיו מת המלך, ואף אם הד"ר פאול לופהער נתן עדותו כי סבת מיתתו היתה ע"י עשב השדה אשר נגע

עלילות על זה האיש, ופנראה אדם כשר הוא ואין עולתה בו, קומו ונעלה אל השופטים או אל המלך ונשניעו את הדבר הזה, ויתן לנו חפשה ממשמרתנו זאת, ובדברם הקשיבו קשב רב קשב, קול אשה מבישה, אשת ליפפאלד צעקה על אישה ותקללהו קללה נמרצת וכה אמרה במר רוחה: צא צא איש הרמים ואיש רע ובליעל, הלא מכשף אתה ובכשפיך הולכת שולל את השופטים להראותם כפר השבון שכל דבריו שקר וכזב, ובכשפיך מטממת את לבביהם וכה בכשפיך לעור את עיניהם, ובאמת בן מות אתה, לו ידעו השופטים כי עשית חוזה עם הרוחות הרעות השרים ולילית כי אז אחרת דברו אליך ולא נקך מעון ולא נמלטת מידם. הדברים יצאו מפיה והמרגלים מהרו ויחלטו הממנה ויספרו באזני המושל ובאזני השופטים את כל הדברים אשר שמעו מפי אשת ליפפאלד. ויצו המלך את עבדיו לאמר: מהרו ואסרו את ליפפאלד והביאוהו בנחשתים ושימו כבלי ברזל על ידיו ועל רגליו והשליכו אותו אל הבור ומחר תמסרוהו בידי השופטים התרוצים היודעים לכלכל דבריהם במשפט ולהוציא מלים מצור חלמיש.

האשמה על דבר הכשוף היתה די והותר לפני השופטים לנסות את ליפפאלד ע"י ענוים קשים ומרים אולי יתודה על עונו, ואם כי השופטים לא מצאו ראיה לדבר אבל זכר להאשמה מצאו, כי כל עסקיו והשבונותיו כתב בספר בשפת עברית לשון שאין שופטים כמוהם נזקקים לה, אשר על כן האמינו כי דבר סתר ודבר בליעל יצוק בו, ויענו אותו ביסורים קשים כמשפט המועקה (פאלטער) בימים ההם.

כאשר שכב ליפפאלד למעצבה תחת יד מעניו ולא יכול נשוא את הענוים הגדולים והמכאובים הקשים הוא מפיו השוכות ברורות כאשר אותה נפש מעניו, הודה על פשעים שלא פשע.

יב.

האשה המבישה הזאת מהרה לנסוע לעיר המלוכה במקום אשר ישב הקיסר מאקס השני ותפול לרגליו ותבך ותתחנן לו להעיר רחמיו עליה ולדבר באזני המלך הבראנדענבורגי להשיב לה את כל רכוש בעלה, והקיסר היה איש טוב לבב ובעל חסד ויכתוב מכתב להמלך, בו ידרוש ממנו להשיב את כל הכסף הנשאר מהיהודי ליפפאלד לאשתו כחק וכמשפט, ולא יגזול דלה ועניה, ואם הוא חטא היא לא אשמה בדבר, אחרי כי היא לא חטאה ולא פשעה, אבל המלך ענה אותו דברים קצרים כי אין ברצונו לבוא בדברים עמו ע"ד אשה מבישה אשר מצת נחושה לה, הלא היא האשה מאנדאלענא ליפפאלד שהעידה בפה מלא לפני עדים כשרים ונאמנים כי ע"י כשפים עשה בעלה את כל הכבוד הזה, ובעלה הודה על דבריה כי בנים המה ומה לה עוד? סוף דבר בקשתה השיב ריקם ולא הועיל לה גם מליצת הקיסר:

יג.

חק לישראל הוא מימי קדם: אם איש אחד יחטא יצא הקצף על כל עדת בני ישראל, וכן היה גם הפעם, הכוס התרעלה ששתה ליפפאלד מצו גם עדתו, היהודים שבאו שמה לבקשת יאאבים השני עליהם יצא הגור דין לקחת מקלות בידיהם וללכת לנזע ולבקש להם מרים מנוחה באשר ימצאו, ובמשך עשרים וארבע שעות עליהם לעזוב את כל ארץ בראנדענבורג בלי אמר ומבלי דברים, באין חנינה ורחמים.

בכתב הפקודה נאמר: היהודים המה מלוי ברבית (ואף אם המה לא אשמים בדבר הזה, יען המלך החדש גור עליהם שלא להתעסק בענינים אחרים) ועוד ועוד, ולמלך אין שווה להניחם בארצו.

בידו ומבלעדי זאת הלא כל איש שיש מוח בקדקרו יענה ויאמר כי ליפפאלד אהב את אדונו אהבה בלי מצרים וכי הוא ידע מראש כי מבלעדי המלך, גם חייו אינם חיים, וגדולתו קשורה בגדולת הגמסך, ואם יפול הקרד ואיה השיח, ובאשר ימות המלך אז ישאו אויביו את ראשם ויפילוהו לבאר שחת צרה יגון ואנחה, א"כ על מה ולמה יסבב במיתתו של המלך? הלא חיי המלך יקרים לו מאד כמו חייו ממש, כל שערי התשובות האמתות האלה היו סגורות לפני השופטים, ודי היה להם לשפמו משפט מות אחרי אשר הוא בעצמו הודה על הדבר הזה, והשופטים לא נתנו עין לראות כי הפלגן הגדול בימי הנקרא באלצער עשה מלאכתו באמונה לענות את היהודי ליפפאלד, וע"י ימורים מרים הודה על פשעיו. ובאלצער בעצמו התפאר על מעשי ידיו, כי על ידו גם עם קשה ערף כאין, והוא ע"י ידו החזקה יפתח פה לאלם להגיד בחפץ השופטים אף אם לא ידע מה.

לא פעם ולא שתים ולא שלש הובא ליפפאלד תחת כלי המעקה ומדי פעם בפעם פתח את פיו למלאות רצון השואלים באופן מאד נעלה, אז הוציאו השופטים משפטם להמיתו ע"י הגלגל הידוע בימיהם, וע"פ עדות הסופרים מעיר קאלן מיום 28 יאנואר 1573 קרעו את בשרו בצבת לוחשת ע"י האש, ואח"ז גלגלוהו ע"י הגלגל מלמטה למעלה וינתחוהו לארבעה חלקים ויתלו את החלקים בארבעה שערים אשר בארבע פנות העיר וקרבו ואת ספר החשבון שכתב ע"י כשפים (לפי דבריהם) שרפו באש, וממקום שהוא מקום השרפה ברח עכבר אחד ויאמינו כי השד הזה בתמונת עכבר נס מקרבו ולא חפץ לבא אתו באש. כה היו שקועים ביון הבערות והחשך כמה את כל ארץ בראנדענבורג. את כל רבושו של ליפפאלד ואת כל אשר לו החרים המלך החדש לאוצר הממשלה, באמרו כי הוצאות המשפט יעלה לערך לסכום הזה, ורק אלף מהאלער נתן לאשת ליפפאלד.

על המאים שלא חטא על אשמות שלא אשם, הודה: כי על פי כשפיו מצא חן בעיני המלך המת, גם הודה כי הולך שולל את המלך, וכי גנב וכחש ושם בכליו וחיל זדים בלע, ואף אם השופטים כבר ראו כי כל ההשכונות אמת וצדק, בכ"ז נתנו אמון לדבריו האחרונים שדבר באונס, גם הודה כי בידו נמצאו אוצרות חשך, ומאשר להמלך עשה את כל הכבוד הזה, וכאשר הרפו ממנו ובקשו שיחזור על דבריו עוד הפעם, כחש בהם ואמר: חי ה' וחי נפשי כי לא שלחתי ידי בגנבה וכי נפשי נקיה מעון הבטיף. והשופטים צוו להוסיף לענותו ביתר שאת וביתר עז ויודה על המאים ועונות שכלם ידעו כי שקר ידבר וכי לא עשה הנבלה ההיא. הוא הודה למשל כי השרשרת של זהב שנתן לו המלך להביאה בכור ולעשות ממנה מטבעות (מעדאיללע) קטנות לתת מהנה ליועציו ביום ר"ה לאות אהבה וכבוד, השרשרת הזאת גנב ושם בכליו. ואף אם השופטים ידעו בכבוד כי המטבעות של זהב נתחלקו בין היועצים כפי ערך מטקל השרשרת, בכ"ז די היה נהם כי הודה על פשעיו הרבים ובהובם גם על העון הזה ונכתם עונו, יען כי הוא בעצמו הודה בפה מלא כי גנב וטה להם עוה, הלא הודאת בעל דין במאה עדים דמי.

יא.

והשופטים בראותם כי על נבלות רבות הודה כי עשה וכי ע"י הענוים הקשים יפתה את פיו וידבר דברים נוראים, עלה במחשבה לפניהם לשאול את פיו על דבר מות המלך, אולי יודו היתה במעל הזה, אולי השקוהו עם מות וישם קץ לחיו, ואחרי כי המה ידעו כי ליפפאלד לא יודה על החטא הגדול הזה, ע"כ השבילו לשאול את פיו ע"י המועקה, ויענהו ויציקוהו עד כי הודה כי הוא חסב במיתהו וכי על ידיו מת המלך, ואף אם הד"ר פאיל לופהער נתן עדותו כי סבת מיתהו היתה ע"י עשב השדה אשר נגע

עלילות על זה האיש, ופנראה אדם כשר הוא ואין עולתה בו, קומו ונעלה אל השופטים או אל המלך ונשגיעהו את הדבר הזה, ויתן לנו חפשה ממשמרתנו זאת, ובדברם הקשיבו קשב רב קשב, קול אשה מבישה, אשת ליפפאלד צעקה על אישה ותקללהו קללה נמרצת וכה אמרה במר רוחה: צא צא איש הדמים ואיש רע ובליעל, הלא מכשף אתה ובכשפך הולכת שולל את השופטים להראותם כפר השבון שכל דבריו שקר וכזב, ובכשפך מטממת את לבביהם וכח בכשפך לעור את עיניהם, ובאמת בן מות אתה, לו ידעו השופטים כי עשית חוזה עם הרוחות הרעות השרים ולילית כי אז אחרת דברו אליך ולא נקוד טעון ולא נמלטת מידם. הדברים יצאו מפיה והמרגלים כהרו ויחלטו הממנה ויספרו באזני המושל ובאזני השופטים את כל הדברים אשר שמעו מפי אשת ליפפאלד. ויצו המלך את עבדיו לאמר: מהרו ואסרו את ליפפאלד והביאוהו בנחשתים ושימו כבלי ברזל על ידיו ועל רגליו והשליכו אותו אל הבור ומחר תמסרוהו בידי השופטים החרוצים היודעים לכלכל דבריהם במשפט ולהוציא מלים מצור חלמיש. האשמה על דבר הכשוף היתה די והותר לפני השופטים לנסות את ליפפאלד ע"י ענוים קשים ומרים אולי יתודה על עונו, ואם כי השופטים לא מצאו ראיה לדבר אבל זכר להאשמה מצאו, כי כל עסקיו והשבונותיו כתב בספר בשפת עברית לשון שאין שופטים כמוהם נזקקים לה, אשר על כן האמינו כי דבר סתר ודבר בליעל יצוק בו, ויענו אותו ביסורים קשים כמשפט המועקה (פאלטער) בימים ההם.

באשר שכב ליפפאלד למעצבה תחת יד מעניו ולא יכול נשוא את הענוים הגדולים והמכאובים הקשים הוצא מפיו השוכות ברורות כאשר אותה נפש מעניו, הודה על פשעים שלא פשע.

יב.

האשה הנבישה הזאת מהרה לנסוע לעיר המלוכה במקום אשר ישב הקיסר מאקס השני ותפול להגליו ותבך ותתחנן לו להעיר רחמיו עליה ולדבר באזני המלך הבראנדענבורני להשיב לה את כל רכוש בעלה, והקיסר היה איש טוב לבב ובעל חסד ויכתוב סכתב להמלך, בו ידרוש ממנו להשיב את כל הכסף הנשאר מהיהודי ליפפאלד לאשתו כחק וכמשפט, ולא יגזול דלה ועניה, ואם הוא חטא היא לא אשמה בדבר, אחרי כי היא לא חטאה ולא פשעה, אבל המלך ענה אותו דברים קצרים כי אין ברצונו לבוא בדברים עמו ע"ד אשה מבישה אשר מצח נחושה לה, הלא היא האשה מאנדאלענא ליפפאלד שהעידה בפה מלא לפני עדים כשרים ונאמנים כי ע"י כשפים עשה בעלה את כל הכבוד הזה, ובעלה יהודה על דבריה כי כנים המה ומה לה עוד? סוף דבר בקשתה להשיב ריקם ולא הועיל לה גם מליצת הקיסר:

יג.

הק לישראל הוא מימי קדם: אם איש אחד יחטא יצא הקצף על כל ערת בני ישראל, וכן היה גם הפעם, הכוס התרעלה ששתה ליפפאלד מצו גם עדתו, היהודים שבאו שמה לבקשת יאאכים השני עליהם יצא הגזר דין לקחת מקלות בידיהם וללכת לנוע ולבקש להם מים מנוחה באשר ימצאו, ובמשך עשרים וארבע שעות עליהם לעזוב את כל ארץ בראנדענבורג בלי אמר ומבלי דברים, באין חנינה ורחמים.

בכתב הפקודה נאמר: היהודים המה פלוי ברבית (ואף אם המה לא אשמים בדבר הזה, יען המלך החדש גזר עליהם שלא להתעסק בענינים אחרים) ועוד ועוד, ולמלך אין שוה להניחם בארצו.

בידו ומבלעדי זאת הלא כל איש שיש מוח בקדקדו יענה ויאמר כי ליפפאלד אהב את אדונו אהבה בלי מצרים וכי הוא ידע מראש כי מבלעדי המלך, גם חייו אינם חיים, וגדולתו קשורה בגדולת הגנסיך, ואם יפול הקרד ואיה הטיח, וכאשר ימות המלך אז ישאו אויביו את ראשם ויפילוהו לבאר שחת צרה יגון ואנחה, א"כ על מה ולמה יסבב במיתתו של המלך? הלא היי המלך יקרים לו מאד כמו חייו ממש, כל שערי התשובות האמתות האלה היו מגורות לפני השופטים, ודי היה להם לשפטו משפט מות אחרי אשר הוא בעצמו הודה על הדבר הזה, והשופטים לא נתנו עין לראות כי ספֵּלְן הגדול בימיו הנקרא באלצער עשה מלאכתו באמונה לענות את היהודי ליפפאלד, וע"י יסורים מרים הודה על פשעיו. ובאלצער בעצמו התפאר על מעשי ידיו, כי על ידו גם עם קשה ערף כאין, והוא ע"י ידו החזקה יפתח פה לאלם להגיד כהפץ השופטים אף אם לא ידע מה.

לא פעם ולא שתים ולא שלש הובא ליפפאלד תחת כלי המעקה ומדי פעם בפעם פתח את פיו למלאות רצון השואלים באופן מאד נעלה, או הוציאו השופטים משפטם להמיתו ע"י הגלגל הידוע בימיהם, וע"פ עדות הסופרים מעיר קאָלן מיום 28 יאנואר 1573 קרעו את בשרו בצבת לוחשת ע"י האש, ואח"ז גלגלוהו ע"י הגלגל מלמטה למעלה וינתחוהו לארבעה חלקים ויתלו את החלקים בארבעה שערים אשר בארבע פנות העיר וקרבו ואת ספר החשבון שכתב ע"י כשפים (לפי דבריהם) שרפו באש, וממקום שהוא מקום השרפה ברח עכבר אחד ויאמינו כי השד הזה בתמונת עכבר נס מקרבו ולא הפץ לבא אתו באש. כה היו שקועים ביון הבערות והחשך כסה את כל ארץ בראנדענבורג. את כל רבושו של ליפפאלד ואת כל אשר לו החרים המלך החדש לאוצר הממשלה, באמרו כי הוצאות המשפט יעלה לערך לסכום הזה, ורק אלף טהאלער נתן לאשת ליפפאלד.

פנימית; כי לא טוב לאדם להיות עובר מתעבר על ריב לא לו, ומה גם להיות איש ריב ומרוץ לכל העולם, ומה בצע בקום בשער להראות מעותו של פלוני ופשעו של האלמוני? האם ישונו בתשובה שלמה בשמעם כי נכתם עונם לפני דעת הקהל? ומי יחפוץ לשמוע דברים קשים ותוכחת מוטב אף אם כנים המה? הלא גם אין אחד! — זו רעה חולה בבני אדם בכלל ואין איש יוצא מהכלל הזה והיא: כל הדברים הנמצאים בעולם הן כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות, בגדים נאים, בתים גדולים, והן כבוד בריאות ויופי וכאלה, לא יספיקו למלא תאותם, ואין אדם מה וחצי תאותו בידו, יש לו מנה רוצה עוד מאתים [בפירוש המהרש"א], רק בדבר אחד יסתפקו כל בני האדם, וכל אחד ואחד ידמה כי לו רק לו חלק הטבע שבם אחד על כל בני גילו והדבר היה הוא „השכל“. כל איש ואיש ידמה כי הוא חכם יותר מחברו, ואשר ע"כ בשמעו כי אחד הסופרים בקר את מעשיו ויתקצף ויקלל את הסופר את המדפיס ואת המו"ל ואת הקוראים גם יחד, ושתק ורגז ואין נחת, אשר ע"כ זה ימים רבים עזבתי את כל דברי הריבות שנפלו ביני ובין מבקשי נפשי, וגם עתה כאשר אני רואה לפעמים דבר בליעל, הנני ממהר לעצום את עיני, ואשתדל לברוח בהחבא לבל אראה את פלוני בשעת קלקלתו... וכאשר אשמע דברי בלע, רבילות, לצנות, נבול פה, לשון הרע וכאלה, אשים אצבעי על אזני לבלתי שמוע שערוריות וחרפות, ואסגור את עיני לראות מעשים מכוערים, מעשים אשר לא יעשו, ולא אשאל: מדוע ידבר פלוני כזבים בקהל, ופלוני יספר שבעה שקרים בנשימה אחת? ... אני הנני מניח להם להתענג על חזיונותיהם הכוזבים בדמותם כי אין מבין שיבין מי המה ומה מונתם וחפצם, ואין מי שיתפוש אותם בבגדיהם ולאמר להם חזרו בכם! ... ובאמת מה פני יהלוך אם פלוני יוליך שולל את השומעים לדבריו בהבטיחו להם חיי העולם הזה וחיי העולם הבא: ותאלמיני יתברך בלבבו כי הוא נברא רק לתבלית זאת להיות מורה דרך לעברים עורים להנחותם בדרך העולה ביה אל. גם לא אתן את לבי להבין את מונת

כתב הפקודה הזאת נמצא גם היום בבית עקד המלכות
בעיר קאָלן, וכל איש יהודי הקורא אותה יענה ויאמר: ברוך
שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה לחסות תחת כנפי מלכים ושרים
אשר למשפט ישירו ויברך את ה' המשינה עתים והמחליף את
הזמנים .

מכתבים מושר של ים *

ימים רבים לא הודעתך, אדוני הקורא, חדשות כאשר
הסכנתי לעשות, לא מרפיון ידים או מחסרון הידיעה... הלילה!
רק על אשר... לא אבחד ממך אדוני הקורא, כי שריו היותי
בדאגות ובצער, והנני לספר באונך מצרותי אשר השתרנו עלו
על צוארי בימים האחרונים ובטובך הגדול המה נא אונך לאמרי,
הכבת ושכני:

כאיש ההולך רגלי בדרך רחוקה ורגליו בצקו מעמל הדרך,
השמש תך על ראשו והוא עיף ויגע, רעב וצמא, הלא מבלי אניד
תבין, קורא יקר, כי נפשו נכספה לבא אל מחוז חפצו למען
ינוח מעט מעמלו, כן גם אנכי נמשלתי, מאד מאד הפצתי לשבת
בשלוה והמנוחה דרושה לי כנשמה לנוף, כי כבר נלאיתי נשוא
דברי הריבות והקטטות וגם, המחלוקת שלא לשם שמים" כבר
יצאו מאפי והדוינה לי לורא. השבתי והתבוננתי ובאתי לידי הכרה

* מכתבים רבים יצאו לאור הדפוס כמכ"ע, המגיד, העברי, היהדות
בנה"ג, פרחים ושושנים" ובחמש הוברות מיוחדות:

את שפתו. עת צרה היתה ליהודים יושבי פרוסיה אשר כמוה לא נהיתה למיום שגלו בני ישראל מעל אדמת ספרד והעניים והדלים הוליכו שולל איזה נבירים, ומה בכך? הלא גם העניים האלה אנשים חמה ולא מלאכים, גם בשרם עליהם יכאב ונפשם רעבה וצמאה ללחם ומים ולא על פי הדרש כי אם כפשוטם ומשמעם. האם אקום עליהם לדבר עמהם משפט בשער בת רבים! והשנית, מה מני יחלוך אם פלוני הגביר אשר ישב על צרור כסף יהן חלק קטן ממנו גם לעני ואביון, ואף אם העני בא במרמה ויקח את ברכתו מה בכך? מה עול עשה לי? מדוע אכנים אני את ראשי לדון דיני נפשות, ידעתי גם ידעתי כי דין פרוטה כדן מאה, אבל רק כדן ולא מאה מבש, ומה גם כי לא הגביר ולא העני יעניקוני בהכסף, על כן אחת היא לי באיזה מקום יתאכסן הצרור... והשלישית. האם אין שופטים צדיקים בכל עיר ועיר, וכידם הרשות לשפוט משפט אמת, המה לא יהדרו פני עשיר ועני ויוציאו משפטם לפי ראות עיניהם, ואני מה? התחת השופטים אני? והרביעית, יודעים אנחנו (אני והסופר) כי גם הגביר הנגול רק מקרה קרה לו, מקרה בלתי מהור, וההצלחה האירה פניה אליו ולא נתפש בכף... ולולא זאת התאכסן הצרור ביד איש אחר, והעני אשם רק ברבר הזה: על אשר לא הבין ולא עשה בחכמה להסתיר מעשו מעני הרואים כמו שעשה הגביר לפניו, ואחרי כי על ידי צרותיו התחכם העני וברח על נפשו לא הפצתי לירד עמו לחיו, ולא היכחתיו בשבת פי, ואשחק על הלימות הסופר ועל תוכחתו המגולה, סוף דבר! אנכי הרימותי את ידי לארבע רוחות השמים ונענעתי בראשי נענוע גדול וחזק לאות שלום ושלוה, וקראתי: עד כאן! לא אוסיף לדבר באזני הקוראים ע"ד תעלולי בני אדם, לא אוסיף עוד לבלע את הלוט הלוט על כל האדם, ולהסיר את האפר מעל עיני האנשים אשר במסוה יתהלכו, ויהי מה אמרתי. ואף אם כל הארץ תהפך פלמעה למטה וכמטה למעלה, ואמעריקא תגולל במקום אירופה ואירופה במקום אפריקה ואפריקה במקום אזיה וכו', גם אז לא אראה עוד משוגת הנבלים ואנשי הבליעל ופחזותם... נסית

סופר פלוני בהודיעו ברבים צדקת איש כילי: איך פתח את ידו
הגדיבה והעניק לכל עניי עירו בלחם ובמים סעודה אחת על התונת
בתו היחידה בלקחו לו לחץ אחד מכני בניהם של הקדושים
אשר בארץ שיש לו עסקים נסתרים עם המלאכים הרוחות השדים
ולילית וכל כת דילהון; ועל ראש שמחתם בא גם השומר המושל
בבל הכפר וכבנותיה: והסופר יבשר את הבשורה הנעימה הזאת
בכל תפוצות ישראל ויברך שהחיינו וקימנו והגיענו וכו' על אשר
איש יהודי וזה לכל הכבוד הגדול הזה, והמול במזבו ובאהבתו
את ישראל עמו בכלל וחותריו בפרט יעיר בשולי המאמר בדברי
תנחומים לאמר: כי מהיום הזה והלאה אין לנו לדאוג כלל וכלל
ע"ד עלילות האנטיסמיטים בפה ובכתב, אחרי כי השומר אחד
מחסידי אומות העולם הכיר את קצינונו זה לטובה והנהו מתהלך
עמו כרע וכאח ואוכל עמו, כענינול" אפילו בשבת פשוטה... כן
לא אשים לבי בקראי את דברי הסופר מהעיר נ' נ' בתארו בש"ד
האמת את תכונת פלוני הגביר איך סגר דלתים וברח בפני כל
איש הבא לבקש עזרה, ורק עני חכם ורל מבין הוליכוהו שולל
ועי' ערמתו לקח טיד הגביר טתנה הראויה להתכבד כחמשה ר"ב:
וכאשר חפץ העני לעשות מעשהו זר מעשהו גם בבית גביר שני
נלכד ברשתו והרל המבין ברח על נפשו. אבל הפח נשבר וגם
העני נמלט וינס במנוסת חרב... ואשר על כן יודיע הסופר
בקהל את סמני הנכלים למען יתפשם כל אחד מהקוראים בידו
ויביאם בפלילים, וכל הקודם לתפשם הרי זה משובח ויוכה לשאת
ברכה מאת הגביר למען יוכל לנקום פהם את נקמתו. אנכי לא
שמתי לבי גם לנבלה כזאת, ראשית, כי פה נוכל לקוות מעניים
ודלים אשר ינצו למלא נפשם כי ירעבו, אנשים שנגרשו מבתי
הענינותיהם אחרי אשר ימים רבים מצאו טנוחתם ומחיתם בערי
מושבותיהם, ופתאם עברה רוח גבורה על האדונים ביסמארק
ופוטקאמער ויגרשום. בחרפה ובוז, ויעזבו את הערים בפרוסיא
ומשכנותיהם אשר נאחזו בהן ימים רבים, וילכו נע ונד בארץ
רחוקה ויבאו לשבת בתוך נוי אשר לא ידעו מה טבעו ולא יבינו

פיה תפוחי אדמה וניזר הם *) והשליח הזה לא יתן שפה
 לעיניו ותנומה לעפעפיו וגם באמצע הפלתי יבלבל
 מוחי. ואם יתחיל להתאונן רע ומר לא ירף ממני עד אשר אמלא את
 פיו בלחם ובשר, ובעת רעה כזאת היא העת אשר השליח יהאונן
 ויהגה נכאים, אין גבור בארץ שיוכל לכבוש את צרותיו, והשליח הזה
 יעצני עצה נבערה ויאמר: קום נא וקח קסת הסופר בידך ודבר באזני
 העם ע"ד ענינים שונים, מה למעלה ומה למטה מה לפני ומת, לאחור
 ותקבל שבך והעניק תעניק גם לי וירוח לנו, אבל לא שמעתי לקולו.
 ואמרתי: יגער ה' בך השטן! מדוע תתנני לאיש ריב ומדון כל היום?
 אני לשלום! והמה למלחמה, ואף אם תחנונים אדבר ולא אפגע איש,
 לא יאמינו בי, והם יחבו ויהפצו שאפתח שפתי עמהם ואז יסבוני
 כדבורים מכל עברים, אלה הצבועים ביראם על נפשם שלא אגלה
 תרמיתם, על כן יצעקו קולי קולות לערבב דבר בדבר-למען לא
 ידעו הקוראים מה הפצי ורצוני; ובעלי הצדקה — שלא אגלה
 שוליהם על פניהם ואז יראו העם כי יותר ממה שיתנו מטכסם
 לצדקה יקחו מקופת הצדקה ואלה לנקום את נקמתם על כבודם
 המחולל מכבר... ואלה להראות כי לב חבמה חלק להם ה' וכי
 יש בכחם לקרות בין השיטון... וכן יראתי לפצות פי שיה
 להתחיל והכיתי וקיתי אולי רוח והצלה יעמוד לי ממקום
 אחר, והדחתי את השליח מרגע לרגע ומשעה לשעה ומיום ליום
 ומחדש לחדש, השחתי ראשי על הארץ וישבתי בדר ואדם
 ואמרתי: אני אשא ואני אסבול ואמלט, וליתר בטחון עשיתי גדר
 לגדר ופיג לסיג ובאתי חדר בחדר להחבא עד יעבר ועם, ובשבתי
 הפוש ברוב שרעפי בקרבי הסגרת שמורות עיני ותדמה גדולה
 גפלה עלי, והנה השרף הנודע לקוראי מכתבי יצא לשחק בי.
 הוא הבה על לבבי כחולם פעם, ויעירני כאיש הנעור משנתו,

*) אחר כמשבילי ישראל התפאר: כי אשתו מצאה תחבולה לאכול ולקלל
 בפעם אחת, חכמי ישראל חדרו לו, וחכמי אר"ה לא חדרו לו...

במכה... שמתו ידי למו פי, ודומית מות שררה בבתי נפשי.
 אז אמרתי לנפשי, זאת המנוחה וזאת המרגעה לצאת לישע נרכאים,
 והחלתי לחשוב מחשבות במה אוכל להושיע את האנשים הצריכים
 לישועה, והנה עלתה בידי לעשות טוב וחמד של אמת... עם רעי
 ואם אינם מכירי כאשר השיגה ידי. ואמרתי: גירי בעיניך השמן:
 ובוה עברתי על מצות ה'ל באמרם: אל יפתח אדם פיו לשטן,
 וגם הרעותי את מעשי, כי השמן קם מעבר אחר לצחק בי והרבה
 שלוחים להשמן, ובפעם היאת בהר בשליה העושה מלאכתו באמונה,
 השליה אשר בשם „קיבהי יכונה ירד עמוק עמוק בבטני וישלח את כל
 מגפותיו * אל לבי, השלוח הזה הוא קשה ורע יותר מאשה רעה,
 ועולה הוא עליה בגדל גאותו וזדונו בהיותו מנעוריו זולל וסובא
 ולא יתן למשלו מנוח אף רגע, האשה הרעה תשים ידה למו פיה
 ויתן לבעלה מנוחה שעות מספר ביום ובלילה, כמו בשעה
 שתסגור עיניה בתנומות עלי משכבה ובשעה שתהפלל תפלה
 בלחש, בשעה שתבא בריב עם אשה אחרת ובשעה שתמלא

(* המכה היותר גדולה שכל הטבות הוא הרעב, כמו שאמר הנביא: טובים
 היו הללי חרב מחללי רעב. וכן נאמר בדרך הנעלם (והר פרשת תולדות
 צד קל"ו) אמה ר' יהושע: האי בהימנותא דאמרו רבנן לרובא דעלמא דומינן
 מינון כהאי פועהא דלוייתן והרוא והרוא ולמשתו חטא סב דאתנפ' סבד אתברי
 עלבא קרא אשכחו ודרשו דכתיב (יקרא כ"ז) ואכלתם לחמכם לשבע, דאמר רבי
 ירא כל מיני פתיי פתה הקב"ה לישראל להתוירם לסופם ודא היא יתיר טבלהון
 דאמר להו ואכלתם לחמכם לשבע, ובקללות ואבלתם ולא תשבעו ודאי קשיא להו
 טבלהו מ"ם דכתיב (צמ"ט ע"ו) מי יתן מתנו ביר ה' בארץ מצרים ונ' א"ר זירא
 מלמד דמשום האכילה ספרו נפשם למות בידם, כיון שראה הקב"ה האותם אמר
 להם אם תשבעו לקול המצות ואכלתם לשבע כדי להציע דעתם מה"ג חבו רבנן
 דגלוהא. אהמשך אפהככו על קראי דאורייתא ואמרו דומינן למיכל ולמחמי
 במשנתא רבה דונן קירשא בריך הוא למעבד להו, וע"ד רובא דעלמא טבלו
 בלוחא בגין ההיא פועהא ונ', ע"ש.

רק לא יעמידנה מחובר לקרקע, יען כי גם ענני הכבוד שהקיפו את סחנה ישראל במדבר לא היו מחוברים לקרקע, ולא עמדו ימים רבים במקום אחד. וכמו היום כן גם אז נע ונד הלכו בני ישראל ולא מצאו מנוחה ומרגוע לנפשם, ויהי כאשר עלה הענן ומראה האש נדחה מפני אור השמש, ונסעו בני ישראל, ויש אשר יהיה הענן מערב עד בקר, ונעלה הענן בבקר ונסעו, או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו, או יומים או חדש או ימים ובהעלותו ונסעו. כן יהיה תמיד. יעיד הכתוב, תמיד, לרבות גם לדורות הבאים גם בגלותנו, הענן יכסנו, היהודי מחויב לכסות את עצמו בענן למען לא יתקנאו בו שכניו. וכמראה אש לילה, רק כמראה ובאמת לא חשך וערפל הוא. הוא בעצמו יהיה בענן וכמראה אש יאיר היהודי את הדרך לפני כל העולם כולו. והנה יוצאי מצרים ראו את מצבם כי ברע הוא, ומאין יבא עורם? המן הגדן או מן היקב? נחשים ועקרבים מעבר מזה וברקני המדבר מעבר מזה, אין דרך לנמות על ימין ועל שמאל, אין שדות וכרמים, אין נפן ואין תאנה, לא חטים ולא שעורים; ארץ אשר אין כל בה, לא אצילי פולין לנשק את ידיהם ורגליהם בעד כור הפוחי ארמה, או לומר, "מה יפית" בעד לתך פול ועדשים, אין בתי יין, ולא בתי שבר, אף לא בתי מסחר לקנות ולמכור, ונפשם יבשה אין כל, ע"כ וילוננו כל ערת בני ישראל על משה ועל אהרן אחיו על אשר הוציאו אותם מארץ מצרים באכלם שמה לחם לשבע ובשבתם על סיר הבשר. אמת הדבר כי המה עבדו כפרך במצרים, אבל מתוקה שנת העובר, ועתה מה תהא עליהם, הלא

הוציאו ולא השאירו טאובה — , שקר תדבר; ענה בעל הבית, הלא אנכי בניתו את הסכה כדון וכדת וכפידוש נאמר כלכוד דמי, ויפרש לפני אשתו היפיה את דיני הסכה, אבל היא באחת: כי בני בליעל לקחו את המנוחות וכל כלי הבית אשר הניח שמה. או מצא בעל הבית תירוץ מספיק ויאמר בלי ספק לא למדו הנבכים את הדינים השיוכים להסכה, ואני מה? היכול אוכל לדעת כי נמצאו אנשים אשר לא ידעו הלכה פסוקה בו?

ויאמר: עד מתי תישן? עד מתי תשב בחבוק ידים? העת הזאת היא עת הרת עולם, היום ישפאזו בני עמך בכל מקום שדם, וכל לשון קדברת תקום אתם למשפט להרשיעם על לא עון בכפם, כל איש ואיש יביט עליהם בעיני שנאה, וכל לבב חושב עליהם נקמה, ואחריך ישמעו חרופים וגדופים מכל עברים ואתה תשב ותנוה ותהיה כאלם לא יפתח פיו? היה לא תהיה! אחיהם אתה בצרתם, על כן קום נא ודבר על לבם, נחמם בדברי הנחומים, החוק את לבם שלא יתאשו הלילה מכל וכל, אמור אליהם; כי גואלם חי, והוא יצילם מכף כל הקמים עליהם, רק יתאחדו ויאגדו ויתחברו ויעשו כלם אגודה אחת, ומי כמוד יודע את תכונתם וטבעם, ותוכל לעמוד לימינם לעזר להם בדבר הזה.

והבה בעצמם מה עשו עד היום? שאלתי את השרף, ומה בדעתם לעשות לימים יבאו? האם לא יבקשו תחבולות שונות במה להסיר מעליהם שנאת שכניהם? הלנצח תאבל חרב פיפיות איש ברעהו? — אחריך יקימו מצות עשה שהזמן גרמא, ענה השרף. בהג המצות למשל יתעסקו בהלכות חמץ במשהו, חמץ נוקשה, חמץ שנדרו חולדה, חמץ שעבר עליו הפסח... ועוד ועוד, ובהג הסבות למשל ישניהו בעין פקוחה שתהיה צלחן מרובה טחמתן והרפנות לא יגיעו למעלה מעשרים אמה והשמש לא תזרח על ראשם ולא תזרח בחלונותיהם. לפני עין הרע... ולפעמים יעמידו בהמה דופן לסבתם, וצורת הפתח תחת פתח נעול ג"כ כשרה*.)

(* מדי רגלי על דבר הסכות לא אמנע מלספר מעשה שהיה: איש אחד יהודי מופלג בתורה ובקי בש"ס בנה לו סכה ע"פ דינא דגמרא, היינו; דופן אחת הקים על פי הכלל: "גוד אסיק מחיצתיה" דופן השנית הקים כעין "גוד אחית מחיצתיה", תחת דופן השלישי העמיד "בהמה" ודופן הרביעי עשה כדן "צורת הפסח". כלילה הראשון לחג הסכות אחרי אכלו ושחו שמה כדן וכדת יצא משם והניח אחריו את מנורות הכסף, ויהי בבקר והנה אשתו צועקת: אה! ננכים לקחו את המנורות, וגם את הכסאות וכל אשר מצאו בחסכה.

השבו מי אהיה רב בישראל בהעיר נ'. אחי נסעתי להעיר ד'.
 זמשם להישיבה הגדולה בעיר ה', ולקחתי אשה ואכלתי על שלחן
 חותני בהעיר ו', את רעיתי עובתי בהעיר ו', חותני הלך למנוחות
 בהעיר ה', ואני נסעתי להעיר ט', וישבתי שמה שבעה ימי הגי
 הפסקה, רצוני: שבע שנים תמימות ובכל הימים האלה פקדתי את
 ביתי שבע פעמים, ואשתי שמחה לקראתי (נ"א אשתי באה לעיר
 מושבי ואנכי שמחתי לקראתה). ובשנה השמינית נודע בעיר מושבי
 כי קראתי בספרי חיצונים וירדפוני בעלי מ', מנוחה הדריבוני,
 עד כי עובתי את עירם ואת כס המלמדות מלא ברכת ה', כי בימים
 הרבים ההם אספתי שלש מאות רז"כ, ובראותי כי לא מהמלמדות
 אוכל לכלכל משפחה גדולה כזו, פשמהי את ידי ולקחתי על שכמי
 מסחרים כאלה שלא נסיתי בהם. פתחתי חנות קטנה ושמה הנחתי
 סחורות מינים שונים כמו נפת וטהעע, טאבאק וקנמן בשש ועוד
 ועוד. סוף דבר היה כי יותר מחצי הסחורה לקחו רעים אהובים
 בחקפה ואין אומר השב, ומעט מהסחורה אכלו העכברים. סוף כל
 סוף היה, כי במשך שנה תמימה סגרתי את החנות והחלתי להיות
 מרסור בין סוחר לסוחר ולפעמים גם מווג זוגים, וגם מאת בתי
 הנדולה לקחתי את כל אשר לה כי היא תופרת בגדים, ועתה בא
 הקץ לכל תקותי. בתי נפלה למשכב, המסחר ילך הלך ודל,
 ואני אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי! ... — אבל הגידה
 נא לי כמה כסף דרוש לך מדי שנה בשנה להחיות את נפשך ואת
 נפשות בני ביתך? — לא פחות משש מאות רז"כ לשנה, ועתה
 יש לי בנות שהגיע פרקן להנשא, ובעת הזאת לא בנקל נמצא
 איש שיקח לו אשה בלי נדוניא, ומי הגבר אשר יחפוץ לפרוש
 בנפיו על עבריה עניה... גם בני ילכו ללמוד אצל מורה ועלי
 לשלם שכר שרחתו — או למודו — כי גם הוא איש עני, חיים של
 שלום. המת ראו עולמם בחייהם, שני עולמות עוה"ז ועוה"ב ביחד,
 רק העוה"ז. היה דומה בעיניהם כפרוזהוד לפני המרקלין. חו"ל
 אמרו על ר' חנניא בן דוסא שהיה די לו בקב. הרובין מע"ש לע"ש,
 וכמה חנניא איכא בערי ישראל היום?! — אבותיהם קיימו:

כל הקהל הזה ימות ברעב, ויותר רע עליהם המעשה כי לא הסכימו ללכת במל כל היום, והבטלה סביאה לידי שעמום, גם בות מצרים ובזת הים במה נחשב הוא? כי מי ילוח כסף וישלם נשך ותרבות אם אין מסחר וקנין? ואיה יקחו מנעלים לרגליהם ובגדים לכפות מערומיהם? וע"ז מרמזים לנו הכתובים על דבר המן שאכלו בני ישראל: הנני ממטיר לנל לחם מן השמים. הלחם אשר יאכל היהודי הוא לחם רוחני, וחוב היה מיטל על העם ללקוט דבר יום ביומו, כי לא ירע מה ילד יום. והפלא היותר גדול והנפלא כי איש לפי אכלו לקטו, כי באיזה דרך שאדם רוצה ללכת מוליכין אותו, לא העדיף הסרבה והממעיש לא החסיר". ואשר על כן צוה ה' את משה לאמר: מלא העמר ממנו למשמרת לדרתיכם (חסר ואוין), כי כל מה שקרה לאבות יקרה לבנים ואין כל חדש.

— מרוב העצים לא נראה היער" אמרתי להשרף. "מרוב שיחך שכחת לענות לי על שאלתי הראשונה: מה יעשו בני ישראל להסיר מעליהם כעם שכניהם או אדוניהם?"

— "לא בליתי עוד את דברי הראשונים והקודמים ענה השרף, ועתה חכה נא מעט ותשמע תשובתי על כל שאלותיך, אין כל חדש תחת השמש גזר המלך החכם ודבריו כתפוזי זהב במשכיות כסף, בוא נא אתי, אנהגך אביאך בערים הגדולות ווארשא ווילנא ברדימושב ועוד ועוד, וקח לך תשעים חלקים מאתב"י הגרים בערים ההנה, וכל אחר מהם תשאל: היש לך אישה ובנים? — יש אשה, ובנים ששה (לא לשם הכרוו, יענך בלי חשוב הרבה).

— במה ואיך תפרנס את יונתך ואפ"והיה? הלמדת חכמה ודעת, או דין ודח. ואולי למדת מלאכה המחיה את בעליה? או יש לך כסף הרבה או תעבוד בבית מסחר של אחר הגבירים? — אף לא אחת מאלה" יענך הנשאל, ואם תחפוץ לדעת מעט מחולדותי לא אמנע מסך הדבר, ואספר לך בקצרה: נולדתי בעיר א', בילדותי למדתי תורה לבקשת הגוי בהעיר ב', ואבותי

העברו) ידעו רק שלש דרכים, דרך לבית המדרש, דרך לביתו, ודרך כל הארץ, וע"כ חיו חיי מנוחה חיים ארוכים, הלא לא גולו לא חמסו, לא גנבו ולא עשו רעה לאיש. ונהפוך הוא המה העניקו יעניקו משובם לדברים שבצדקה גם לבני בריתם ולשאינם בני בריתם, וכל זה להראות כי לבם טוב לכל הנברא בצלם אלהים, ובעד חסדם וצדקתם ישלמו להם אויביהם בטפלה עליהם גדופים ובהצליל עליהם עולות ועלילות חדשות לבקרים... ומה תהיה אחרית היהודים בכלל? האם לתהו ובהו יעלה עמלם? האם לעולם לא ימצאו מנוחה ומרגוע? האם בכל יום תמיד יתחדשו עליהם צרות ומכאובים? ומרוע לא ישים היהודי אל לבו כי אין לו יום שאין קללתו מרובה מחברו... האם כאשר אבד עד היום יאבד לעולם, ולא יצא להפשי עד קץ כל בשר יבוא? —

— השאלות האלה" ענה השרף, כבר נשאלו ברכים ואין כי שיחפזן לשמוע ולענות עליהן. אמנם הנסיון הורנו לדעת, כי בארץ אשר היהודים היושבים שמה מעטים המה במספר, לא ישים עם הארץ את לבו אליהם, כי במה נחשבו? ובארץ אשר היהודים יושבים צפופים במקום אחד והראיה כל אחד באצבעו עליהם, והמה לצנינים בעיני עם הארץ, אשר על כן עליהם לעשות בעצת אברהם אע"ה באמרו ללוט: "אל נא תהי מריבה ביני ובינך וגו'", הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי". גם על אחיך בני ישראל חוב מוטל להפרד אלה טאלה, ולא יצטרכו לשבת בארץ קטנה כרומיניען זה על ראשו של זה. וזאת העצה היעוצה: והאנשים אשר יש כח בידם לעבוד את האדמה וגם צרור כסף בידם ומוצא לפרנסתם אין, המה יעלו לפלשתינא ויקנו שמה אדמה פוריה, או יטעו כרמים ועוד, ואלה אשר אין להם כסף, ילמדו מלאכה, או יש כח בידם לעבוד עבודה ולשאת משא, עליהם לנסוע לאמעריקא לאפריקא לאוסטראליען ולארבע קצות הארץ, והאיש אשר אין לו אחת מאלה ישאר על מקומו ויבקש לו "פרנסה" בארץ גלותו, ואם ככה יעשו בני ישראל ולא ירחקו זה על גבו של זה, ולא יארבו לחמוף פתותי הלחם משני חברו, או יוכלו

והגית בו יומם ולילה", ולא היה להם פנאי לאכול ולשתות וללכת
בטל... ועתה התערבו בני ישראל בגוים וילמדו מעשיהם, לא
בהמתקנים שבהם עשו אלא כהמקולקלים, ע"כ נבאשו בעיני עם
הארץ בראותו כי ישראל יעשה חיל והגר אשר בקרבו יעלה מעלה
מעלה, וההמון יתן עינו רק באחד או שנים מבני ישראל אשר
יתראו לעיניו כארירים בעשר ויתקנא בהם, והשנאה מקלקלת את
השורה... ויתקצף ויקלל את האריר וכל אחיו יחד...

— בדבריק אלה לא הנחת את דעתי, אמרתי להשרף,
האם היהודי אינו אדם ככל האזרחים בארץ? ומדוע עליו להסתיר
את עצמו בחדרי חדרים ולא להתראות על פני חוץ ולא להתענג
בכל האנשים כגילו? מה להמון ולאיוזה נכירים בישראל אשר ה'
ברכם בכסף, והמה יחפצו להתענג על רב טוב?

גם יכר יסרני יה, אשתי הרתה ללדת וכל אכל תתעב
גפשה, גם אבי הו; חלש מאד, ועליו לשלם נשיי כמו שגמל
עליו". — התשובה הזאת באופנים שונים תשמע מפי אחיך
לאלפים ולרבבות, ואם תעובם לנפשם והבוא אחרי עשרים שנה
אז יתר אל העיר ההיא ותפגוש את אלה האנשים תשמע גם אז
את התשובה הזאת באין נגרע דבר, ובכ"ז את בנותיהם שלחו
תחוצה, והבנים נתגדלו ולקחו להם נשים, ועולם כמנהגו נוהג...
וכן יחיה היהודי בכל ארצות פוזריו ויברך את ה' יום ויום ולא ידע
מה ילד יום... ואין עליו להתהלל ליום מחר, האם לא חידה
נפלאה היא חידת עולמים!

— "אבל" אמרתי להשרף, "עוד לא אמרת לי בפה מלא
מה יעשו בני ישראל להוסיב מעט מצבם, האם יעזבו את מקומם
ויבקשו להם מנוחה בארצות רחוקות או יתקרבו יותר מעט
לשכניהם למען לא יביטו עליהם בשאט נפש, או יאטמו אזניהם
לבלי שמוע חרפתם ויהיו מן הגעלבים ואינם עולבים"?...

— אין עצה אחרת, ענה השרף, רק להיות מן הנעלבים
ואינם עולבים כאשר עשו אבותיהם ואבות אבותיהם, המה (ברורות

בחשבי ע"ד מעמד עמנו ומצבו הוצאתי מלבי אנוחה גדולה בתקיעה גדולה, הבטתי על תבל כלה כעל עמק עכור, קברים לי, כל האנשים אשר ראיתי, כלם כפגרים מתים נחשבו בעיני. רק הרמה איננה שולטת עוד בהם... במחשבותי אלה סגרתני אשמורות עיני, והנה השרף עומד לנגדי, ויאמר: "בא נא אתי, אנהגך אביאך אל בית גביר פלוני ותראה דבר חדש אשר לא ראית עד היום בישראל" — בנפש הפצה הלכתי בחברת השרף ונבוא אל כבר רחב ידים המשתרע לפני בית גדול, כבית מלך ועל הכבר התאספו אנשים למאות ולאלפים לראות במחזה ולחלק כבוד למת. הראית את ההמון הרב? שאל השרף — כלם התאספו ובאו לראות איש דגול מרובה, כי הוא היה גביר נודע לתהלה, מיסד ומנהל בית מסחר מפא"ר בארץ וידוע בעשירו, אמונתו; הוא היה גבר חכם בעונו ומצליח בכל דרכיו, ויעש עשר במשפט והצלחתו ואמונת רוחו הושיבוהו עם נדיבים, בצדקתו ובישר לבבו קנה לו רעים ויכבד על פני כל העם, גם לא רדף אחרי הכבוד, וע"כ כל יודעיו אהבוהו ויוקירוהו". — על הכבר עמדנו עד בוש, והנה זכינו לגמול, חסד של אמת עם הגביר האדיר, והנה הוא מובל בארון כדרך האצילים לבוש בגדים נאים ומנעלים חדשים, על ידיו בתי-יד לבנים כפניו ממש, ובתי עינים על חטמו, ומראהו כאיש ישן על סמטת שן... על הארון הניחו זר פרחים גדול מאד, וכל המחנה הכבד הלך מרתוב לרחוב, ותעבור הרנה במחנה על ידי אנשים הקוראים בכל כחם: צדק לפניו יהלך! ויעברו דרך ישרה עד לפני השער אשר צדיקים יבאו בו... ואחר המטיפים המכונה בשם "רופא-חולי-הנפש" ספר בשבח הנפטר הצדיק וימנה ויספור את צמדי הסוסים אשר הלכו אחריו ללותו וימצא בזה סימן טוב כי שמו נודע בשערים, ואשר ע"כ כל העם חרדו ללותו, וזה האות כי ימצא חן בעיני אלהים ושכל טוב בעיני אנשים. ככלות ההספר נגש אחד החסידים — אשר בא לראות בטפלתן של "הדייטשן" [אשכנזים] — לאחד השמשים וישאל בלהג: מדוע לא ימהרו את הפגר? ... ויענהו

קום, ויתרן הפלטה הנשארים ברומיניען גם המה ישאפו רוח
חיים... וכל אחד יבא על מקומו בשלום — עוד דברים רבים
יש לי לדבר ע"ד הענין הגדול הזה, אמר השרף, אבל עתה אין
עתותי בידי כי עלי לשוב אל מקומי כי עוד מעט יעלה השחר.
— לך לשלום, אמרתי להשרף בקול גדול, ואקוה כי לא תעזבני
ולא תשני לארך ימים, ותבוא אלי להשמיעני חדשות מכל כדור
הארץ, משלום אחי ורעי מכל המקומות אשר הריח אותם הרוח
הרע, וברברי הקיצותי והנה חלום!

ב.

על משכבי בלילות אני רואה מחזות איזמים ונוראים: העבר
עם כל בלהותיו, ההווה עם כל צרותיו, עומדים נגדי הטור, וימי
העתיד אשר בהם אולי יאמר ישראל יש לי הפין בהם, הימים
הטובים ההם העתידים לבא — עוד בערפל התלתם. מי הבש
ויבן אלה, נכון וידעם? אין איש בארץ אשר יוכל להגיד
האותיות מראש מרם תבאנה והחדשות מרם תצמחנה, כי מי בא
בסוד העתיד לדעת אחרית דבר מראשיתו? העבר יפיל עלי אימה
ופחד, הנני ראה את העבר באספקלריא המאירה, כי בכל דור
ודור מיום היה ישראל לגוי לא ישב בשלום ולא ימצא מנוח לבן
רגלו ימים רבים, בכל דור ודור קמו „בעלי הלחפך“, אם אחד
קרא לשלום הקדיש השני מלחמה, הכתות רבו בימים ההם, עד
כי לא שמע איש שפת רעהו: בכל הזמנים חיינו לחרפה, למשל
ולשנינה, נעים ונדים כצוענים הלכנו מגוי אל גוי וממלכה אל
עם אחר, האם לקחנו מוסר? האם עלה על לבנו להקן את אשר
עוהו אבותינו? האם בחרנו בדרך טובה? לא ולא! לפנינו בנה
כל איש ישראל במה לעצמו ובמה רעהו פגול היתה לא תרצה
בעיניו, והיום נמצאו בתוכנו אנשים רבים אשר גם במה כפני
עצמם לא יחפצו להקים, כי אין אלהים כל מוטותם! ...

בעד הגולים להושיעם בצר להם, ראיתי פלוני הגביר עוסק במסחרים גדולים ומדי שנה בשנה יסע להרב ויקח בחברתו איזה עשרות חסידים על הוצאותיו וכל מתסורם — במשך זמן נסיעתם — עליו, יבאשר בא איש אחד להציע לפניו כי עליו לעזוב את ביתו ולברוח על נפשו, כי גרש מעירו הוא ואשתו ושמונה בניו ולא נשאר לו מאומה, נתן לו הגביר ההוא ברכת הדיוט ויאמר: יעזרך ה', ואני מה? — „אבל“ דבר המבקש תחנונים, ה' לא ישלח עזרתו מירו ממש כי אם ע"י שליח, ואחרי כי נתן ברכתו לכבודך הלא בלתי ספק אתה השליח של הקב"ה לעזרני" — דבריו אלה לא הפיקו רצון מהגביר ויצו על עושי דבריו לשלח את „העז פנים“ מביתו. ויהי במרס יצא מבית הגביר ענה ואמר בקול גדול: עתה ידעתי מה רב עשרו של הקב"ה! כי אמת הדבר אשר יתפאר ויאמר כי לו הכסף ולו הזהב". דברי העני נכנסו באזני הגביר ויחפוץ לדעת ולהבין, מה ענין שמטה אצל הר סיני? ויצו על משרתו להביא את העני לביתו, וישאל אותו הגביר ויאמר: באר לי דברך אשר אמרת, כי יען אשר לא נתתי לך מאומה הנך יודע כי הקב"ה הוא עשיר גדול. ויען העני ויאמר: אם לא תבעם עלי ולא תועף על דברי אבאר לך את כונתי — שמע נא את המשל אשר כבר נשא המגיד מדובנא עליך ועל גבירים כמך; דרכם של בני אדם, אם איש עני למשל יאבד רו"ב אחד במקום המנופת לא יחפוץ לקחת משם, יען עליו למנף את ידיו, אבל אם יפלו שמה מאה רו"ב או ימנף את ידיו ויקחם משם, ואם עשיר גדול יאבד מאה רו"ב במקום ההוא... או לא ימנף את ידיו, אבל אם יאבד שטר על סך מאה אלף רו"ב גם הוא ימנף את ידיו ויקחם משם... ואחרי כי מידי הקביה נפל ממון רב העולה לכמה מיליונים למקום מנופת כאדוני והוא לא יחפוץ לקחת אותם משם, הלא זה האות כי עשיר גדול הוא. — אם העני קבל שכר דרישה או שכר פרישה, הלא אחת היא לנו, אבל זאת אמת כי רוב הגבירים בספם מוטל ברפש ומדמנה ואין לעני חלק בהם... „אבל — אמרתי להשרף — הלא הגביר לא יוכל לתת את כל אשר לו להעני,

השמש קשות ויאמר: אין מספרים אחר מטתו של מת, ובלי ספק
טהרוהו טרם יצאה נשמתו. — „את החסיד דחית בקש“ אמרתי
אנכי להשמש, „אבל לי הלא תגיד האמת מדוע לא יטהרו אותו
כמנהג ישראל“? — השמש בא במבוכה, אחרי אשר ידע כי לא
בקנאים חלקי, ויען אותי רכות, ויאמר: „המנוח צוה לפני מותו שלא
ירחצו את בשרו במים כי לא יוכל נשוא את הקרירות והחסימות
בפעם אחת, נוסף לזה לא חפץ שיניחו אותו על הטבלא אשר
עליו יניחו כל גופות המתים כי המקום ההוא איננו טהור
כראוי“... — „כן הדבר“ ענה אחד מקרובי המת, אשר נגש
לשמוע דברינו, „הוא היה איסתנים גדול ומתיר חמה ולא יכול
נשוא אם אחר מרה את פיו, אשר ע"כ רצונו של אדם זה כבודו“ —
אבל מנהג ישראל הוא, והמהרה היא מנהג קדמון, דבר החסיד
רתת, — „הוא לא אהב מנהגים, ענה הקרוב, גם מנהגי יום
הכפורים ופסח הרחיק ממנו, ולא ידע להבחין בין שבת ויו"ט לחול,
בין בשר וחלב, בין טהור לטמא... רק את המנהג הקדוש, יוכור“
אהב מאד, ופעם אחת ראה איך „הרוחצים“ רחצו גופת המת,
וירא כי לא יתנהגו בו כבוד כראוי לאיש נכבד, ויקפוץ וישבע:
„אם יעזרהו ה' וימות לשחת לא יתן את בשרו להרוחצים [כן כנה
את השמשים הרוחצים] לעשות בו כטוב וכישר בעיניהם ומעודו
לא הוציא דבר כוב מפיו“. — „לא על המלגלג אני כועס“ אמרתי
להשרף, „כ"א על המברך אני כועס, רצוני: על ראש הח"ק על
אשר נתן הוא הרשיון לצאת מגדר אשר גדרו אבותינו וכן לא
יעשה, אמנם — תוספתי להתחנן להשרף — מה לנו ולמתים?
מדוע, תוליכני בדרכים אשר אין לי חפץ בהם? הלא טוב טוב לנו לבא
אל עיר ולראות את שלום החיים. „להחיים אין שלום“ ענה השרף,
„ערבוביא במחנה העברים אשר כמוה היתה זה שלש פעמים:
הראשונה החרבן הראשון, השנייה החרבן השני, השלישי כשברחו
היהודים מספרד והפעם הזאת היא הרביעית. אנשים למאות ולאלפים,
נהרו המונים המונים ואנה פניהם טועדות? גם הם לא ידעו! וגבירי
ישראל רואים ושומעים ולא יתנו את לבם ליסוד קופה של צדקה

יוכל הרב לעשות? הלא עליו למלאות את רצון הגבוה עליו, והרי
 קולו יצא גם מפי הרב... כי לולא זאת מה ראה הרב הגאון
 פלוני לצאת במחאה גלויה בהצפירה" ע"ד חרשת המעשה... הלא
 ע"ד האתרוגים לא דבר דבר, אף כי רבים חכו לדבריו, אין זאת
 כ"א איש מנוחה הוא ולא יחפוץ להבנים ראשו במחלוקת, א"כ
 מי עוררו לעשות, רקלמה" בשפת עבר וו שארגאן? הלא דבר
 הוא... ואשר ע"כ ישראל לא יתן און קשבת להר קיל הרבנים
 בראותו כי גם הרב רק אדם הוא ולא קדוש... לפניו די היה
 להרב מעיר פלונית לאסור אסר להדליק נפט בפסח, יען חשש
 אסור חמץ מהול בו, והוא י"ש חריף [שפירט בלעז] למען יחוק
 האור, וכאשר שאל אותו אחד: ילמדנו רבינו היתכן הדבר הזה?
 הלא מקח הי"ש עולה על מקח הנפט בתשעים פ"צ, ואיך יעשה
 הסוחר שטות כזה? ויענהו הרב: אנכי אאמין לדבריך, כי הדבר
 הזה נגד טבע הסוחרים, אבל "למיחש מיבעי"... על תירוץ
 מספיק כזה, "למיחש מיבעי" אין איש יכול להתוכח ולהוכיח ממשות
 הרב על פניו, אחרי כי מאמר מפורש הוא בתלמוד, ואם דברי
 התלמוד טובים ונכוחים במקומם ובזמנם ולא נוכל בכל אופן
 לדרוש הדבר הזה על אסור נפט בפסח, אבל "למיחש מיבעי"...
 עוד לאלוה מלים, הוסיף השרף לדבר, עוד לא גמרתו בהעתי
 לגלות לך את כל מצפוני לבבי ע"ד הרבנים והאסורים, החומרות
 והסיגים, יען כבר עלה השחר ועלי לעזוב את מקומי פה וללכת
 לדרכי, ורצוני טרם אפרד ממך היום לברח את לבך במחזה ישן
 וחדש, הוא המחזה שולמית בשפת פולניה. הלא ידעת כי ימים
 רבים נסתם חזון בישראל בווארשא, חזוי חזיונות [שמ"ד וגפ"ן] נסעו
 "למרחקים" ודרכי ה"עלדעראדא" שוממין, אוהבי חזיונות היהודים
 נפוצו לכל רוח, והנה קם גואל ה' בר-גש" מ"ל לוח חדש בשפת
 ושארגאן, ויתרגם את המחזה שולמית לשפת פולניה [בדבר
 ההעתיקה כבר העידה, הצפירה" כי היא טובה ועלתה יפה בכלל]
 זאחינו הנכבד ה' ציסטאגורסקי עלה למרדנת, דירקמור" בגן
 פראמענאדע" ויעמול לברח את לבות הנאכפים באספו משחקים

ואני ראיתי כי הגבירים יתנו הרבה ואין הבור מתמלא מחוליותו . . . אמת הדבר — ענה השרף — הגבירים יתנו הרבה, אך בלי סדר ומשמר. לו התאספו לטכס עצה ולצאת לעזרת העניים, אז דבר גדול עשו, לא כן עתה, הנביר יתן צדקה להעני להחיות את נפשו לפי שעה, וכעבור ימים אחדים יתם הלחם ולא נשאר להעני כי אם נפשו אשר בעל כרחו תשב בגופו ולא תחפוץ לצאת ממנו . . . לו התאגדו והתאחדו עצם לעצם או רבות פעלו ועשו".

אבל איך יוכלו אחינו להתאחד, אם כל אחד הוא עולם קטן בפני עצמו? — שאלתי את השרף. פקח עיניך וראה, ענה השרף — כי אין דבר העומד בפני הרצון, הן לבך להבין את דבר ההתעוררות ע"ד אתרוגי קורפו, דבר גדול כזה לא קרה עוד בדברי הימים לב"י שיקומו הרבנים מכל קצות הארץ ויהתעוררו לקול הסופרים המעוררים אותם על דבר קדש לאסור דבר שקנו על ידו עד היום ש"י עולמות. כמו כן ראינו, אשר אחרי כל המחאות וההודעות של היונים האופים בווארשא כי אינם יונים כ"א מחמדנים וגם כי נמולים הם ועוד . . . לא הועילו להם מענותיהם והעם חדל לקנות בחנויותיהם לחם, כאשר קנו עד היום. הננו רואים כי כל התחלות קשות, וכיון דדש דש . . . הסופרים סללו מסלה חדשה בלב התמון להביא חכמה בלבם, להביא בחשבון מעשיהם, התחילו באתרוגי קורפו, וילכו מחיל אל חיל, ובראותם כי דרכם הצליח ה' בידם, נסו עוד הפעם לשלם לשונאם על פניהם לבכר את בן בריתם על איננו בן בריתם, והרבנים יצאו במחאותיהם לצעוק חמס על האנשים המחרחרים ריב וזורעים זרע שנאה בין ב"ב, אך גם דבריהם לא יועילו ולא יצליחו להשקיט את חמת המון בני ישראל, כי לא כמלפנים היום, לפנים כל מה שצוה הרב עליהם [אף אם גם לבו כל עמו, ואנוס היה על פי הדבור . . .]

שמעו בקולו ולא הרהרו אחרי מדותיו ולא הרהיבו עו בנפשם לשאול מדוע ולמה יצוה הרב כדבר הזה, והיום יצא ישראל מגדרו, השליך מעליו, "נעלי הילדים" והוא יחפוץ להבין דבר מתוך דבר, ושכלו החד ילך לפניו להורותו דרך האמת ובאופן זה מה

ג. *

גם היום מרי שיהי, חזות קשה הוגד לי, אחינו בני ישראל בקורפו מכים ומעונים בידי היונים העריצים השואפים לבלוע אותם חיים ולשפוך דמם כמים, קול ענות גבורה וקול ענות חלושה עלו באזני. הקול קול יעקב הצועק מנהמת לבו, ומעבר זה קול צאן קדשים הנאנחים והנאנקים מתגרת עם פרא אשר על חרבו יהיה; לבי נשבר בקרבי לשמועה הנוראה כי אחינו בקורפו נתונים בצרה ובשביה וכצאן לטבח יובלו, יום תמים לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי, החסרתי נפשי מכל טוב. לא באתי בקהל משחקים. הזרתי את עצמי מכל הענוגות בני האדם. שפכתי שיחי לשוכן שמים, התקדשתי והמהרתי כאחד מבני העליה... וכל הלילה שנה לא ראיתי, עמדת על רגלי ושרתי הפלת נעים ומירות ישראל, ובהתפללי ובשפכי נפשי לשוכן טרומים הרגשתי כי עיפה נפשי ואפסו כחותי, הורדתי לארץ ראשי, עיני סגרו ותדרסה גרולה נפלה עלי והנה השרף עומד לנגדי ועמוד עד בוש; פניו נהפכו לצלם בלהות, עד כי לא הברתי את מראהו, והוא נוכח בקול גדול כקול מים רבים היוורדים במורד ובקול ה' השובר ארזי לבנון. הארץ רגזה תחתיו ומלאכי מעל נתנו בבכי קולם ותהי לחרדת אלהים. הפצתי להושיט את ידי ולתת לו שלום, אבל ידי רועדת... הפצתי לשאול לשלומו — ובלשוני אין מלה ונאלמתי דומיה — הפצתי להראות לו אותות בעיני והנה הה, עיני כהות, ואוד עיני אין עוד אתי הפצתי לסוכב ראשי הנה והנה — וראשי, הה ראשי, כבמסמרות נטועים ולא אוכל לפנות ימינה או שמאלה. ובאזני עלו קולות שונים, קול זקנים ונערים, קול נשים, קול אנשים חלשים הגועים ברעב ובצמא, והקולות האלה העירוני ומטראה דמות השרף רחפו כל עצמותי, קמתי ממקומי והריסותי קולי! מי יתנני שד ושופט כי אז... אל נא באפך, שד של ים*

(* נדפס במ"ע, המניד,

חרוצים במעשיהם והעלו על הבמה את המחזה שולמית אשר תרנם ה', בר-נש", ואף אם הגן ההוא רחוק מהעיר יותר מתחום שבת, בכ"ז נהרו שמה המונים המונים ועלו מהעיר ברגליהם דרך ישרה להגן, ונפלא הדבר כי על כל הדרך הרחוקה הזאת לא פגשונו יהודי נוסע בעגלה, כי שבת היה היום ההוא! הגן היה מלא יהודים, פולנים, וראשי הצבא, כלם באו לראות אלה את המחזה ככלל ואלה בפרט... המשתתפים הראו כשרונותיהם והבינו את אשר לפניהם, איש על מחנהו ואשה על דגלה, רק דבר אחד עלי להעיר כי לא טוב עשה ה' גפ"ן בהביאו על הבמה כהן לאל עליון התובע בפה מלא מאת מנוח לקחת לו לחתן. והוא (הכהן) אדמוני ויתנהג כרווק זקן מדור התדש... וטוב טוב להביא תחת הכהן — רופא חולים או מודד ארץ. וגם המשחק לא הבין את אשר לפני ולא הכיר את מקומו, כי יופיע לעינינו כאיש אשר כבר שיבה זרקה בו, ולא ידע כי הכהן בהיותו על אדמתו לקח לו אשה בהיותו צעיר לימים, וכברא רחוקה היא להרץ כי הכהן הזה חפץ לקחת לו אשה שניה, או מקרה קרה להכהן ההוא שיכול לאמר: הרי אני כבן חמשים שנה; אולם החסרונות מעטים הם, ואשרי האיש אשר חסרונותיו ספורים, ומה גם חסרונות אשר יוכלו להסנות — גם בדבר הזה — הוסיף השרף לדבר — מלאתי רצונך, הראיתך רברים המשמתים את הלב ועתה עלי ללכת לדרכי, ובדברו הרים את עצמו מעל הארץ וברגע נעלם מעיני, הקיצונית ורשמתי לי את כל הדברים בעט ברזל ועופרת על ניר שאינו מחוק למען יעמדו לרור דורים, ואשלחם לך אדוני המ"ל, המגיד, ובוזה אומר שלום לך ושלום לכל עוזריך וסופריך, כלכם הכתבו ותחתמו לחיים טובים ולאלתר. בספר החיים, כחפץ אוהבך בלב חמים כל הימים.

שר של ים

בריסק דלימא ערב ר"ה, אלף ות"ת כ"ד לחובן.

אחרות, כלם ידברו רתת ע"ד אתרוגי קורפו, וגם איזה רבנים מפורסמים הגאונים הגדולים איש איש מעירו באו להשמיע דעתם לאסור את אתרוגי קורפו ויראו לדעת כי "מצוה הבאה בעבירה" הוא ועלינו להתרחק מעל אהלי הרשעים השותים דם אחינו כמים.

טעות גדולה טעית הפעם, שר של ים, ענה השרף, רוב בני ישראל לא ישימו לבם לדברי הרבנים המעטים, ואולי גם בשנה הזאת יקנו עוד החסידים ורביהם בגליציה אתרוגי קורפו, כי מה להם ולצרת ישראל? האם ידאגו לטובת הכלל, האם עלתה אף פעם אחת מחשבה לפניהם לחשוב ע"ד עניני ישראל? אהבים חמה את נפשם ובשרם על כן ידאגו רק למלאות בטנם בשר ויין ולשמוח כל היום לרבות הלילות ולגרש כל עצב מלבם, ולהכין לנפשם תענוג רוחני לעולם הבא, ואחרי כי יאמינו, אשר ע"י האהרוג מקורפו ינחלו ש"י עולמות, אם כן איזה אלפים נפשות ישראל במה נחשבו בעיניהם? מה להם ולעניי ארץ ישראל? מה מהם יהלוך אם היונים יעשו עשר מכסף הקדשים, ומה להם אם היהודים בקורפו מוכים ומעונים אחרי כי בתי הרביים מלאים כל טוב, לא יחסר המזג וגם ינחילו עשר רב לבניהם ולבני בניהם ועולמם יראו בחייהם וגן עדן מוכן לפניהם, ומה להם עוד?

— "אבל", אמרתי להשרף, "הממשלה בקורפו ממשלת יון, התעוררה לשלם שבעתים לעושי הנבלה, והיא נקה לא תנקה את כל הקמים על היהודים לרעה, א"כ כל הרשעה כעשן תכלה. השרף שחק ורגז גם יחד, ויאמר: הממשלה תעשה את שלה וההמון יעשה את שלו, ואנכי אשאלך: מדוע נתנה הרשות להמון להעליל עלילות על עם חף מפשע, מדוע לא קדמה פני הרעה במרם תבוא? וכמעשה החברה מכבי האש תעשה הממשלה בארץ יון, כי גם מכבי האש יבאו למקום השרפה אחרי אשר האש אכלה את כל סביבותיה; יון הוסיפה עוד להרע כי היא עשתה את חובתה רק אז אחרי אשר התעוררו איתני איירופה וישלחו אניות מגן להגן על האנשים האמללים, אבל לא לארך ימים תעמודנה

ענה השרף, ואל נא בחמתך, אל תעשה כלה להיונים בקורפו, כי כל מה שברא הקב"ה בעולמו לכבודו ברא. וגם את היונים בקורפו הקים כיום הזה למלאות רצונו, והקב"ה בעצמו ובכבודו חזק את לבכם לפשט עקמומיות שבלב ישראל למען יכירו וידעו לדעת כי פעו בחשבונם ויעשו הרע בעיני ה', ואשר על כן שלח הפעם מלאכיו רוחות ומזיקים בדמות אנשים יונים החיים על השבון ישראל לעשות מעשים אשר כל השומע הצלינה שתי אזניו למען יתנו היהודים אל לבם כי הטאו בכפלים וכי גדול עונם מנשוא, על העלימם עין מאחיהם בארץ הקדושה ולא יצאו לעזרת חבריהם לקחת אתרוגים הגדלים בטקום קדוש; האם לא שחוק מכאיב לב הוא לראות כי היהודים היודעים היטב, כי היונים ישנאו אותם תכלית שנאה ויבזום בלבם, ימלאו מדי שנה בשנה את חורי היונים האלה כסף וזהב בלקחם מידם אתרוגים לכרך את ה' ולשמוח עליהם, ומשה ארון הנביאים אשר צוה בתורתו לקחת פרי עץ הדר ולשמוח לפני ה' על אשר הנחיל להם ארץ זבת חלב ודבש, האם כון הוא על אתרוגי קורפו? והיהודים היושבים באה"ק יראו מרחוק את אחיהם בחו"ל מפורים כסף כאפר להיונים ומהם יעלימו עין? האם לא בצדק הסית ה' את היונים לפנוע עון ישראל. האם לא במשפט ישלם ה' מדה כנגד מדה, והידים הלוקחות כסף וזהב מישראל הכינה את ישראל? ! היונים בקורפו יעשו כמעשה עם הארץ אשר חזו"ל דמה אותו לארי, מה ארי דורס ואוכל כך עם הארץ... וכך המה עושים: ינצלו את ישראל איזה סאות אלפים רז"כ בכל שנה ושנה, ואח"ז יעשו מעשים מכווערים... הגם עתה לא תאמין, שר של ים, בהשגחה פרטית? הלא עין בעין תראה כי הרבה שלוחים למקום, ויבחר בשלוחים כאלה למען יכירו המוכים על מה ולמה נגפם ה', ויאמינו בהשגחה פרטית ולא יסיפו לעשות הרע בעיני ה'.

כסדומה לי אמרתי להשרף, עתה בא הקץ לתעלולי היונים בקורפו בראותם כי כל מעשיהם כספר נכתבים ורבים קמו עליהם, מ"ל, המגיד, הצפירה" ועוזריהם וסופריהם, מוליים בלשונות

בדבר, והרין נותן, אם אחיו של פלוני הכה אותי לא אוכל
דבר עם אחיו לשלום. זולת זאת אין דבר'.

— כמה פעמים נדרף היהודי על צוארו, אמרתי להשרף,
בא באש ובמים וגם המכה אשר אינה כתובה בספר התוכחה
נתקימה בו, והוא באחד... ועל כל גל וגל יגענע בראשו,
אבל מה אחריתנו כי נקוה, הלנצח תאכל החרב, הלנצח יאנף
בנו אף ה' ? הלעולם נאבד בצדקתנו ? לכל תכלה ראיתי קץ
אך לא לצרת ישראל!

אל תתן תפלה לאלהים, ענה השרף, לכל זמן ועת לכל
חפץ, גם גאולת ישראל בוא תבוא ולא האחר, עוד יראם ה'
נפלאות כיום צאתם מארץ מצרים וכיום מתן תורתנו אשר נחונ-
בעוד ימים אחדים, ועלינו לקוות, כי טובה תקוה מחיים! —
עתה, הוסיף השרף לדבר, עלי ללכת לדרכי כי כבר עלה
השחר, ואתה חכה עלי כי בוא אבוא להשמיעך בשורות טובות
ישועות ונחמות, כי זה כל ישעי וחפצי להיות מבער טוב, ובדבר
נעלם מעיני, הקיצותי והנה הלום.

ד.

ישר יסרני יה וישים חלקי בין הסופרים העברים, ויוסף ליסרני
בתתו לי לב רגש ודם חם בעורקי, ובראותי עמל ואין לא אוכל
לעצום את עיני מראות ברע, ואם אשמע דבר שלא כהוגן לא
אוכל להכביד את אזני ולהיות כחדש שאינו מדבר ואינו שומע.
אמת הדבר כי פעמים רבות נמרתי בדעתי שלא לראות ברע ולא
לשום לבי לתרנית האנשים החטאים בנפשותם, ולתת ספר
בריתות לנוצתי החדה וזוטרטה ולשלחתי
לעזאזל המדברה" [לשון אחד מגדולי המליצים] ואו ישבתו
בשלום ובשלוה, אבל אין טובי בידי, בכל פעם נגעה בי רוח
נעלמה ותעוררני כאיש הנעור משנתו. וכמעשה מכונה אני עושד

אניות מן מאנגליה וצרפת לחגן על העשוקים בקורפו, אם כן אין
עצה אחרת, כי אם להבינם בינה כי יש כח ביד היהודים להשיב
חרפה למחרפיהם ולהשיב להם כפעלם, ואם היהודים ימנעו א"ע
לקנות אתרוגים מהיונים, או ידעו היונים כי רעה נגד פניהם,
ובעינינו ראינו כי יש כח ביד היהודים לשלם לשונאיהם מדה
כנגד מדה. אמת הדבר אשר דברה הצפירה (גליון 108 תרנ"א)
באמרה: "כי אחינו ב"י לא יתנקמו ולא יאמרו קשר, לא יעשו
קנוניא ולא יהשבו תועה על מלכות יון הישרה שבצלה חוסים
אחבי במנוחות שאננות ולא בה האשם כי מסיתים זרעו בה את
זרע האנטיסמיטיות. אבל יש לנו רשות לאמר אל בני עמנו! אל
השליכו כספכם למקום ההוא ששם דמי אחינו מוגרים כמים במורד,
ואל תלחכו את עפר רגלי רומסיכם!" — הם! אמר השרף, ויש
אזנו לשמוע ויקשב וישמע, הן לי את ירך, אמר אלי, ויקרני על
אברתו וירם מעל הארץ ויאמר: הבט נא על רחוב הזיקה בווארשא
והראה מעשי אחיך הקנאים, הבטתי וראיתי: והנה המון
אנשים רבים מבני ישראל יקבצו לפני פתח חנות האופה היוני
וישרקו בשפתותיהם ויכו איש את אחיו על אשר אחד היהודים
הרהיב עו בנפשו לבוא בחנות היוני לקנות שם לחם (המה פתחו
חנויות בכל הרחובות), ההמון הולך הלך ורב, ושומרים מזוינים
פלסו נתיב בין ההמון וברצועות אשר בידיהם הכו על ימין ועל
שמאל ויתפשו איוה יהודים ויסחבום סחוב והשלך אל הבור.

— מי יודע אחרית משפטם, אמרתי להשרף, הלא לא
לכבודם עשו הדבר הזה וכלל גדול הוא בדינו: שלחי מצוה
אינם נזקין...

— דמם בראשם, ענה השרף, מי בקש זאת מידם לרוב
דיב לא להם. הרשות ביד כל אדם להוציא אנחה מלבו בשעה
שירגיש כאב באחד מאבריו, ואז עי"ו יבהל האיש השומע את
האנחה הלא אז לא הוא אשם בדבר הזה, כן בענינינו, הרשות
בידינו להודיע צערנו ברבים, ואם עי"ו הוראים בווארשא ואחבי
עמם יפרשו א"ע לקנות לחם בחנות היונים אין הצועקים אשמים

לרגום באבנים את מו"ל פלוני על אשר לא אסף את דבריהם וישב את פניהם ריקם .

„לא האמנתי כי יקרה כדבר הזה בין סופרי ישראל“ אמרתי להשרף, „מדוע ידחקו איש את רעהו? הלא שערי מכ"ע פתוחים לפניהם, מכ"ע יומים, שבועים, ומאספים שונים, הלא שם יוכלו הסופרים למצוא מקום רחב ידים להפיץ מעינותיהם הוצה, ומדוע ידחקו את עצמם במקום צר?“

„גם בעיני יפלא הדבר הזה“ ענה השרף, „ובכ"ו אנחנו רואים כי בספרותנו העניה עומדים הסופרים צפופים... מי מלל לנו כי יבוא „יום“ ויצאו לאור הדפוס מכתבי עתים עבריים מדי יום ביומו? ולו נבא איש את הדבר מרם עלה השחר נחשב כמתעתע אחרי כי אין בתי חיוון מיוחדים לבני ישראל, ואין בתי קרקסאות, גם במבט היהודי שלא לגרל כלבים בתוך ביהו, וממילא מובן כי לא ידפיס הודעות ולא יודיע צערו ברבים כי כלבו ברה על נפשו או גנבים לקחווהו אחר כבוד לביתם, ולא יוכה את הקוראים בתמונת כלבו הנאמן; גם אין בתי דינים כאלה בישראל שיודיעו עליהם במכ"ע עברי מה שמענו בעלי הדינים ומה שענה אותם הדיין, גם בבתי המלון ליהודים יכאו אורחים ואיש לא ידע ע"ד בואם וצאתם (*). גם סוסים מווינים המתחרים במרוצתם אין בישראל, גם „מגדלים הפורחים באויר“ כבר, לקחו אנשים זרים מדינו ויתפארו כי ידם עשתה את הכבוד הזה. — א"כ — שאל כל אחד — במה ואיך ימלא מו"ל מכ"ע עברו את גליונו מדי יום ביומו? ואנחנו רואים כי הצפירה והמליץ יוצאים לאור הדפוס תמידים כסדרם וגם לא יעכמו ארחותם וכאשר נהירון לי שבילי הדרך קציון אני רואה כי יותר מאשר ידפסו במכ"ע יורידו אל

(* הכל יודעים כי היהודי הוא מלכו המפחד, ורוב הסוחרים היהודים בבואם לווארשא יתאכסנו בבתי המלון המיוחדים ליהודים, והמ"ע הפולנים ודעו מדי יום ביומו ע"ד כל אורחים הבאים בכל בתי המלון להנצרות ולא של היהודים, אשר ע"כ לפי דעהנו טוב עשו המול"ם את הצפירה אם מלאו את החפרון הזה על ידי הצפירה .

את עבודתי, סבלי רעה והשבון אני לוקח גליון ועט ודיו. הספר פתוח לפני והיד כותבת ולא ארגיש את הרעה אשר אביא בזה על נפשי, כבקרת רועה עדרו אעביר אנשים תחת שבטי שבט הבקרת, אלה להרפה ולכלמה ולדראון עולם, ואלה לשם ולתפארת ולתהלה, ולא אשים לבי לצעקת סופר פלוני על אשר גליתי נסתרות, ולא איכפת לי בשמעני שאגות הארי, הרוב, הנמר, והברדלס, כי לבי חזק מצור ובה' במחתי כי לא תאונה לי רעה אחרי כי נפשי לא הוטמאה.

אמנם בלילה העבר יצאתי מגדרי, כעסתי כעס גדול על כל העולם כלו, לפני מונחים מכתבים רבים ושונים מארבע כנפות הארץ, בהם מסופרים אשר כל חפצם בהתגלות לבם, ויבאו במרוניא עלי על אשר אחרתי את המועד בתשובתי להם, ראיתי כי לדאבון לבי גם בין הסופרים נמצאו נרגנים, בעלי לשון הרע, בעלי מחלוקת בעלי רבילות, סופרים אשר כל מגמתם להתכבד בקלון חבריהם וחבורת רעיהם כצרי גלעד לנפשם, סופרים אשר לא יוכלו דבר לשלום, וכל מגמתם לעלות למלחמה ולא יביאו בחשבון מעשיהם אולי גם האישי אשר יקרישו עליו מלחמה ידיו רב לו להשיב חרפה למחרפהו ומכה למכהו. — עד אחר חצות לילה שבתי בדר בחדרי ועניתי לכל הדופקים בתשובה עד כי עיפה נפשי ופתאם נסגרו שמורות עיני והשרף עומד לנגדי וברוח נכון נתן את ידו לי לאות אהבה ושלום, ובשפתי הן אמר אלי; עשה אונך כאפרכסת ושמע את דברי הריבות הקטמות והקולות של סופרי ישראל, הקול העב כקול אופן יבש אשר תשמע הוא קול משורר פלוני בצעקו חמס על פלוני המו"ל על אשר לא הדפיס את שירו; הקול השני כקול ילדה בת שלש שנים בעת אשר היא מיללת כי אבדה כלי חמדתה, ואביה נחם ינחם אותה כי מחר יקנה לה חפצים וכלי חמדה העולים במובם על הראשונים; הקול השלישי כקול בת היענה; והקול הרביעי כקול מורה ילדים; ... והקול החמישי כקול חמור; וקול השישי כקול הזאב; והקול השביעי כקול רעם בגלגל. ... כלם התאכפו

לפנים בישראל : אם אחד המשכילים בא לאחת מערי השדה , קבלוהו אנשים רבים בעיר ההיא בפנים יפות , כל אחד התאמץ לעשות נחת רוח להמשכיל , קרבוהו כמו נגיד וההשכלה טרם נפרצה בערי ישראל . והיום כלם חכמים כלם משכילים כלם חוקרים . פלוסופים , מטיפים , כלם ידעו את תורת האדם וכלם בפה אחד יקראו : ואהבת לרעך כמוך , ואם משכיל יבוא העירה , העם לא יחרד לקראתו , וכל אחד יתאמץ לנום כפניו כמפני הארי . . . ותהי להפך כי עוד ימצאו אנשים אשר בכל חשק לבבם ירדפוהו , מנוחה ידריכוהו , ינאצוהו יבוהו , יכלימוהו , וילבינו את פניו ברבים וצא טמא יקראו לו . . .

לפנים בישראל : אם איש חפץ להשתרר ולפסוע על ראשי עם קדוש וכי דבריו יהיו נשמעים באזני העדה , לבש שחורים והתעמף שחורים הכל לפי מנהג המקום , ועלה על הבמה ודרש ביד התורה והיראה והחכמה הטובה עליו . ואם הטא ואשם — כי אין צדיק בארץ אשר לא יחטא לפעמים — והקב"ה חפץ לשלם לו על פניו היה עליו להכריז* את מעשיו זגם או לא כל השומעים האמינו כי חטא ואשם , והיום פלוני המטיף ידרוש ביום השבת בשעה השלישית אחר חצות היום והמון רב מתאסף לשמוע תורתו והבמתו ובשעה החמישית אחר הדרשה בעוד היום גדול יעזוב את בית הכנסת ויצא ברחוב העיר , יבעיר אש ויעשן סיגארעטע ויעלה על מרכבת המסלול ואיננו !

„בלי ספק קרעוהו העם כדג ומגבו“ , אמרתי להשרף , לו לא סהר לברוח ממקום ההוא , וההצלחה עמדה לו להרחיק א"ע מהעם“ .

מעית , שר של ים , ענה והשרף , גם בשבת שאחר זה עלה המטיף ההוא על הבמה וידרוש ע"ד „ענינים שונים“ וכן דרש פעמים רבות ואין מוחה בידו . — האם אין יראים בני נ' שיקנאו קנאת הדת ? — שאלתי את השרף — יש ויש , ענה השרף , אבל

* אדם עובר עבירה בסתר הקב"ה מכריז עליו בגלוי .

תחתיות השלחן אל הסל... האם לא חידה היא הדבר הזה בעיניך.

בין החידות מחודדות אשר נחזה רק בעם ישראל ולא בעם אחר, נוכל למנות גם את אלה למשל; לפנים בישראל אמרו: בן-שמונה עשרה לחופה, ובני ישראל הוסיפו מחול על הקדש והקדימו את עצמם והכניסו לחופה בנות אשר כמעט מלאו להן עשר שנים, והיום תשב בתולה עד עשרים וחמש שנים, ובכ"ז בנות ישראל צנועות הנה גם היום!

לפנים ישבו הרבנים על התורה ועל העבודה ולא הלכו ר' אמות בלא תפלין, לא ידעו בהיות העולם ומכל אשר סביבם, רק את התורה והקבלה, ולאסור אסר על בני ישראל, המה עמלו, יגעו, הקרו ודרשו, בקשו וחקרו להוסיף חומרות על חומרות, סיגים על סיגים, גדרים על גדרים עד אין מספר, והיום יהיו הרבנים חיי הענוגים ואיזה מהם כבר יודעים ומבינים שפות חיות, ודורשים בשבח ההשכלה, ובכ"ז הגדרים והסיגים והחומרות והאסורים לא נתמעטו. בא נא אתי אנהגך אביאך אל בתי הדפוס ותראה ספרי קדש [באשר בן יקראום הרבנים] לעשרות ולמאות ואולי לאלפים יוצאים לאור הדפוס מדי שנה בשנה וכלם בסגנון אחד לאסור ולהחמיר לגדור ולהוסיף מית תפל... .

לפנים בישראל: ישבו רבים מב"י בבתי מדרשות וילמדו תורה לשמה ויקימו את המקרא, והגית בו יומם ולילה וכמעט לא נמצא איש ישראל שלא קנה לעצמו ספרים שונים, כמו ש"ס פוסקים, שו"ת ועוד, כמו שלוקחים היום עדי עדיים, ובתי דפוס מעטים נמצאו בארץ ונער יספרם והסמעראטיפ [לוחות של בריל העשויים להדפסת ספר] טרם נברא בבתי הדפוס, והמרפיסים קבלי כל מחבר עברי בסבר פנים יפות, והיום התורה מונחת בקרן זוית, אין דורש ואין טבקש אותה, גם ספרי השכלה ידרו בשפל המדרגה, ובתי דפוס נתרבו מאד וגם הספריטיפ נתרחב מאד והמרפיסים לא יוכלו למלאות רצון המחבר, באמרם כי מלאכה רבה וגדולה לפניהם, והמכונות לא תשבותנה יומם ולילה.

על מקומו בשלום, נפלאים מעשי החברה „שומרי שבת“! ואחרי כי גם הממשלה הרוממה תהפוך שכל איש ילך בשם אלהיו, וימלא את חובתו לאמונהו, אשר ע"כ לא תשים לבה למעשה החברה הזאת. וראשי החברה יקימו „הוכח תוכיח“ כפי דרשת חז"ל... וכן יתנהגו אנשי החברה „שומרי בית הקברות“ השומרים לא את המתים שלא יבחרו ממקומם רק את החיים שלא יבאו למטא את המקום ההוא בתועבותיהם... בית הקברות הוא לא רחוק מהעיר, וראשי הח"ק נמעו בו עצום רעננים, פרחים ושושנים. הנתנים ריה ניחוח, והוא כגן רוה, והבהורים והבתולות בחרו להם המקום הקדוש ההוא למקום מיועד ששם הם הולכים לשוב בין הקברים להתיעץ על צפונותיהם... שמה יספרו איש לדעה ואשה לרעותה את הדברים שאין מגלן אותם לצנועים... שמה ילכו ילובי יד ועל גג אחד הקברים אשר יבחרו ישבעו שבועה חמורה, הוא ישבע שלא ימירנה והיא תשבע שלא תחליפנו, ואוי להם להנאהבים והנעימים אם יפגעו בהם אנשי החברה האורבים בסתר על כל מצעדיהם כי הכה יבו אותם כדי רשעהם ופעמים שבע על השאתם...

ומי נתן הרשות לאנשים פרטים לדין דיני נפשות? שאלתו את השרף, לו הקריבו את החוטאים כנפשותם עד האלהים כי אז לא יצאו נקיים מידי השופטים, אבל לא להכות מכות יורדות חדרי בטן. יש דברים רבים, ענה השרף, שעל פי הדין מותר לעשותם רק מפני כראית עין אסור* ואם יבאו הנאהבים והנעימים לפני

(* וזכרנו את הדברים אשר שמעתי מפי המגיד מקעלם כדברו ע"ד הרשעים כגיהנם, ושאל שאלה גדולה חז"ל: בין הלאוין נמצאו הרבה דברים שאסורים לעשותם לכתחלה ובדיעבד אין עונשים עליהם, ואיך יוכל הקב"ה ליסר רשע כזה שעשה את הלאו כבואו לעולם האמת — אבל דבר המגיד בתהלהבות עצומה — גם הקב"ה חכם הוא ויודע לכלכל מעשיו במשפט, הוא יצוה על עושי דברו להכות את האיש כפי רשעתו, ואחר זה יגלה את אוננו כי בגלל אשר עשה התועבה ההיא שאסורה לכתחלה, ואם הרשע יצק:

הכל תלוי במול, פעם יעשו היראים כמעשה המובא במדרש דבות שיר השירים ושם נאמר וזל: ר' אבהו, וריש לקיש הו עילין לחדא מדינתא דקסרין, איל ר' אבהו לרשב"ל מהו כן עלינו למדינתא דחירופא וגידופיא, נחת ליה ר"ל מן חמריה יספא חלא וי ב בפומיה. א"ל מהו כן, א"ל אין הקב"ה רוצה במי שאומר דלטוריא [לשון הרע, כן פירש מתנות כהונה] על ישראל, מפעם יקנאו קנאת ה' צבאות, בא נא אתי ואראך את האנשים העומדים בראש החברה, שומרי שבת" בוארשא, ואתה ראה את מעשיהם ותתפלא, אנשים בעלי צורה, בהם גבירים ונכבדים בעלי ויטוס אוהבי אדם, עושים מעשה פינתם ולא יבקשו שכר עבורתם, מטרתם היא לרדוף באף ובחמה שפוכה את כל גרי ווארשא העושים שבתם חול. ראשי החברה יסובבו ביום השבת מבית מרוח לבית היין, מבתי מסחר הקאווע לבתי מסחר השכר ולבתי מסחר, המים הזירונים" ויזהירו את הכעלים שלא יחללו שבת, ואם לא — מרה תהיה אחריתם, כי יוציאו לעז על ינם ועל פתם ועל כל אשר להם... ואז יבדלו מביתם כל האנשים אשר באו שמה לאכול ולשתות. וכבר הראו פעולתם על אנשים רבים אחרי כי דאו בעליל את מעשי החברה כי לא ינחו ולא ישקמו עד הקיטם את דברם... פעמים אחדות הביאו אמן על מחללי שבתות בפרהסיא ויעשו להם כאשר עשו בני ישראל למצרים מרם עזבו את ארצם... ועתה נפל פחד החברה על הגבורים למכור יין ויחתו מאד ויראו על נפשם שלא ישבר מטה לחנם, גם נפל החיות על גבירי ישראל אבירי הלב הרחוקים מצדקה כמו האחים למשפחת פלוני. האחים האלה בקומם בבקר אחד, על צד השמאלי" הכריו: כי מהיום והלאה לא יראו ולא ימצאו בכית החרשת שלהם לא יהודים ולא עבריות, וכחמש מאות איש נשארו בלי לחם ומזון סעודה אחת. מה עשו אנשי החברה שומרי שבת? הכריו בינם לבין עצמם שלא לקנות מבית החרשת שלהם מאומה, ורבים נתנו צדק לדברי ראשי החברה ויכלא העם לקנות סחורתם, והאחים פלוני ראו כי רעה נגד פניהם וישרקו לפועלי ישראל ויבאו איש איש

שם יושבת נערה צנועה תמימה וישרה ותאכל מעמל כפיה
כי תופרת בגדים היא, וזכות מקומה קנתה בשומה על עצמה
עלילות דברים כי מפורת היא דרכיה לזרים, וע"י זכות אחרים
זכתה לקבל הרשיון לשבת בבירת פרס, והנה הרופא גלה סודה
והערה מקורה כי נפשה לא הוממאה, וכי טהורה היא ונקיה כבת-
שבע לחמא... ויגרשוה מעל פני העיר והשופט הראשי „אנג-
מנג — מאנ-פאנג” השמיעה תוכחת מוסרו כי לא טוב עשתה על
אשר הוליכה שולל את השופטים, וגם קללה: כי כמות לא
הרבינה בישראל...

שם בקצה העיר נראה מחזה חדש: יהודי אחד נשא על
ידיו תרנגולת לשחיטה ולא נהג בה כבוד כראוי לרכה וענוגה...
ולא שם לבו גם לצער בעלי חיים, ויקומו עליו ראשי החברה
„צער בעלי חיים” ויכוהו מכות נאמנות יורדות חרדי בטן, היהודי
נפל למשכב ואחרי ענוים קשים ומרים יצאה נפשו והשאיר אחריו
אשה ושמונה בנים.

שם במבור העיר הלך הלך נער עברי וימצא מציאה, צרור
כסף, ויפגע באדם אחד והכיר ברשמי פניו כי הוא אבד את
הכסף, הנער השתחוה לפניו ויאמר: הרשני נא ארון נכבד לשאל
את פיך אם אתה האיש אשר אבדת צרור כסף? — „אנכי השיב
האיש, הנער בלי דבר דבר הושיט לידיו את הצרור, והארון
לקח כסף סיגים ויתן להנער, והנער ענה אותו רבות, ויאמר: בן
ישראל אני, ולא אמכור את המצוה הגדולה — השבת אברה —
בעד כסף נבוה. „הארון הנכבד” טעה בדברי הנער, וידמה כי
עליו ירום הנער בהמלה „נבוה” וענן אותו לאמר: אם בן ישראל
אתה אינני מסופק אף רגע כי בידך נגבת את הכסף מאמתחתי,
ויכהו על הלחי. הנער הגיש את משפטו לפני השופטים ויחרצו
מושפטים: כי חוב מוטל על הארון לתקן את אמתחתו לבל יאבד
עוד הפעם את כספו [ויש אומרים לעור את עיני הנער למען לא
ימצא עוד הפעם צרור כסף...].

ואתה אדוני סרטיאל: שים דברי במכתב עתך, קדש

השופטים יצאו בודאי נקיים מעון ואשר ע"כ אנשי החברה דנים בעצמם, פחור פחור יאמרו להנאהבים והנעימים ואל הקברים לא תקרבו.

„עתה“, הוסיף השרף לדבר, „אקרא באזניך חדשות ונצורות“
 ובדברו הוציא מאמתחתו גליון מכ"ע הנקרא „קדש הקדשים“ [כבר בא זכרו במכתבי השלישי חוברת א' שש"ן] וקרא בו כדברים האלה: בירת מאראקא, ביום — המעונן: בירת — שנופלים על פניהם, בשנת — בצרית לפ"ג [אם פרט השנה איננו עולה יפה אין כל רע, כי כמהו יעשו סופרים מומחים לאותו דבר ולא יתבוששו. שר של ים].

מצב אחינו ב"י בפה ברע הוא מאד, אחים אנחנו לתנים ורעים לבנות יענה, ומי יוכל למלל ולספר את כל אשר קרנו בימים האחרונים; שמים לרום וארץ לעומק ולצרת ישראל אין חקר, אין לך יום שאין קללתו מרובה מחברו, והצרות האחרונות משכחות את הראשונות, ואם אמרנו לכתוב את כל הדברים בפרט אין אנו מספיקים, אבל אין אני בן הדין להבטל מכל וכל, ואיזה מקרים אספר באזניך אדוני סרמיאל מ"ל „קדש הקדשים“, ואחר אהדל: שם הולך איש זקן שחזה נשען על משענתו ואחריו הולך איש היל בעל קומה בריא וחזק, ידיו ככפילי ברזל יחזיק בערף הזקן ויוליכו לבית המהפכת על מה ולמה? האם נתפש הזקן בעון גנבה? חלילה; האם כחש באלהיו או בפקדון? ... חלילה! האם הרג או לא חמל? חלילה! רק זאת היא חמאתו כי זה כשבעים שנה בחיותו ילד בן שמונה ימים גלכד בידי „גולן“ אשר בשם „מוהל“ יכונה, והוא חתך את בשרו ויעש בו פצע וחבורה מאנה עד היום הרפא ... וחמרונו זה נכתם לפני השופטים ברומעניען חמרון לא יוכל להמנות! ...

הלא עשית תורתך פלסתר, כי בפירוש התורה החכמים בריעכד — הצדק אתך יענה הקב"ה. גם הפסק דין כבר נעשה ואין לך הצדקה לזעוק על עוות הדין, אחרי כי מה שעשו עשוי, עכ"ל, והדברים ראויים למו שאמרם.

ה.

למען קוראי מכתבי הרחוקים והקרובים אתאר את תכונת העיר דינאבורג. העיר הזאת יושבת על נהר הרווינא אשר מימיו ישתפכו אל הים הקדמוני אצל ריגא. מעבר אחד ישתרע מבצר גדול וחזק, שמה נמצאו דברים עתיקים המפליאים עיני האדם, בנינים מהודרים, שוקים ורחובות גדולים ורחבים, מכונת האש ומכונת הטיס (פייער אונד וואססער לייטונג). בשנת 1828 עמדה על הכבר הזה העיר דינאבורג, והקיסר ניקאלאי נ"ע פקד פקודה נמרצה להעתיק את העיר ולבנות שמה את המבצר והסגור את הדרך בעד היהודים שבוא שמה, וכאשר ישב על כסא המלוכה הקיסר החסיד אלכסנדר השני נ"ע התיר גם לאחינו בני ישראל לסתור שמה, ומאז היה המבצר לפני בני ישראל כעיר פרוצה אין חומה...

מעבר השני ישתרע מגרש העיר דינאבורג. העיר הזאת יושבת בטבור הערים היותר מפורסמות ברוסיא, מעבר אחד סמ' פטרבורג, מעבר השני העיר ווילנא, מעבר השלישי העיר וויטעבסק מעבר הרביעי העיר ריגא, וגם מסלה חדשה להעיר שאוועל אשר טשם הפרד והיתה לשלשה דרכים, ראש אחד יפנה לליבויה בקורלאנד, וראש אחד יפנה להעיר קאוונא וראש השלישי יפנה להעיר טילוויט בפרוסיא, ע"כ פרץ המסחר בהעיר לפני אנשים מצוינים ויעשו חיל במקנה וקנין ותושבי דינאבורג בכלל משתכרים ואוכלים וחוזרים הלילה, ורבים מבני ישראל הגרוס פה פנו ערף לעסקם ויראו למו מנותה או תנועה בעסק המסלות. סדי דברי ע"ד עסק מסלת הברזל לא אמנע מלספר להקוראים כי לא נמצא עד עתה אף יהודי אחד שיפרנס את עצמו מהמלאכות המדובות מאד הנמצאות על מסלת הברזל לפני כל אדם ואדם, יען מה? לא מפני כי היהודי לא יצלה למלאכה או מרפין ידים חלילה! רק דבר אחד נצב לשמן לו, והוא: מצות תורת משה אשר צוה: שמור את יום השבת! ולולא הדבר

הקדשים" למען ידעו קוראיך כי אין ארץ טובה תחת השמים כארץ
רוסיא הגדולה והרחבה, בה ימלוך לצדק מלך חסד ורחמים
והשופטים בארץ רוסיא למשפט ישורו ולא יעותו הלילה את הדין
כקמן כגדול ישמעו ולא יפליאו בין עשיר לרש. אשר ע"כ אמור נא
לבית יעקב והגד לבני ישראל ברוסיא שלא יאמצו לעזוב את ארץ
מולדתם. ואם איזה אנשים הלמו חלומות כי שם בארץ רחוקה
ימצאו אך טוב וחמד המה טועים בחשבונם, לו ראו את הללו
ארצנו מאראקא כי אז פחדו פחד על נפשם לעזוב את מקומם —
ענף עץ חיים.

P. S. חדשות ונצורות הצמתנה עתה בארצנו, ויש כח
בידי לכתוב מכתבים כאלה בכל יום ולשלוח לכבודך, אבל לדאבון
לבבי עני אני ואביון ואין ידי משגת לשלם דמי הפאסט, כי
בקקוני בוקקים והצינוני ערום ויחף כיום הולדי, על לבושי הפילו
גורל ואת חפצי מכרו בלי מחיר, ואתה אדוני סרטיאל לא תוכל
לדעת את נפשי עני כמוני, אחרי כי בבואך על הארץ יקרבוך
כל בעלי רחמים ויגישו לפניך לשונות בחרדל, ואני הה, מה
אני ופה רכושי. אשר ע"כ באתי במאכרי זה להודיעך אם תשלח
לי דמי הפאסט אשוב לעבודתי ולמלאכתי, ואם לא תשלח לי,
נכון אנכי למכור את המלית ותפלין שלי ולסלק דמי הפאסט, ורק
פעם אחת אעשה זאת ולא אוסיף...

הג"ל.

ככלות השרף לקרוא את המגלה החיא, רעדה אחותני
ואקרא בקול: אל אלהים גדולים! חריב נפלו עלי! ה' הוא האלהים!
ולקול זעקתי הקיצותי והנה חלום!

לרגלי מסלת הברזל נהרו הנה אנשים רבים מארבע קצות הארץ, והקוראים לא יתפלאו בשמעם כי ערב-רב נמצא בדינאבורג. אנשים שונים לזיניהם אלה ידברו חצי אשכנזית וחצי צרפתית, ואלה בשפת אנגלית וירגילו לשונם לצפצף דברים אחדים בשפת רוסיא, גם משנוי בגדיהם נוכל להכירם מאיזה עם המה. כשפתם ובמלבושיהם החיצונים כן הפנימים. כל אחר רחוק מחברו בלבו, אף אם קרוב הוא אליו, ופעמים ישבו אנשים רבים יחד וכל אחד יתנגד לחברו מקצה אל הקצה, ועי"ז יוציאו לפעמים מהשכות לבם זהגות רוחם, ויריבו איש באחיו על לא דבר וללא יועיל. גם אחב"י לא יצאו מהכלל הזה כי פרוד הלבבות ושנוי הדעות ישתרר בקרבם. את אשר זה יקרב זה ידחה בשתי ידיו, ואת אשר יאסור האחד יתיר השני לעצמו ולכיוצא בו. אולם לשמחת לבבנו לא כלם נתנו צוארם בעול יצרם הרע, לא כלם יאמינו בשוא ושקר, לא על כלם ישכון חשך וענן וערפל חתלתם, לא על כלם תשתרר הסבלות בגאון עוזה. לא כלם יעליכו עין לראות אור בהיר בשחקים, כי גם אנשים חכמים ונבונים מופלגי תורה ויראי אלהים ומשכילים אמתים יתנוססו פה דינאבורג כאבני נזר לשם ולתהלה, ופעמים הרבה יגבירו חיל לעשות לפובת העיר ויקדישו שם שמים ושם ישראל בפרהסיא.

ידעתי גם ידעתי כי קשה מאד על הסופר הנאמן בעבור עליו הרוח לדבר על תכונת אהת הערים בכלל ועל פעולות אנשים יחידים בפרט, כי לא יוכל להעביר תחת שבט הבקרת בסקירה אחת את כל המעשים הנעשים בהעיר. והמלאכה המרובה הזאת לא ליום ולא ללילות ולא על חדש ימים, ובעל כרחו יכסה טפחים בעת יחפוץ לגלות טפח. ע"כ חשכתי דברים רבים לפני סופרים זולתי ועתה אזכיר איזה דברים מה שראיתי בעיני, ואען ואומר: טעת יצאה הפקודה מגבוה אשר בכל עיר ועיר ירכיבו רק מטעם הממשלה אלוף לראשם, בחרה עדת דינאבורג בהרב הגאון הר"ר שמואל גרשוני, אשר ישב על כס הרבנות בעיר יאקאבשטאט בקורלאנד, והרב הזה אמנם יודע להכיר ערכי ומקומו וכל בני

הזה מצאו למו יהודים רבים עו והיל לאחוז במלאכה על המסלה כמו האשכנזים. אך היהודי לא יגאל את פיו להביא אבל מדבר הבא באיסור, וכמה דמים שפכו כמים על מצות התורה. והיהודי עומד כנציב ברזל לשמור את התורה והמצוה כמצוה עליו, וגם עתה נראה בעינינו ולבנו ישמח בקרבנו לראות איך היהודי ירחיק א"ע מדבר האסור ע"פ התורה בעת אשר אולת ידו להושיע את נפשו ונפש בניו ובנותיו, ויביא את צוארו בעול קשה אשר לא יראה שכר רב בעמלו, ויחוק את לבבו לענות בצום נפשו מלבוא לידי חלול שבת. שוטטו בחוצות אשכנז וראו, במדינת צרפת ענגלאנד ועוד והתבוננו אם ימצא שמה אף אחד אשר יקיים כמצוה עליו בעת יאכף עליו פיהו, והיהודי נאמן לאלהיו עד אחרית נשימתו ואפילו חרב מונחת על צוארו לא ימנע מלקות לה' הון ומפרנס לכל והוא יוציאו למרחב.

על מגרש העיר דינאבורג הסמוכה למבצר כבר יצאה הפקודה מגבוה מעל גבוה להרוס אותו עד היסוד בו ולעשותו תל עולם לא יבנה עוד, ופקירי הממשלה הרוממה מלאו את הפקודה. כמה מאות בתים גדולים נהרסו בידי בעליהם, ועיניהם לא תחום על עמל ידיהם, יען הממשלה שלמה להם בעד הבתים לפי ערכם, ע"כ נתיסד מגרש חדש רחוק מהמגרש האמצעי, והעיר החדשה תשתרע עד מעבר לבית הקברות החדש אשר ידי גבאי הח"ק נדרוהו בגדר חוק מאד.

אהר מגדולי ישראל אמר על העיר דינאבורג. כי כל איש ואיש אשר יחפוץ לבנות פה בית, עליו להעמיד את הבית על גלגלים שיהיו חזקים מאד למען יוכל להעתיק את הבית למקום אשר יראוהו ודבריו אלה נאמנים מאד. פעמים הרבה נעתקה העיר ממקומה למקום רחוק מן המקום אשר עמדה שם בתחלה. ומי יודע כמה פעמים יעלה עוד הגורל על הבתים להעתיקם ממקומם. סבת הדבר הוא המבצר המשתרע רחוק כמטחוי קשת, ובכל שנה ושנה יגדילוהו וירחיבוהו עד אפס מקום לבנות בתים על הכתר המשתרע סביב המבצר.

המשל אשר נשא אחד המגידים המכונה „קעלמער מגיד“ ובהתלהבות צעק בקול וינוע לארבע רוחות השמים, וינגן בנגון מתוק: שמעו נא רבותי את המשל אשר אשא על בתי תפלתכם: „איש אחד קנה עשב הנקרא טהעע ויניח אצל עלי מרורים (טאבאק), ואח"כ לא יכול לשתות את הטהעע כי מרים הם, ולעשן בפיו בתורת טאבאק גם בן לא יכול, ונשאר קרה מכאן וקרה מכאן. והנמשל טובן, בבתי מדרשות להתנגדים מצאנו ראינו אנשים שעסקו יומם ולילה בתורה, ובבתי התפלות להחסידים שמענו כי התפללו בכונה גדולה, ועתה כאשר הקימו בתי מדרשות ובתי תפלות זה אצל זה המה דומים בעיני כהטהעע אשר הניח האיש אצל הטאבאק. המתנגדים למדו ממעשיהם של החסידים והניחו את התורה בקרן זווית, והחסידים אחזו במעשי המתנגדים ולא יתפללו בכונה כאשר התפללו אבותיהם“ — ואף אם המגיד הזה כבר שכח את שברו את קבל בעד דבריו אלה... אבל הרברים חיים וקיימים עד היום — עוד דבר אחד אספר והיא מלתא דבדיוחוא: איש אחד מהמשכילים החדשים נשאר יתום מאביו, ויבא לבית הכנסת „להתפלל לפני העמוד“, ויתחיל לנגן בנגון של ר"ה, ויהי לשחוק בעיני השומעים, וכלם הכירו כי הוא לא אשם בדבר הזה, יען כל ימיו הלך לבית הכנסת רק שלש פעמים בשנה ומרגלא בפיו להתפלל בנגון כביום ר"ה ויוהכ"פ, ואיש לא הכלימו ולא דבר דבר, יען בעד כל תפלה ותפלה ישלם בטיטב כספו, ואסור לבן ישראל לדחות אחד מאחיו בשתי ידים, רק ימין דוחה ושמאל מקרבת. כבר נודע ברבים כי קאלאמבוס מצא את ארץ החדשה, ור' גרשון טענדיל מחבר ספר „ברכת מנחם“ חדש במוצו ובחכמתו דבר גדול שלא נשמע כמחו מיום שננגנו החצוצרות שעשה משה רבינו ע"ה. וזה הדבר: ר' גרשון מענדל ראה כי ביום הששי לא יוכל לגרש בפעם אחת את כל האנשים והנשים העומדים בשוק, והמה יקנו וימכרו עד אחר בא השמש, ע"כ התחכם להכין הליל בבית המרחץ, ותחליל ישמיע שלשה קולות, ונשמע קול החליל מקצה העיר עד קצהו וידעו העם כי אסור להם לקנות ולמכור

העיר יאהבוהו ויכבדוהו בגלל צדקותיו ומעשיו הטובים. הוא רומה לאילן גדול ששרשיו מרובין על ענפיו, וכל רוחות העולם לא תוכלנה לזוז אותו ממקומו, ופארותיו נמושות לכל עובר ארח לקחת מפריו המתוק מדבש, הוא ישביע רצון לכל דורש ומבקש בכל דבר שיש לאל ידו לעשות, הוא יחוק ידים רפות ויטיף מלתו לכל המקשיבים לקח מפיו לכל יניחו ידם מתורת אל חי ולהיות אנשים מוכשרים לחברת האדם והמדיני. בפיו ידבר צדקה וחסד וביריו ימלא מחשבות לבו המהורה, ומאו ישב פה לכסא צדק פעל פעולה עזה על לבות יושבי העיר. גם עם הרבנים הגדולים הנודעים לשם יתרועע באהבה ואחה, שלום ורעות ישכנו בקרבם, זה לא יקנא את זה, וזה לא יצרור את זה, ולבבו שלם גם עם הרב החדש כי גדול השלום וכלי מחזיק ברכה היא לכל הדורשים שלום והמבקשים שלום באמת ובתמים.

פה דינאבורג נמצאו שבעה רבנים, ואם תתמהו קוראים נכבדים על הדבר הזה ותשאלו: מה להם לשבעה רבנים? ומה להם לשמונה שוחטים? הן אם צאן ובקר ישקמו כל היום וכל הלילה, הלא גם אז די בהעיר הזאת רק שלשה שוחטים ומה להם לשאת בעול כבד אשר יוכלו לחיות בלעדיו זאת? ומה להם לששים וחמשה בתי מדרשות? ובכל שנה ושנה יקימו בתים חדשים לתורה ולתהלה? השאלות האלה כבר שאל „משכיל“ „למאמין“ בספר „האמונה וההשכלה“ ולא מצא ע"ו מענה. אנכי אמפר את הדברים אשר ראיתי ואשר שמעתי ממכירי הנאמנים, ואם יבא איש וישאל: היתכן הדבר הזה? התוכל להיות נבלה כזו? הכן יעשה בישראל? או אענה לו: פוק חזי! או בשפת בני האדם: פקח עיניך וראה. וירעת כי אנכי לא אשקר חלילה אם אמפר: כי כל חברה וחברה תבנה במה לעצמה, למען יזכה כל אחד מאנשי החברה לעלות לתורה וזה יחפוץ לעמוד אצל כותל המזרח, וזה כל ישעו והפצו לקרוא שמו על בית המדרש. בין מה וכה יצא לאור העולם ששים וחמשה בתי מדרשות.

מדי דברי ע"ד בתי כנסיות ובתי מדרשות זכור אזכור את

הראיתים לדעת את משונתם, אולתם וזונם וגאונם, שפכתי עליהם את כל המתי והצגתים מטרה לחצי השנונים. עוד אני יושב תפוש ברוב שרעפי בקרבי, עוד אני קורא: נקם ושלם!!!... ותדרמה גדולה נפלה עלי והשרף עומד לנגדי. בשפתי חן אמר אלי: „כבר הבטחתך להשמיעך בשורות טובות ישועות ונחמות, אשר זה כל ישעי וכל חפצי להיות מבשר טוב, אבל מה אעשה אם עוד לא הגיעה השעה המוצלחת” ובדברו לקחני על כנפיו ונעף באויר אשר ממעל העיר ווארשא.

פקח עיניך וראה” אמר השרף, „וכל אשר תראה תחוק בעט ברזל ועופרת למען יעמדו ימים רבים לזכרון בספר”. פקחתי את עיני וארא; כל הרחובות תהימנה מאדם רב, פנים חדשות בכל עבר ופנה, זקנים וזקנות נערים ונערות עלמות ובהולות טף וילדים, אלה מצפון ואלה מים, אלה מערי החוף ואלה מן הגבול יבאו פה המונים המונים, ואיש את בשר רעהו יאכל, כל אחד ידרוש וישחר מרף לבני ביתו, יבקש יעמול ויוכל לאמר: יגעתי ולא מצאתי... משפחות רבות אשר זה מקרוב חיו היו מנוחה ושלוה והעניק העניקו לעניים ולאביונים בטיטב כספם. נחפזו פתאם מנדיבים למקבלים, ישכבו על הארץ, יאכלו פת הרבה במשקל, כי כל כספם עלה בתהו, את רכושם אבדו בענין רע, מכרו את כלי ביתם בעד חלק העשירי משוים, ומה יוכלו אנשים כאלה לעשות בווארשא? למות ברעב ובחסר כל! „הנני רואה את פניך זועפים ועיניך יורדות מים” אמר השרף, „הגידה נא לי את מחשבתך עתה למען אדע”.

— חושב אני ע”ד גבירי ישראל בווארשא, הפצתי לדעת מה יעשו הגבירים האלה לטובת אחינו העניים, במה יקדמו פניהם? האם בלחם ובמים ובדירות נאות וכל צרכי העניים כאשר יעשו אחינו בארץ אשכנז?

גבירי ישראל בווארשא ירגישו מאד את צרת ישראל — אמר השרף, — „מגביר משכיל עד גביר מאמין, כלם רגזו תחתיהם כי הדבר נגע עמוק עמוק אל לבם, ויבאו יחד לשכס עצה מאד

זחוב כוּטל עליהם לסגור את החנויות, ונשמע קול החליל שנית, וידעו הנשים להדליק נרות, ונשמע קול החליל שלישית, וידעו העם לשבות את השבת, ועתה בעונותינו הרבים נתבטל החליל מטעם כיום... והגזרה הרעה קשה בעיני ר' גרשון מענדל כיום שעשו הערב רב את העגל... ואנחנו נוכל לנחם את ממציא החליל ולאמר לו דברי נחומים, שאחינו ב"י אף אם אינם נביאים המה לבוין את הרגע כאשר תבוא השמש, אבל בני נביאים המה, ע"כ הנה להם והרגיע את רוחך ונפשך הסוערה לא נוחמה... בני ישראל לא חללו את השבת גם מרם שמעו קול החליל, ואין לך כל צדקה לאמון נדבות על דבר שלא יביא כל תועלת לב"י ולפזר בסף קדשים, עשרה ר"כ הוצאות על החליל" מדי פעם בפעם. הכסף הזה יחלק להעניים והאבינים לקנות להם לרעבון ביתם, ואז יברוכך נפשות נענות, והתורה לא נתנה למלאכי השרת...

ג.

הקללות הנמצאות, ופקדתי עליכם בהלה, והבאתי מרד בלבכם", ולא תאמין בחייד" נתקינו בי באופן מאד נעלה. בכל המקום אשר אעוף עיני רק רע אראה, באוני תצלינה אנהות רבות אשר יש כח בכל אחת מהנה לשבר כל גופו של אדם. כל היום הנני אבד עצות: לא אדע נפשי, גם על משכבי בלילות נדדה שנתו פעיני ולילות עמל מנו לי... ובימים האחרונים החלתי לפחד פחד על נפשי פן הלילה תדבקני הרעה ויקום בי מקרא שכתוב: והיית משנע ממראה עיניך... ואז מי יודע אם גם זכותו של הרב, אשר אני מאמין בו באמונה שלמה העמוד לי ביום צרתי, הנני הולך קודר שחוח כל היום. כל העולם כלו במרום בעיני לעמורה נדמה... וגבירי וו. כנציב מלח לא ירגישו בל כאב ולא ידעו כל רע, יעמדו מרחוק ולא יקומו לעזרנו כצר לנו. מי יתנני שמיר ושית או דשתי את בשרם עד זוב דם.

אנשים לאלפים יבקשו עבודה ולא ימצאו, סגרו כל בתי החסד לפניהם, ואין מתעורר לחומלה עליהם, כל אחד יאנח בשברון מתנים, כל פנים קבצו פארור, כל עין הדמע מים, הה! אוי! ואבוי! נשמע בכל מקום אשר בני ישראל ישכבו למעצבה, וגם ה' לא ישמע לקול זעקתם, והוא נתן להם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש, אשר ע"כ אנשים רבים עוזבים את ווארשא וילכו באשר יתהלכו, והאנשים אשר פגרו ללכת הלאה יעמרו על עמדם ועיניהם ישאו אל ההרים כאין יבא עורם, יתענו יבכו על צרתם... יבכו ויילילו עד כי אין עוד כח לבכות וידמו סלה.

„שא נא עיניך וראה“ אמר השרף, מה נהדר הבית והאולם נגד שער הברזל, אורות מאפל יראו מרחוק ואנשים רבים התאספו לשמוח ולאכול ולשתות כעץ סעודת מצוה, חסידים ואנשי מעשה יחוגו ביום ההוא חג אשר ברו מלבם... ראיתי והנה איש גלוח זקן עבר לתמו ובראותו את המראה הנהדר הזה שאל את אחד העוברים: לשמחה מה זו עושה? הלא צום היום לעדת ישראל בפה, צום החמישי כחק מימים ימימה, וביום הזה יצטו כל מפלגות עמנו ויבקשו רחמים מאלהי הרחמים שירחם על שה פזורה ישראל ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ וכל הרשעה כעשן תכלה. ומדוע יבדלו החסידים מקהל עדת ה' — הנשאל הביט עליו כעל איש משגע וחסר דעת ויאמר: הגם איש כמוך השמיע תוכחת מוסר באזני החסידים? האם לא תדע כי כל מה שעושים החסידים לשם מצוה הם עושים, וגם היום יראו לדעת כי בצרת הליטאים להם לא צר, המה ישמחו בשמעם צרות הליטאים למען יפקחו עיניהם לראות כי עווי הישרה ועקשו ונוקשו ע"כ נלכדו, הלא כבר אמרנו, הוסיף החסיד הנשאל, מנעו בניכם מבתי הספר, ואת בנותיכם משמוח בכחול ועבדו את ה' כאבותיכם, אז קרובה ישועתכם לבוא, ואשר ע"כ אנחנו שמחים לראות צרותיכם וענוייכם, והיום כאשר הגיעה השמועה כי גם פה יחלו להתנהג בקרב הימים עם היהודים הגרים כמו בפנים הארץ, ע"כ נשמח כלנו לשמועה הטובה אשר תדשן עצמנו, כי נראה במפלתו

לעשות לעניי ישראל הבאים פה המונים המונים, ובהסכם כלם ימצאו תחבולות שונות במה לקדם את האורחים האוברים ולא קרואים האלה. ראשית חכמה, צוו בעלי הבתים את הסוכנים אשר על בתיהם להעלות שכר הדירות מאד נעלה; החוכרים העלו שער הלחם והבשר וכל מאכל אשר יאכל, גם תקונים בדת התקינו באספת דיינים מומחים והתקנה הראשונה היא תקנה גדולה ויקרה, תקון אשר לא עלה על דעת כל איש מעולם, ולו לא ראיתי את ההורעה אשר הדביקו בבתי מדרשות אז לא האמנתי למשמע אזני, והתקנה ההיא אומרת: כל הבתים הבנויים ברהובות ווארשא המה כאהל אחד, ואם יקר מקרה לא טהור כי ימות איש או אשה או... לא יוכלו הכהנים לשבת בדירתם מפני טמאת מת, וכבר קרו מקרים רבים שהכהנים לא מצאו מנוחה ומרגוע בביתם שבועות אחדים, אשר ע"כ לתקנת הכהנים ישתדלו בעה"ב להפריד הבתים זה מזה ע"י חריץ שלשה מפחים רחבו, ואם בשום אופן לא יוכלו בעה"ב לעשות חריץ בין בית לבית או לפחות ישתדלו לחלק את הגג משני עבריו, למען לא יעמדו הבתים תחת אהל אחד. השומע לבקשתנו תבוא עליו ברכת טוב והמתרשל בדבר עובר על הלאו לפני עור לא תתן מכשול ונשמתו הוא בחרם בד'... ולצני הדור הוכיפו על העצה המהוכמת הזאת לגדע גם את כל הצנורות אשר על ירו ימשכו המים מן הנהר אל הבתים, אתרי כי ע"פ הקבלה עלינו לשפוך את המים אשר בבית שבו מת אדם, והצנור הוא מחובר למי הנהר וייתכסעל, א"כ הלא יוכלו להביא תקלה על ידי הצנורות, ומצאו תחבולה כי כל בע"ב יחפור לו באר בפני עצמו ויביא המים לביתו דרך הצנור המוכן רק למענו.

תקנות רבות ומחוכמות מאד תצמחנה בבתי המדרש לאחינו היראים, החסידים והאדוקים, ומה אתרית האנשים האמללים, האם בתקנות כאלה ימלאו רעבין ביהם? שם בתולות מהוללות אשר כבודן פנימה תמבינה בשוקים לבקש עבודה ולא תמצאנה: שם בעלי מלאכות ידפקו על דלתות בתים רבים ואין איש עונה איתם, ורבים ישמעו עוד דברי נרגן מפי הגביר והגבירה והשפחה.

דבית עם גורלות ועלו בגורלו מאתים אלף ר"כ, ולקח את הכסף
 וגם לאמעריקא וקנה לו שם בית גדול גם ישע כרם ויקח אשה,
 ויוליד בנים ובנות, את הבנים ישלח החוצה ואת הבנות יתן
 לאנשים חכמים וגבירים [שני הפכים בנושא אחר! ...]. אז ישמה
 ביוצאי חלציו וישתעשע עם נכדיו הרבים. ולעת זקנתו יסע לארץ
 הקדושה למות שם למען לא יהיה צריך לגלגול מחילות... וגם
 שמה יעשה כל ימי חייו משהתה תמיד לכל הרבנים והחכמים
 והסופרים והמשוררים והמול"ים למען יגידו תהלתו בקהל, ופתאם
 והנה שומר שלוח אליו מאת ראש השוטרים וכידו פתקא לאמר:
 קהל עדתך יענו בך כי עשיר גדול אתה, כי המו"ל פלוני ימלא
 אמתחותיך זהב וכסף אשר ע"כ יבקשו בני עדתך חמשה ר"כ
 „נעדאָימאַק“ והכסף תסגיר ליד ראש השוטרים, והוא ישלחם לקהל
 עדתך.

המלה „נעדאָימאַק“ זרה לי מאד, ענה הסופר, לא אדע פתרונה
 הן אנכי משלם ששה ר"כ מדי שנה בשנה בעד פסת ניר אשר בשם
 „פספרט“ תכונה, ומה להם עוד? זאת לא אדע, ענה השומר, אנכי לא
 אבוף עליך הר כגיגית לשלם תומ"י, רק חמשה עשר קאפ' תתן
 על ידי, חציו שכר טרחתי, וחציו נדבה להקהל בפה כחק, וכן
 העשה שלש פעמים, אחרי כן תשלם כפלים, שלשים קאפ', ואחרי
 כן... עד אשר ישלח שר השוטרים אנשי חיל מזוינים ולקחו מידך
 כסף או כל הנמצא ועליך לשלם תחת חמשה — שמונה ר"כ.
 ברוך המקום, אמר הסופר, כי היהודים לא באו עוד
 למדרגת עם ומלוכה כי אז מי יודע אם שבקו חיים לכל סופר
 עברי!

— לא הקהל אשם בדבר הזה — ענית להשרף — כי אם
 הסופר בכבודו ובעצמו, אחרי כי יודיע ברבים כי הוא מו"ל ספרים
 חדשים וגם כותב מאמרים רבים ויחתום את שמו עליהם, ע"כ
 ידמו בני עדתו כי תועפות כסף לוי, והאות כי כנום דברי, כי מרוע
 לא לקחו מידו עד היום בלתי ששה ר"כ לשנה, וכל יהודי מחויב
 שלא לפרוש מן הצבור.

של הליטאים ומותר להתגרות ברשעים [לשונו ממש] שהשעה
איננה משחקת להם, ונשמח לראות כי אש הנתכה מאת ה' תפול
על ראשיהם ליטרם שבע על המאתם.

— האם באמת חטאו פשעו עוו בני ליטא? שאלתי את
השרף, או המכים אותם כמה אנשים רעים וחמאים, השותים
דם אדם כמים.

לא אחת מאלה, ענה השרף, הליטאים גם המה יעשו טוב
וחסד ופעמים יעברו חק כדרכם של כל בני אדם, והרוססי, הוא
איש טוב לבב מאין כמוהו, אוהב כל אדם, ולא יבחין בין יהודי
לנוצרי, ואם תהפויץ לדעת את תכונת הרוססי האמתי, שא נא
עיניך וראה שם ברחוב גאלעווקי עומד בית הרוססי מאחאמקין,
הסוכן אשר על הבית הוא יהודי, וזה מקרוב מת הסוכן והניח
אחריו אשה וכנים קטנים, והאדון טאהאמקין בחר בבנו של הסוכן
כי ימלא הוא מקום אביו למען לא ימותו ברעב, ומרגלא בפיו
אהוב את הרוססי, אהוב את היהודי ואת ה' היוצר כלם יותר
מכלם, ובמהו כן כל עדת הרוססים ולא מהם יצאה הרעה על בני
ישראל, ואם תשאל: מי אשם בדבר הזה? אענך מענה קצר
וברור: ההשגחה הפרמית!

— דברים כמתלהמים השמעתני, אמרתי להשרף, הוצאת
שם רע על בני ליטא באמריך כי גם המה יעברו לפעמים חק, האם
תוכל לבאר את דבריך באות ובכופת?
השרף שחק מעט ומבלי דבר דבר העביר את ידיו על עיני
זנה מחזה חדש ראיתי. שם בחדר צר יושב סופר עברי, חושב
וכותב ומונה כל אותיות שבמאמרו ויעשה חשבון: הוא ישלים את
המאמר וישלחנו להמ"ל פלוני להדפיסו במדור התחתון ויקבל
שכרו חמשה שקל כסף וישלם שכר מעונו, ובכסף הנותר יקנה
תרנגלת אשר תמליץ ביצים ותוציא תרנגולות רבות ובמשך איזה
שנים תרבינה התרנגולות במכפר רב מאד אז ימכרן ויקנה פרה
חולבת, וגם היא תוליד ולדות, שור ופרה, ובמשך הימים ירבו בקרו
ופרותיו וימכרם ויאסוף כמאתים וארבעים שקל כסף ואז יקנה שטר

בעם סוחר אשר בידו מאזני מרמה אף אם לא לעשוק אהב, ולכן צותה תורתנו הקדושה להביא ביום ההוא ראשית בכורי האדמה פרי יגיע כפיים, והחג יקרא בשם „שבועות“ על שם שבע השבועות מזמן הבאת העומר וגם בשם „יום הבכורים“, והג הקציר“ ע"ש מאמרם ז"ל: גדול הנהנה מיגיע כפיו וכו', ומענין לענין בא לאותו ענין של מצב ומעמד אהינו בכל הארץ וישא מדברותיו ע"ד התנועה החדשה שהתעוררה בעמנו לעבודת האדמה, תנועה אשר לא היתה כמוה מיום שגלו אבותינו מעל אדמתם... וגם באר בהשכל את הכרכה אשר נבחר על התורה: אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו, כי לבר החיים הנצחיים הנחיל לנו השי"ת גם חיי עוה"ז, כי ע"י התורה והאמונה הצרופה והחקים הישרים יחיו בני ישראל כימי השמים על הארץ וכימי האמת השכל והישר עמודי תורתו ודתו... וכל דבריו אלה המעים הדורש במוב טעם ודעת, ויתבלם במדרשים ובמאמרי חז"ל וגם במעשים מתולדות ישראל כיד החכמה הטובה עליו. כשעה וחצי דרש בשפת עברית צחה וקלה והבית היה מלא מפה אל פה, בהם סופרים וחכמים ומכני דבר לאשורו כי המטיף ואגאראדסקי כבר איתמחי לדורש טוב בעמו, וכלם פה אחד הורו לו בעד דבריו היקרים ורעיונו הנעלים והנשגבים. כתום הדרשה עזבו את המקום ובאותו רגע עמדו הגליון בבהכ"נ „אהל משה“ ונשמע את דרשת הרב החובב הרי סופאלסקי, ואף אם בשפת חול ודבר אל העם בכ"ז מטיפים כאלה נחוצים לנו מאד בימינו אלה, מטיפים היודעים את רוח העם ומחסוריו המבינים מה הקהל דורש מהם כמו, שהשכיל כבר לדבר הרב החכם המצוין בעל „הצופה לבית ישראל“ הר"ר נחום פאקאלאוו במאמריו המחוכמים והמועילים הטובים והנעזמים. על המטיפים הוב מוטל לחבר את האהל להיות אחד ולאסוף רבנים יראים חכמים ונכונים כלם תחת דגל אחד דגל יהודה, למען לא ישמעו עוד השמות המהבילים „חסיד“, „מתנגד“, „חוקר“, „אפיקורוס“ ועוד ועוד, כי אם שם אחד „יהודי“! והשם הקדוש והנכבד הזה יאחד יאגד ויחבר את כל המפלגות בשרשרת ארוכה ואז יקוים

נעבוד נא מזה אל מקום אחר" אמר השרף .

כרגע באנו אל בית התפלה אשר לעדת החסידים, והנה אשה ילידת ווארשא עומדת אצל ארון הקדש פורשת כפיה מיללת ובוכה וצועקת: רבונו של עולם! הלא אתה ה' תרחם אפילו על בני ליטא, ובני החולה, הלא גלוי וידוע לפני כסא כבודך כי יליד ווארשא הנהו עאכו"כ, א"כ לו דין קדימה, לכן רחם נא עליו הקימחו מחליו, כי נקי הוא מכל עון והטא .

נעבוד נא אל מקום אחר, ונסורה לבית הכנסת אשר לעדת הנאורים, אמרתי להשרף, וכרגע סרנו שמה וארא, והנה אנשי חיל מזוינים עומדים הכן אצל הפתח בביאה ולא יתנו לאיש זר לבוא חלילה אל הבית שלא יטמא את המקום הקדוש בשפתו הבלולה, אחרי עמל רב ואחרי אשר נתכבדתי לגלות את שמי כי "שר של ים" אני נתנו לי הרשות לבוא אל הבית פנימה, והנה שתיים נשים בנות ליטא היקרות עומדות אצל כותל מזרחי ותדברנה בשפת יהודית מרוברת, ותען אשה עבריה אשת אורח נכבד לדורותיו ותאמר: איך לא תבישנה ולא תכלמנה לטמא את המקום הזה בשפת זרה שפת זארגאן [ואת מוסרה ולקחה הטוב השמיעה בשפת פולניא . . .]

גם היא פתיה כרעותה אשת החסיד אמרתי להשרף, נלך נא אל מקום אחר, ונבוא אל בית הכנסת אשר להאגודה, שפה ברורה ברחוב נאלעווקי מספר מ"א, ואשמע אחרי קול נעים אדיר והוק יוצא מעל הבמה, הקול קול "ישראל" הוא, המטיף הצעיר הפית רוח חיים חדשים בלב האגודה ומיום עמד הוא בראש החברה נתרבו חברים רבים, והנה ביום השני לחג השבועות עלה עוד הפעם על הבמה ויטף דברים ישרים ומחוכמים ע"ד החג הקדוש יום מתן תורה, ויבאר בטוב מעם ודעת על מה ולמה נקרא החג הזה בשם חג, השבועות" ולא, חג מתן תורה". המצויה דבריו היתה: כי עיקר חיי היהודי הוא לעבד את האדמה ולאכול מפריה, והתורה והאמונה הצרופה הוכלנה להתקיים בעם עובד אדמה החי חיי הטבע פשוטים ונהנה מי גיע כפיו יותר מאשר

שלא במדת דרך ארץ, יען כל אחד יעמוד בראש חוצות ועיניו צופיות מכל עבר ופנה אולי ימצא איש שיוכל להרויח על ידו פת לחם חרבה; האזרחים כבר מצאו את מחיתם בכבוד, זה בכה וזה בכה, וכל אחד יעמוד על משמרתו, ופרנסתו מצויה בביתו או בבית איש אחר; לא כן הגרים אשר זה לא כביר באו הלום לבקש פרנסה, עליהם לארוב לכל עובר אורח אחרי כי אין להם מכירים שיבקשום, ע"כ יבקשו המה אותם, ובדבר הזה רואים אנחנו כי העניות מעברת את היחידים על דעתם ועל דעת השופטים הישרים אשר למשפט ישורו.

„סוף דבר“ — אמר השרף — „כל דרכי המסחר נעולות בפני ב"י מחוטב עצים עד שואב מים, ממוכר ספרים מליתים ציצית ומוזות עד סופר סת"ם, ממורה עד מלמד דרדקי, כלם יאנחו ממעמקי לבם, וכל מי שיש כח בידו לעזוב את ביתו ואת עירי ואת מדינתו ילך באשר ילך. גם הסוחרים הגדולים הולכים ודלים ישממות כספיהם נתרבו מאד, ורוב ב"י יסבלו צרות רבות ורעות, המחסור והכפץ הכבירו עליהם אכפס, והשאלה היותר גדולה היא עתה: באיזה דרך יבחרו ללכת? איה המקום ואיזה עם ומדינה יקבלו את המון ב"י במחיצתם בסכר פנים יפות? הלא שחוק טבאיב לב הוא לשמוע כי לרגלי התנועה והיציאה לאמעריקא התעוררה במכ"ע שאלת היהודים כמו צר המקום שם באמעריקא לאסוף בקרבה איזה מיליונים נפש מישראל. אמת הדבר כי זה דרך כסל בבני עמנו לרחוק את רגלי אחיהם בערים הגדולות וכוונתם לעמוד צפופים ולהשתחות רוחים, ולא ישימו לבם לראות כי רב הדרך לפניהם, יעברו לפנים הארץ, וארץ אמעריקא היא רחבת ידים מאד, ילכו באשר ילכו, וגם ארץ הקדושה פתוחה לפניהם, רק לא יעלו בקול המון חוגג, לא יחשבו מחשבות נשגבות כי בני מלכים המה... וכי עליהם לעבוד את הארמה ולאכול לחם בועת אפים, וגם את המסחר לא ישליכו אחרי גוש אמוזה גם מזה בל יניחו את ידם, אמנם בני עמנו בעדר הרחלים המה וכמהם יתנהגו... כל אחר יתאמץ ללכת בדרך

בנו : וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עלינו, ונוכל להגיע למטרתנו ללמד רעת את התועים והמתעים אשר זה העודת עם ישראל מאז מעולם, ולכך נוצר . . . אשר ע"ב שמחתי מאד לשמוע כי גם הדורשים האחרים התהילו בשבת ארצנו הקדושה, ובשפה ברורה ומתוך שבחם באו לידי גנותם של מחלוקת קטמות ומריבות וכו' ואנשים רבים חדלו ללכת בטל ביום השבת ויבאו לבתי כנסיות לשמוע את דברי המטיפים ומתוך שלא לשמה יבאו לשמה, וטענת שוא היא טענתו של סופר פלוני אשר שאל, מי נתן לנו הרשות להיות מורים וללמד רעת את האנשים אשר לא יחפצו לשמוע בקולנו, וע"ז כבר ענית: "הטבע"! הננו רואים כי גם ילדים קטנים לא יחפצו לשמוע בקול הגדולים מהם ובעל כרחם ישמעו וירגילו את עצמם לעשות הטוב והישר בעיני אלהים ואדם, אמת ויציב הדבר כי לא זו תעודת ישראל לבוא בעקיפין ולהעמיס את תורתם ולקחם הטוב על צוארי אנשים חסרי לב, ונהפוך הוא, חול הזהירו לנו מאד שלא לקבל גרים ואמרו קשים גרים לישראל כספחת . . . אבל זה חוב מוטל על כל אחד ואחד לפקוח עיני חברו ולהראותו אור בהיר בשחקים, כמש"כ הוכח תיכיה את עמיתך וגו', ואם בב"ז יבחר לשבת בחשך, ולעצום את עיניו מראות נכחה, או נעזבהו לנפשו וילך בשם אלהיו כדרכו: ומה גם כי חוב קדוש מוטל על כל איש ישראל להשמיע תוכחת מוסרו באזני רעהו ולהזהירו מלבית בדרך מסוכנה, ולקדם פני הרעה . . . יען כל ישראל ערבים זה בזה, ואם איש אחד יחטא או יצא הקצף על כל ישראל, יען גוי אחד המה. בא נא ואראך ההודעה הגדולה באותיות דומיא ופולנית המזהרת את אחינו שיתנהגו ע"פ דרך ארץ ולא יחסמו את הדרך לפני ההולכים ברחוב, האם כל היהודים יעמדו צופים, הלא רק אחדים מהם וההודעה אומרת "היהודים" בדרך כלל.

— אבל, אמרתי להשרף, מדוע יעשו אחדים מאחינו את

דבר הזה הרע מאד בעיני כל אנשים?

גם בדבר הזה לא נוכל להאשים את האחרים המתנהגים

משך בחבלי קסם את כל אוהבי נגן זמרה לבית התיאטרון בנגן
הזקסי וכל איש ישראל הלא אוהב זמרה הוא, אשר ע"כ מלאו
הבית עד כי נוצרי פולני אחד הוציא מלבו אנחה ויאמר: היהודים
ידמו כי אליהו שלהם הוא, ובאמת לא כן הדבר, אליהו שלנו
הוא, "הצדק אתך"? עניתיו בשפה רפה וברורה, הרשות בידכם
לקחת אותו לכם" . . . וכאשר ראיתי כי הפולני קם ממקומו בחרי
אף ויחפוץ לבוא בריב עמי עזבתי את מקומי והתעלמתי מעיניו .
הוא חרק שניו בראותו אותי יושב בתא (לאזע) של הארון №
ואין ידו משגת לנקום בי רגעים אחדים התענגתי על המראה,
ולקול המית הנאספים ולקול הקריאה הגרולה "הידר"! הקיצותי
והנה חלום!

ז.

ערב ר"ה אחר הצות הלמתי חלום, בחלומי: הנני הולך
ברחוב והשרף לקראתי, מאין באת ולאן אתה הולך? שאלני
בשפתי חן — למה זה תשאל — עניתו כמשתומם, הלא כל רו
לא אניס לך ואתה ידעת כי נע ונד הנני בארץ, ולא באתי אל
המנוחה כאשר אותה נפשי. ועתה הודיעני: מה קול הקריה הומה?
מדוע ירצו אחינו רצוא ושוב כמראה הבזק, האם להכין לימי החג
פירות מתוקים ומיני מסתקים, או מחזורים וסדרורים? — לא אחת
מאלה, ענה השרף — ומה הקול אשר אשמע? קול ילדים
ובחורים, קול נשים עדינות ובתולות רכות וענגות, בחורים וזקנים
כלם ידחקו איש את רעהו ואשה את רעותה, לפני כלם אל
הבית הגדול העומד לתלפיות הנקרא בי דוהר [פאסט בלעז],
נלפה נא ונראה. ברגע אחד באנו שמה וראינו מחזה חדש אשר
אבותינו ואבות אבותינו לא ידעו מה שיבו ותכונתו, כלם באו
לקנות סופנים [כר-זעם בלעז] בת א' וב' קאפ', עד כי קצד
קצרה יד הממנה על, המר-בעם" למלא בקשת כל הדורשים, עד

שהלך חברו :.. לפנים חפצו האבות שבניהם יהיו רבנים בישראל, וכל אב הקדיש את בנו לתורה ולא שם לבו לדבר הזה אולי אין כשרון לנער להיות רב בישראל, וכל עמלו יעלה בתהו. כאשר החלה רוח חרשה רוח ההשכלה לפעם בקרב מהנה ישראל שמו כל היהודים את פניהם לחכמת הרפואה ואבות רבים חפצו לשלוח את בניהם לבית הספר הגבוה עוד מרם יצאו הבנים לאויר העולם... כי איך יוכל לראות שבן שכנו שלא יגיע לקרסליו יהיה רופא מומחה ובנו ילמד תורה מפי מלאך בבטן אמו, ומתי יזכה לראות את ידי בנו מלוכלכות בדם ובשליא? עתה הגענו לתקופה היותר גדולה והזקה היא תקופת עבודת אדמה, ואחינו חובבי ציון יתפארו להפוך את כל ישראל לעובדי האדמה, היה לא תהיה! חלק קטן ממנו יעלו ויירשו את הארץ הקדושה, ועלינו לעמוד לעזר לאחינו האכרים וכל מנמתנו רק ארץ אבותינו ובכ"ז עלינו לאחוז בארבע כנפות הארץ למען יקוים בנו: "עתידה א"י שתתפשט בכל הארצות"...

ומה אחרית אחינו בווארשא? שאלתי את השרף, האם בא קצם? האם רק אנחות לב דוי נשמע בכל העיר, האם רק קול צאן קרשים תקשיב אזננו, האם כאשר אברנו אברנו לעולם ולא תהיה לנו תקומה?

אל תדמה — ענה השרף — כי בווארשא תמצא רק פנים זועפים ורעים, ותשמע רק אנחות היוצאות מקרב לב עמוק, זאת לא זאת, דע נא כי בדרך שאדם רוצה ללכת מוליכים אותו, כל בתי התיאטראות ובתי הקקסאות מלאים אנשים והרוב בהם אחינו ב"י, בכל המקום שבני אדם מתאספים לראות ולהראות, מנן קראסינסקי עד גן הזקסי ועד גן הבאמאני תראה בנות ישראל תלכנה לטייל להראות השרים והאצילים את יפין... בגרמניה החמורות ירחיבו עין, ובל רואיהן יכירון כי ממעי יהודה יצאו בבתי התיאטראות עולות בנות ציון היקרות על מקומות היותר גבוהים ושונאיהן יחרקו שניהם כראותם כי הגר הנרדף והשפל יעלה מעלה ושפחה תירש גברתה... המחזה, אליהו בחר הכרמל

עם הבארן הירש יחד, כי במקום שבעלי טובות כאלה עומדים אין נדיבים פשוטים בהנדיב הידוע והירש יכולים לעמוד, ועד כמה גדול יהיה כחם וגבורתם בענין הזה נביא חשבון ונראה כי גדולות יעשו אשר כמוהם לא היתה וכמוהם לא יהיו ולא יניחו עוד מקום לנדיב חדש להתגדר בו, והחשבון הוא פשוט מאד. הן בארץ רוססיא לכד הארצות האחרות נמצאו ת"ל בחמשה מיליונים יהודים, וכל אחד מהם ישלח כרטיסין לכל אחד ואחד אחרי כי כל ישראל חברים המה, וחוב על חבר לברך את חברו בר"ה. לפי זה כל איש יהודי יקבל בר"ה חמשה מיליונים כרטיסין וכל כרטיס וכרטי יעלה לא פחות מרו"כ אחד כי מדוע יגרע חלקן מתמונת הצדיק פלוני, וכל הכסף הרב הזה יבאו למקום אחד והוא ליד ראש החברה, הלא בשנה הראשונה ותהיה לאל ידו לקנות את כל ארץ הטירקיי וארגנטינא... ובשנה השנית את כל ארץ אייה ואפריקא, ובשנה השלישית את כל ארץ אמעריקא, אוסטראליען ואירופא, ובשנה הרביעית את כל הש"י עולמות שעתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק, וצחוק עשה לנו מ"ל פלוני בהביאו חשבין כי יעלה כסף ההוצאות רק לערך איזה אלפים רוב ולפי חשבון-צדק שלנו יעלה הרבה מאד.

— ומה יעשה בשנה החמישית, שאלתי את השרף —

בשנה החמישית — ענה ה"שרף יאסף הראש אספה גדולה, הרבנים והמול"ים, הסופרים והמורים הנדיבים המנידים והאזרחים הנכבדים לדחותם ויתיעצו על צפונותיהם, וכל אחד יציע הצעתו ומראש אראה את התקנות הנחוצות אשר יציעו. פלוני הגביר יציע להבין מאבאק להרית בכתי המדרשים [בר"ה ויוהב"פ הכתוב מדבר — הבחור הזעטצער] והשני יציע: לקנות רצועות מאלה הרצועות הנמכרים בווארשא להמלמדים ללקות בהן את הילדים — ללקות גם את הגדולים בערב יוהב"פ. וכן השלישי והרביעי...

— ומה הצעת אתה לו היית קרוא להאספה, שאלתי את

השרף — "אנבי" השיב השרף הצעתי איזה תקנות כמו למשל: (א) לתת נדבה הגונה להח"ק בערי הפרוות שיכוננו על בית הקברות בית

כי חלק אחד ממששים רבוא מרכעם כבר נמכרו, ועוד העם מרבים לדרוש: „מנהג חדש מקרוב בא“ אמר השרף, „זה שנים אחדות החלו אחרים מבני ישראל להתחקות על מעשה שכניהם לשלוח בימי ר"ה כרטיסין שונים ועליהם חרותים, לשנה טובה תכתבו“ והאספסוף אשר זה דרכם להתחקות אחרי מעשה הגבירים כגוף אחרי מעשה בני האדם, מהרו ויחלטו מהם ויעשו את הרבר להקמדי שנה בשנה לברך את מיודעיהם ואוהביהם בכרכה לבטלה כזאת. המנהג הזה נתגדל ונתקדש בתוך בני ישראל עד כי גם המשכילים בעם בשגעון הזה יתנהגו. צא וראה שם ישלת מופר פלוני כרטיס לרעיתו היושבת לימינו, שם יקנה משכיל פלוני בחשאי כרטיס וישלח לאהובתו ויכון את השעה כאשר תגיע לידה לבוא לבקר בביתה למען יראה בשמחתה עת תקרא את ברכתו הכתובה בדיו אדום על ניר צהוב... שם תקרא גם אחת השפחות את ברכת אוהבה הסנדלר בשעה... שם הטבח יעשה נחת רוח לחושב עצים, וכה נתפשט מנהג-שמות הזה עד כי האיש אשר יבין הרבר לאשורו עליו ללכת בדרך הזה למען לא יקנה שונאים חדשים. כי „הגדול“ אשר לא יקבל ברכה כזו טפי אוהבו ורעו ומכירו, לא כבוד“ יחשב הרבר. האם לא חרפה היא וכלמה לראות עם חכם ונבון יתנהג במנהג שטות, ומי יודע אם לא יקומו איוה מחוקקים ויכינו שלחן ערוך חדש ע"ד הכרטיסין, כמה יהיה שעור ארכו ורחבו, גדלו ועביו וצבעונו, ואם הכינן בעל מוס פסולין, ואם בעל ק... תהיינה מונחות בידים אמנות עד שיבא אליהו. וידים אמנות נוכל למצוא למכביר הן באירופא והן באמעריקא ובאזיה ובאפריקה ובאויסטרליא, ובלי ספק ימצאו עוד מעט אנשים בעלי טובות העוסקים בצרכי צבור באמונה ויסרו חברות נכבדות שעל ידי ראשיהן דוקא יעשה הרבר הגדול הזה, המה יקנו וימכרו את הכרטיסין וחלק גדול מההנות יקדישו למצוה גדולה ומה ומי גדול יותר מהאכרים הסובלים חרפת רעב בארצות שונות, ואם אנשים נכבדים יעשו לטובת הכלל אם המה יעמדו בראש החברה או בלי כל ספק יעשו הרבה לטובת הכלל עד כי יביישו את הנדיב הירוע

יאבדו טפה דיו אחת לבטלה, וליתר בטחון הקשרתים בחבלים לחים שלא יברחו על נפשם, ומראש אדע כי גדולות ונצורות עשו לטובת השפה העבריה, ואולי עי"ז חרלו נערים נבערים להשמיענו את מחשבותיהם הנבערות ולא הוסיפו לענותנו במאמריהם אשר כבר היו לזרא באפנו. גם שכרתי סופרים המבינים לכתוב אשורית שיעתיקו בהעתקות רבות את דברי האזהרה דבהכ"ג הגדול בעיר בריסק אשר בליטא, ולשלוח את העתקתו לכל עיר ועיר, ולהעמיד שומרים בבתי הכנסיות והמדרשות שישגיחו על הבאים להתפלל לקיים ככל הכתוב שם, ולגדל יקרותם אקרא באזניך את כל הדברים. האלה מלה במלה וו"ל: אזהרה. שלא לטייל בביהכ"ג בעת התפלה והקריאה; שלא להנהיג קלות ראש שחוק וריב בעת התפלה; שלא להניח בגד או כובע על השלחנות והמנורות; שלא לעבור לפני התבה בלי רשיון הגבאי או השמש; שלא להניח את הילדים לשוטט ולרוץ בעת התפלה והקריאה; שלא להניח לשום חזן לשורר בביהכ"ג מתוך לוחות המנגנים; שלא לקבל (לקחת?) שום ספר מביהכ"ג בלי רשות הגבאי; שלא לעכב התפלה בביהכ"ג בלתי רשיון ג' בע"כ והרב הגאון; שלא להטיל מים לפני הביהכ"ג רק להטות לצדדין מפני הכבוד; שלא לעשן מאבאק בביהכ"ג ובביהמ"ד אף לא בעת התפלה.

נפלא הדבר לראות, הוסיף השרף לדבר, כי כמעט רק לא תעשה" נשמע מכל עבר ופנה. עוד לא זכינו לשמוע מכל הסוג המגידים שזוהירו את השומעים לדבריהם כי יקומו לדבר טובות אחיהם העניים והאביונים להושיעם בצר להם, וכי מצוה ליסד קופות של צדקה לצרכי חולים עניים, להקים בתים לחסד ולצדקה, לאהוב איש את רעהו, ללמד להבנים אומנות ולהבנות מלאכת הבית ולהנבן ולהרגילן להיות צנועות במעשיהן כבת מלך שכל כבודה פנימה... סוף דבר, אנחנו שמענו עד היום רק הגלה, אסור, אסור לאכול — בלי נט"י. אסור לשתות — בלי בריכה, אסור ללכת ד' אמות — בלי נט"י. אסור לדבר — בעת

למהר שם את המתים, ודבר גדול עשו בזה, כי עד היום יטהרו את המת בביתו, ואם עני הוא וגר בבית עם שכנים רבים או ישאיר המת אחריו ריח רע ומי-המהרה ישמפו בחדר השכנים ותוא נגר חקי הבריאות. (ב) נדבה הגונה לה"ק אשר בקיוב להקים מצבת אבן על קבר המשורר מיכל גארדאן ז"ל. (ג) לקנות את כל הספרים החדשים שנדפסו בימים האחרונים בעניני מחלוקת קטמות ומריבות המתחלים שם ישראל, ולשרוף אותם לעיני השמש ולבער אחריהם. (ד) לקנות תפוחי אדמה ולמלא את פיות המשמינים המתה האנטימימיים בארץ אשכנז ובכל הארצות. (ה) לקחת את כל המאמרים אשר יקובלו בהדקציות המגיד הצפורה המליץ החבצלת האור הזמן האסיף כנסת הנדולה, כנסת ישראל החוקר הצופה הכורת בית אוצר הספרות גן פרחים ועוד ואשר נגזר עליהם לדרת בסל *) את כל המאמרים האלה לאסוף במשך שנה תמימה ולהדפיסם בכרך אחד בלי כל שנויים רק כמו שיצאו מפי הסופרים ולשלחו לכל ערת בני ישראל חנם אין כסף, וספר כזה יחויק לא פחות משישים רבוא באגן דפוס או יראו הסופרים ויקחו מוסר ולא יוסיפו לענותנו בהבליהם ושגעונותיהם. (ו) לתמוך בידי טובי סופרינו ומשוררינו הזקנים המפורסמים אשר עשו הרבה לטובת ספרותנו והקדישו כל ימיהם לתורה ולחכמה, ולמען שלא לביישם במתנת בשר ודם לקחת את כתבי ידם והדפסתים ומכרתים כמו שאומרים שלשה מטיבי לכת, "מזאה", גראר, וצלענאו' לעשות לשירי המשורר הנעלה והמפורסם הר"ר מנחם מענדיל דאליצקי, גם לקחתי את הסופרים אשר בכשרון נעלה ברכם ה' רק גרפים המתה גרפים והבאתים לחדר גדול, האבלתים והשקיתים ונתתי להם כל צרכיהם, והעמדהי שומרים על גביהם ורצועות בידיהם להשגיח על כל מעשיהם ולא כיהם לערוך הגיוני לבבם על הגליון ושלא

(*) לדאבון לבבנו לא צלל הסלים נמצא חומר כזה אחרי כי המוליס לא יבחינו בין טוב לרע ויאספו את כל המאמרים כגנוזהם ולא ישימו לבם לרעת אם שייכים המתה להספרות או לא.

אבינו, האם גם במקום הצדיק שם הרשע? ... אמת כי שמך חלקו, יען עשרים אלף חסידים יעמלו רק למענו ומאכלו בראה, העל בן יהונתן בהבל פיו ולא יהמול? ... הוּו כמו לאלהו? אם אביו ויל שלמד הרבה הביא ערבוביא הרשה במחנה ישראל הלא הוא לפחות ידע את בוראו וכוונתו היתה להשתכר כסף ... ולפתוח מסחר חדש שלא היה לעולמים ... אבל בנו הצעיר שלא קרא ולא שנה ואשר עליו יספרו „חסידיו“ כי עד ימי שלש עשרה שנה לימי חייו רכב בכל יום על איל בן שנה לתקן תקוני האיל מה שלא תקן אברהם אבינו ע"ה בהחפזו ... עוד יספרו עליו, כי כלימי הקיץ למד את ידיו לשחות במים ותקן בזה סוד הטקוה ... ומה שהותירו בני ישראל בים סוף ... ובימי החרף — החליק על הקרה, שלא ימס קודם ומנו ... עוד יספרו עליו כי לא נתן לבעל העגלה של אביו לאסור או להתיר את הסוס בעגלה כי אם הוא בעצמו ובכבודו עשה את הדבר הזה, ובוה תקן את הסודות הצפונות במקרא: לסוסתי ברכבי פרעה. עוד יספרו עליו כי לא למד מעורו הומש, אחרי כי נשמתו הוא חלק היותר גבוה מהתורה. עוד יאמרו עליו: כי מעורו לא פתח ספר נמרא כי נשמתו היא נשמת התנא אשר נולד קודם שהתירו ללמוד בכתב, איב עליו ללמוד בעל פה ועוד נפלאות כאלה אשר אין הפה יכול לדבר והאזן לשמוע ... ואיש כזה הכנים את ראשו בעיניו האחרונים מקורפו ויתיר חתיכה דאיסורא שאסרו כל הרבנים והנאונים בזמנו ובראשם הגאון מקאוונא הגאון מכיאליםמאק ועוד ועוד, והאב-רך העיד פניו נגד נאונים וזקנים שלא יגיע לקרסוליהם. צא ולמד! אברך, עוד לא הגעת להוראה, התורה לא נחנה בירושה! עשרים אלף חסידים יבחרו להם ראש אחר אשר ידע מה ה' דורש מכל יהודי, הכל יודעים כי הרבי לעדת החסידים לא יורה בהלכות איסור והיתר, רק מגמתו לעשות שלום בין איש לרעהו בין הכתות הרבות שנתרבו בעונותינו בימינו לדאבון לבבנו, ומה יעשה אב-רך כמהו? הוא ירבה מחלוקת בישראל, יתיר דבר שנאמר מכל הרבנים הגדולים אשר טפיהם אנו חיים, ויוסיף עצים

התפלה, אסור לשמוע — רכילות וליצנות וכל שיר ועוד ... אסור לשחוק — בעוה"ז, אסור ללבוש בגדים — שעמנו, אסור לראות ... אסור ... ואסור ... והרבנים החיים אתנו לארך ימים הוסיפו בהול על הקדש ... ועשו גדר לגדר, סיג לסיג, גזרה לגזרה, אזהרה לאזהרה, ולפעמים יצאו מגדר שגדר הראשון ויהפכו דברי אלהים חיים להבל ולריק, לדוגמא: שלשים יום קודם חג הפסח דורשים בהלכות פסח, ובעל המאמר הזה היתה כוונתו להאזיר את הרב שידרוש בעניני הפסח למען יתעוררו הנדריבים בעירו ויבינו לכבוד יום טוב מצות ומרורים, יין ותפוחי אדמה וכל צרכי אכל נפש בעד העניים והאביונים, אבל לא להרבות מחלוקת בישראל ולאסור עליהם דבר המותר ע"פ הדין, ומה יעשה כל רב בעירו? הוא דורש קודם חג המצות וישמיע להשומעים ולהחרדים לדבריו כי אסור לאכול דגים מלוחים וקטניות, אסור להדליק נפט, אסור לאכול חמץ ומצה — בערב פסח, אסור ואסור ... ומדוע לא ישמיע הרב באיזה מקום יקח העני מצה וכל צרכיו? — בערב ד"ה לדוגמא ידרוש על כל אחד להבין למען יעמוד על נפשו, ויבער אחרי השטן עד תמו ... ודיני התקיעות ודיני התפלה, ומדוע לא ישמיע את דיני הלחם והבשר, כי העני אין לו מה לאכול, ומאין יבוא עזרו? עניים מרובים יגועו ברעב ובחסר כל, והרב ידרוש בדיני מלקות ... ילמד דעת את המלכה עד כמה יגביה את ידו עם הרצועה ... „הבו לנו לחם“! נשמע מכל עבר ופנה, והגבאים בבתי הכנסיות והמדרשות קונים עשב ומביאים לבתי הכנסה למען יעמדו הנאספים על העשב עשרים ושבע שעות רצופות ... „למה נמות לעיניך“? ישמע מפי אנשים רבים „אסוף נדבות להחיות את נפש אלפי ישראל“! והרב יקנה וימכור אתרונים, לא הגדלים בא"י חלילה כי לפי שימתו המה אינם מהודרים ומוטב לשלם כסף רב להיונים המוצצים את דמינו (תרתי משמע)! ולא לעניי א"י ... אהה, ה' אל רחום וחנן! עד אנה יצא משפט מעקל, עד מתי תהריש בבלע צדיק ... צדיק ממנו, עד אנה אראה אך און ועמל

שמאל שהוא ימין, ובעיני ראיתי כי החסידים אשר בעיר פלונית ברכו ברכה לבטלה על אתרוגי קורפו, אחרי כי רבם התיר להם הדבר כמו שהתיר פלוני הגאון את גלוטי עשב מאבאק מהארון של ומה נועיל אנחנו בדברינו? —

אם לא נועיל לא נזיק — ענה השרף, את הדברים אשר השמע מפי עליך לדבר באוני העם והטה אם ישמעו ואם יחדלו עליך להזהיר אותם, ואז אתה את נפשך הצלת, ואולי רק אחד ישמע לקולך ושכרך הרבה מאד כי תציל נפש אחת מרדת שחת. — עוד דברים רבים לי לדבר בענין הזה, אמר השרף, ועוד נשתעה יחד, ואגלה לך סודות ורמזים ודברים נסתרים מעיני אנשים רבים, רק עתה אין עתותי בידי ובדברו נעלם מעיני, הקיצותי ורשמתי לי את דבריו בספר לזכרון.

המלאך הגואל

[ספור]

א.

הנזסע במסלת הברזל העוברת מהאנאווער לברעמען יפגע במקומות רבים בלינעבורג אשר שמה יגודו אכרים עניים העובדים בזעת אפס את האדמה ועוד מלאכות רבות ושונות להחיות את נפשם ואת נפש בני ביתם. האכרים אשר יולדו במחוז ההוא לא נסו מעודם לעווב את מקומם ולבקש להם מקום טוב ממנו, כי בעבותות אהבה נפשם קשורה אל אדמת מגורם, וחקן המקום עליהם, ואכרים רבים נמצאו שמה אשר לא ראו מעודם עיר קמנה או גדולה זולת עיר מגורם, יען כל מחסורם ימציא להם היהודי מדדכי וכל הדרוש להם יקנו מידו, ואף אם האכרים ידעו כי מדדכי

על האש הבוהק במחנה ישראל ויגדיל המדורה עד כי יאכל גדיש וקמה ; אביו זכרונו לברכה טעה או לא טעה . . . אבל בכל אופן שיהיה הראה לדעת כי ידיו רב לו בתלמוד ובפוסקים כאחד הגדולים, ולו יהיה כדברי מתנגדיו באמרם כי נשמתו נתגלגלה בגופו מנשמת ר' מאיר שהיה מטהר שרץ בקץ טעמים, בכל זאת יהיה איך שיהיה הראה חריפותו ובקיאותו כי הרבה למד וידיו רב לו בהלכות התורה, אבל בנו הרך והצעיר אשר זה מקרוב ירד מעל התיש הגדול איך הרהיב עז בנפשו להשמיע דעתו הקלה והקצרה ולהעזי פניו ולא יתבושש לעשות מעשה נערות כאלה, ומדי חציף הוא שמע מינה כי בור הוא הדיוט הוא הקו פץ בראש, והתורה הזאת לטד מחברו התיש אשר רכב עליו .

ומה יענו החסידים, שאלתי את השרף, כשמעם כי את רבם חרפת וגרפת והוצאת עליו שם רע, הלא ירדפוך באפם העז ובעברתם הקשה וישרפוך בהבל פיהם .

טעית, שר של ים, ענה השרף, החסידים יבינו דבר לאשורו, יבינו להבדיל בין קדוש ובין מתקדש, בין צדיק ובין מצטדק, בין חם ובין מתחם, וכבר שמעתי איך חסידיו מרנגים אחריו כי חפץ הוא להתחקות מעשה אביו כקוף המחקה מעשי בני האדם. כל החסידים ידעו כי מקרה לא טהור קרה בקרבם, אבל כל אחד יפחד לפתוח את פיו פן לא יאבו הנשוארים ללכת אחריו ויאמרו: פלוני דקר את רבנו ורחפו. ואם ישמו את דברי בפומבי או ימצאו חסידים רבים אשר יהנו צדק לדברינו ויבדלו ממנו, כי בין עבדיו חסידים ראיתי אנשים בעלי צורה היודעים את התורה והמבינים דבר לאשורו, וישפמי בצדק מעשיהם, וחסר להם רק התעוררות מעט, ואשר ע"כ לזכות את הרבים אני קורא את הסקרא אשר קרא משה רבנו ע"ה באוני העדה מרס פצתה האדמה את פיה לבלוע את האנשים הרשעים אשר נאצו את ה' ומשה עבדו . . . —

אבל, אמרתי להשרף, הלא עין בעין נראה כי החסידים ימלאו את דברי האב-רך אפילו אם יאכזר על ימין שהוא שמאל ועל

ידעתי, ואשר ע"כ נשבר סטה לחמי, ואם בעוד שמונה ימים לא
אשלם את נשוי לארון הכפר או ימכור את ביתי ואת נחלתי ואת
בל אשר לי.

בדברו את דבריו אלה נחר גרונו ולא יכול לגמור את דבריו.
רמעותיו שטפו עברו על לחיו, וקול מליו נחבאו. מרדכי שמע
ויניע את ראשו הנה והנה ויאמר: זאת לא אוכל להאמין כי
הבארון ימכור את ביתך ואת נחלתך, ועתה הגידה נא לי: הראית
את פני הבארון? האם ספרת לו את כל הדברים כאשר ספרת
לי ע"ד שדותיך? ומה ענך ומה דבר? האם לא יחפוץ לחכות לך
עוד מעט עד אשר תמצא ירך לשלם לו?!

לא פעם ולא שתיים ולא שלש התנפלתי ואתפלל לפניו, ענתה
האכזר, אבל לשוא, כעני בפתח התחננתי אליו והוא כפתן חרש
אטם את אזניו, וישחק על משבתי. ביום הראשון העבר פגשתי אותו
על אם הדרך העולה לבית תפלתנו, וגם רעיתי הלכה בחברתי,
ויהי כראותו אותה קרץ בעיניו ויור באצבעו ויקרא בשמי לגשת
אליו, אנכי רצתי אליו בחפזה ואעמד לפניו כעבדא קמי מריה
והוא אמר אלי בלעגי שפה: „שלח לי היום אחרי הצהרים את
רעיתך ואני אשתדל למלאות רצונך ואעשה אתך את החסד אשר
אתה מבקש, ולם ענה אעשה זאת ואמתול לך את נשוי" — לו
לא יראתי סחמת המשפט כי אז לקחתי אבן גדולה מאבני המקום
ואשליכנה על ראשו וארוצץ את גלגלתו; אנכי לא עניתיו דבר,
והוא חזר על דבריו הראשונים וגם הוהירני כי אם לא אעשה
כדברו אז מרה תהיה אחריתי. רעיתי נשארה בביתי ולא הלכה
אנה ואנה, ובעבור שלשת ימים נתן פקודה למכור את ביתי
ושדותי ובל אשר לי.

— כמה כסף הוא נושה בך? — שאל מרדכי.

— אלף שקל כסף, השיב קארל.

— וכמה יחסרו לך? שאל מרדכי.

— אלף שקל, השיב קארל, יען בידי אין כל הלא ידעת

מרדכי כי בשנים האחרונות עלו ההוצאות על התבגרות, ועי

יריוח ומבל אשר להם עשה לביתו כי יקה שכר מרחתו להחיות
את נפשו ונפש ב"ב בכ"ז לא הפצו האכרים לנסוע העירה לקנות
שמה את הפציהם, ראשית: יען כי אין עתותיהם בידיהם לעזוב את
מלאכתם ועבודתם, והשנית: אם יקנו בעיר את הפציהם בידיהם
או עליהם לשלם כסף מוזמן מיד ליד, לא כן אם יקנו מיד מרדכי
ויקחו בהקפה עד אשר תשיג ידם לשלם לו, היינו בעת אספו
תבואות אל תוך ביתו שנה שנה, ובהורידו את הרבש והדונג,
ואחרי גזוו את צאנו, ומה יעשה עד העת ההיא? וגם בדבר
הזה — היינו למכור את דבשו ואת צמרו וכו' היה יהיה מרדכי
לאיש הבינים בשכר ריוח מועט, ובו במח לב האכרים כי כל
אשר יעשה מרדכי יהיה לטובתם, והוא יבקש להם קונים סותרים
עשירים ונאמנים שישלמו להם כסף מוזמן למפרע, ואשר ע"כ אהבוהו
האכרים מאד; ואף אם קרה לפעמים כי אחד האכרים מכר את
שחורתו בלי עזרת מרדכי והשתדלותו, גם אז קבל שכרו משלם כי
האכר לא שבח את חובתו ליהודי וזכה לו שלא בפניו, למען אשר
לא ינעל דלתיו בפניו בעת רעה לו. ככה חי מרדכי בכפר בקרב
האכרים וככה יעשה כל הימים.

ב.

ויהי היום ומרדכי ישב בחברת האכר קארל וישקף בעד
החלון אל החצר, וירא לשמחת לבבו כי ידים חרוצות עבדו בבית
ובחצר ובשדה. בכל פנות החצר לא יראה מרמגה ולא ימצא
רפש וחלאה, וכל הכלים הנמצאים בבית ובחצר יעידו ויגידו כי
בעל הבית יבין לשמור את הלכות הבית וסדריו. האכר הוא כבן
שלשים וארבע שנים איש בריא וחזק הסון כאלון, ובדברו קולו
נשמע מרחוק, רק בפעם הזאת דבר בקול נמוך ושפל מאד...
לא אנכי אשם בדבר הזה אמר קארל, "הלא ידעת מרדכי ידירי
כי בשלש שנים האחרונות לא היציאו שדותי אף שלישי הזרע אשר

האדם, רק לטובת ידידי קארל ובשם אהבת אדם הנני מוכן ומזומן לעשות לטובתו ככל אשר תשיג ידי.

כן הדבר, השיב האב, זה ימים רבים ראיתי כי הנך דורש טובתי, ואהבתך אלי כאה ורע ועתה הגידה נא לי מדוע זה מצאתי חן בעיניך יותר מכל האחרים אשר בכפר.

— אמנם, השיב מרדכי, רק אותך ידעתי מכל האחרים לאיש ישר ונאמן רוח, ובדבר אחד נעלית על כל בני גילך כי אביך עשה חסד עם אמי ועלי לשלם לך טובה תחת טובתו.

— כבר שמעתי הדבר מפי אבי, ענה האב כי הוא הציל את אמך מיד מרעים וכי לקח מידה את אחד מבניה ויאמצהו כבן לו, כבר לקחתי מיד אמך ז"ל תודה וברכה כפלים בכל הטוב שהוא, וכפעם בפעם מדי בואה לראות את פני אבי נשקה לי מנשיקות פיה ותבא לי ברכה ממתקים ומגדנות וכו' וכו' ודבר אין לי עליך עוד.

— טעית קארל, השיב מרדכי, בעד חסד וטוב לא נוכל לשלם בפעם אחת, אם איש עשה טובה לרעהו או טוב מוטל על מקבל הטוב להשיב למטובו טובות רבות עד אין מספר, והחסד ממקומו לא ימוש ומה גם לאיש כאביך...

— אל תזכר לי חסדי אבי, אמר האב, הואילה ושוב אתי הביחה ונאכל ונשתה מאשר הנני ה'.

— למרות חפצי לא אוכל עתה לעשות רצונך, השיב מרדכי, יען עתותי אינן בידי, הבה אראה מה יהיו חלומותי, והאלהים הרועה אותי מעודי הוא יעמוד לימיני גם בפעם הזאת והבא לטהר מסייעין אותו, ובדברו הושיט את ידו להאב ולאשתו ויברכם וילך לדרכו.

ד.

ויסבב מרדכי בבתי רבים ממודעו ויבקש מהם ללות כסף

הלאים רעים נפל מעדרי רב, וגם הדבורים, עזבו את קניהם ונגזזו ועברו ובעמל רב השיבותי אותם למקומם, ומי כמך יודע כי שלש שנים האחרונות היו שנות רעה ויגון.

„זאת ידעתי“ השיב מרדכי, „ואשר ע"כ החובה עלי להושיעך ביום צרתך ואשתדל לשלם להבארן את נשיך אשר הוא נושה לבל יעשה עמך רעה להונות אותך מנחלתך ואחוזתך.

בדבר מרדכי את הדברים האלה עמד ממקומו ויברך את קארל ויצא. ויהי בצאתו והנה אשת האכר לנגרו בפתח, אשה יפה וטובת מעם כאחת מבנות הכפרים ותאמר אליו: הלקנות את ביתנו באת אלינו איש טוב? הלא טוב לנו למכרו לך מנפלו ביד אנשים זרים אכזרים.

הבל הבלים! השיב מרדכי, רבית נתון לך ולאישך ולא ומכר לכל איש, ואתם תשבו בו בשובה ובנחת עד וקנה ושיבה, אשת האכר הביטה על אישה ועל מרדכי הליפות ולא האמינה למשמע אונה.

כן הדבר, אמר האכר, מרדכי ידירנו לא יהפוך לקנות את ביתנו כמו שאנחנו לא נאבה למכרו, הבה נראה אולי ריוח והצלה יעמוד לנו ע"י המלאך הזה.

לו נמצא בידי אלף שקל, ענה מרדכי, אז בלי אמר ודברים נתתי לך הכסף אבל בידי אין פרוטה — ואולם אנכי אשתדל להשיג כסף מידי אחרים בתורת הלואה.

ג.

כמלאך השלוח ממרום לנאול אותנו מכל רע נדמית בעיני, לא רבים ידעו לעשות חסד כמך, אמרה אשת האכר ומאד נעלית גם על אחינו אשר יקשיחו לבם מאחייהם בעת צר להם. לא מלאך אנכי, השיב מרדכי, גם לא הטוב מכל בני

להציע לפני? צר לי כי לא אוכל לתת לך רוחים מעסק בזה,
ובדברו קם ממקומו וישם לחדר השני פניו.

ה.

הבארון היה זקן ושבע ימים והכרת פניו ענתה בו על חמאת
צעוריו... ידיו הרוות והיבשות רוערות, והוא הלך לאטו עקב
בצד אגודל, כי לא יכול לפסוע פסיעות גסות, ומרדכי עמד
במקומו ויתבונן בו, ובראותו כי עוד מעט ינש אל פתח חדר השני
יצא מרדכי לפניו ויתיצב לנגדו אצל הפתח ויחסום את הדרך בערו
ויאמר: ארוני! הנני חפץ לדבר באזניך דבר גדול ונכבד מאד,
ואתה הואילה נא להטות און קשבת לדברי.

אפונה מאד, ענה הבארון, אם נמצא בעולם אף יהודי אחד
שיש לו דבר גדול וענין נכבד לדבר באוני, וע"כ אשוב לך תורה
על כי הודעתני כי יש לך ענין נכבד להציע לפני — ואנכי אינני
חפץ לשמוע דבריך.

— בעל כרחך תשמע את דברי, ארון! השיב מרדכי בקול
אדיר וחזק, כקול מושל נגיד ומצוה, בעל כרחך!
בעל כרחי? ענה הבארון בשצף קצף, בעל כרחי? איכה
העות פניך לדבר באוני כדברים האלה?? איכה... מי?...
— אנכי! אנכי! אבריוחך השיב מרדכי ברעדה.

— הבה נראה נא במה כחך גדול? השיב הבארון בחמת
אפו וכדברו הרים ידו אל הכפתור אשר בדלת לתת אות למשרתיו
לבוא החדרה ולעשות שפטים ביהודי הנבזה, ובראות מרדכי כי
כלתה אליו הרעה, ענה ואמר: מרים טעדרעסקא תכריחך לשמוע
את דברי. כחזיו ורעם ביום בהיר נגעו ביד הבארון, את ידו אשר
הרים הוריד לארץ עד קרסליו, ובשפתים רוערות אמר: הגידה
נא לי יהודי האם ידעת את מרים ומה הדע אודותיה? אל תכחך דבר
כי בנפשי הוא.

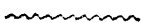
להאכר וכלם השיבו את פניו ריקם, ומרדכי ידע כי עוד מעט יבא יום העלום — והבארון יקח לו את בית האכר לצמיתות ואין מידו מציל, וירע הדבר בעיניו, ויעווב את כל עסקיו וישם כל מעיניו רק בדבר הזה; בין כה וכה הגיע יום הדין להאכר ויאמר מרדכי בלבו: מה יעשה לי הבארון אם אבא לבקש רחמים מלפניו על האכר, הן לא יקטלני, ואם גם יצוה על משרתי לגרשני החוצה אין רע, הבה אנסה נא ואלכה אליו — מרדכי דבר ויעש, ועוד ביום ההוא התיצב לפני הוד כבוד הבארון וישתחו לפניו אפים ארצה וישק את מנעליו, והבארון קבל את מרדכי היהודי כאשר יקבלו כל האצילים פני יהודי כי נבזה וחדל אישים היהודי בעיניהם, ובגאווה ובגדל לבב ובלעגי שפה שאל את מרדכי הגיידה נא לי, יהודי, מה הנה החדשות שנעשו בעולם המסחר? — חדשות טובות לא שמעתי, השיב מרדכי, רק עתים רעות אנשים רעים ומסחרים רעים.

— אל תתן תפלה לאלהים, השיב הבארון בלעג, הלא השרדות עטפו בר והארץ תתן יבולה ועוד מעט תרויח כסף מעסקך. — אדוני הבארון אוהב מהתלות, השיב מרדכי, הלא תדע אדוני הבארון כי אין כסף להסחרים, ובלי כסף לא יוכל לקנות כי האכר לא ימכור תבואתו בלי כסף ואיככה אפוא אוכל להרויח.

הלא תוכל להלוות להם כסף, השיב הבארון ותקח מאתם נשך, רחוק אנכי מעסקים כאלה, השיב מרדכי, אנכי רק כאיש דבינים הנני בין המוכר והקונה, ובלעדני זאת לא ארויח מאומה. — ומה תחפוץ היום מכני? — שאל הבארון.

— מעט והרבה, השיב מרדכי, מעט — כי לא כבד ממך אדוני לעשות הדבר אשר אבקש ממך, והרבה — כי הדבר נוגע בנפש משפחה כלה, הלא מדברי אלה תבין כי על דבר משפחת קארל האמלל באתי אליך לחלות פניך בארון נכבד. הכן הוא? השיב הבארון מהתלות, עסקים כאלה תחפוץ

סימן מובהק יש על זרועו השמאלית כעין אבעבוע למען יכיר את בנו לעת מצוא, גם הודעתיו כי היום אעזוב את העיר ואשים לדרך פעמי. לא עברו ימים רבים והבארון בעצמו ובכבודו הופיע אל עיר מושבי ותהום כל העיר, ואנכי ידעתי כי בשלי הסער הגדול הזה, ע"כ באותה שעה לקחתי את הילד ואצא את העיר. הבארון הפש ובקש דרש וחקר אבל לשוא, ואנשי המקום אמרו לו כי אמנם כן היתה בזה אשה הרה גם ילדה בן ונסעה מפה ואין איש יודע אנה נסעה. הבארון שב לביתו בפחי נפש, ואנכי גדלתי את הילד ולא הייתי לאיש אחר, יען אהבתי להבארון כאש עצורה בעצמותי, אפס כי להמיר דתי לא יכלתי וע"כ ישבתי באלמנה חיה כל ימי חיי הבלי עלי אדמות...

ו

— הנני רואה כי כל רו לא אניס לך, אמר הבארון, וכי ידעת נסתרות אשר לא פללתי, ועתה הגידה נא לי איך לא יראה מרים לגלות לפניך מצפוני לבבה?
מרדכי הוריד לארץ ראשו ויגל את זרועו, ויאמר: הכר נא בארון נכבד את האות אשר על ידי, ואם לא תאמין לקול האות הראשון והאמנת לקול האות האחרון, כי במכתבה שמה לך אמי ג'ע אות שני והוא כי על לוח לבבי כעין כוכב אדום, ובדברו גלה לפניו את לבו ויעמוד ערום נגדו בלי אמר וכלי דברים. ילא כל עט מופר מהיר לתאר את מכוכת הבארון באותה שעה. שמחה ואנחה גילה ואבל נראו על פניו, אשרו והצלחת כי מצא את בנו מאשתו אהובתו מעבר אחר, והיהודי הנבזה מעבר השני... רגעים אחדים התלקחה בלבו מלחמה ככרה ועזה מאד, ובאחרונה גברו עליו רחמי אב על בנו אהובו ויפול בזרועותיו ויבך בלי אמר וכלי דברים, וגם מרדכי חבקוהו בזרועותיו ויבך גם הוא, והעבור עת בכיתם, וישב הבארון על

7

האמנם ארוני הבארון, השם מרים פעל פעולה עזה בלבך
אף אם זה כיוכל שנים לא ראית את פניה, עוד זכרה לא מש
מלבך. האין זאת? ...

— מרים אהובתי! אַיִךְ? למה נחבאת לברוח ממני? דבר
הבארון רתת. השם מרים; שם קדוש ומהור זכרון ימי ילדותי!
זכרוניך מרים זכרון קדש לא יסולה בכתם אופיר, מרים! מרים,
נצר נחמד, יפה נוף, משובש לבי! מיום נחבאת לברוח ממני
חשך השמש בעדי, לשמך ולזכרך ארד אבל שאולת. הבארון
התעורר כאיש אשר יעור משנתו, ויפן אל מודכי ויאמר; הגידה נא
לי מה ידעת אהודתיה, ומה אתה לה? אל תבחד ממני דבר.

— את אשר שמעתי מפיה אותה אספר לך, ענה מרדכי, כי
פעם אחת ספרה לי בדברים האלה לאמר: בהיותי נערה תמה ותמימה:
נלכדתי ברשת הבארון בעל הכפר *MéMé*. . . זכראותי כי יאהבני באמת.
ובתמים, וכאשר הסכנתי עמו החלה האהבה לפעם בלבי, והבארון
בראותו כי כבר נלכדתי במצודתו הפך להביאני בבריתו כדת, אבל
ע"פ חקי המדינה היה עלי להמיר התי ויפתני ויסע עמי יחד העירה
לבוא שם בברית עמו. ויהי בדרך מסענו וירד הבארון לבית המלון
לקנות שמה ממחקים, והנחם החל לפעמני כהולם פעם בעים עזו, ואמחר
וארד מעל המרכבה מעבר השני לכל תשודני עין הרכב. פשמתי
מעלי את בגדי העליון והליטותי ראשי ופני בממפחת גדולה
ולאשרי פגשתי אכר עובר לדרכו אל הכפר הסמוך, ואתן לו את
שברו ויקחני על עגלתו ויביאני אל הכפר. שמה שכרתי עגלה
ואבוא אל העיר הסמוכה. באתי לבית הרב ואספר לו כי אשת
איש אנכי והנני הרה מאישי אשר עובני ויסע למרחקים וכי אנכי
ארגיש בנפשי כי בעור ימים אחדים אבואה עד המשבר. . .
הרב שמע לדברי ויצו את אשתו לפנות לי הדר בבית המקלט
ליולדות עניות וכעבור שני שבועות ילדתי בן ואקרא את שמו
מרדכי. גם כתבתי מכתב להבארון בו הודעתיו את שם בני וכי

ושבים ובוכים על נחלתם כי תפול בידי זרים, והנה פתאם הופיע מרדכי אל ביתם ובירו שטר קבלה מהבארון כתוב וחתום בעצם ידו כי קבל אלף השקל מיד קארל במזומנים ואין לו עליו טו"ם ודו"ר עד היום. קארל חבק את מרדכי כאח וכרע, וגם רעיתו נשקה את ידיו ותברכהו. וכבית קארל אורה ושמחה וששון ויקר, ויספר קארל לכל הקונים כי מרדכי הוא המלך אך הגואל אותם מכל רע. אנשי העיר צילנדינהאלץ חרדו לשמוע הנפלאה כי הבארון והיהודי מרדכי בקרו את בית הקברות ליהודים וישתטחו על קבר מרים ויבכו בכי הרבה וגם כי צוה הבארון להציב מצבת אבן שיש גדולה על קברה ויצו לחרות על המצבה את הדברים האלה: פה נקברה, אשה יקרה, אוהבת עמה אשר מסרה נפשה על קדושת דתה תהא נשמתה צרורה בצרור החיים עם נשמת האמהות, הצדקניות זכרונן לברכה" ואין איש מכל אנשי העיר יודע את פירוש המלים האלה עד היום הזה.

ויקרבו ימי הבארון למות, ויקרא לכהן הכפר ויתודה לפניו ויספר באזניו את כל אשר קרהו וכי מרדכי היהודי הוא בנו מאשתו אהובתו מרים, ויגוע הבארון וימת בשיבה טובה.

והכהן גלה את הדבר להשופטים ויודע הדבר למרדכי היהודי ויקח מן הבא בידו כאשר יכול שאת, ויברח וימלט הוא ואשתו ובניו ובנותיו אל ארץ הולללנדר ומשם עבר באניה עד ארץ אמעריקא, ויכונן שמה בית מלוח גדול ואת אחד מבני בניו דאיתי בימים האלה ומפיו שמעתי את כל הדברים האלה ואכתוב בספר זכרון לדוד אחרון.

איזהו החכם הרואה את הנולד.

המלך הומבאר בלכתו ברחוב בעיר הבירה פגש את אחד החכמים הנודע בשערים, ושאל אותו המלך לאמר: הגירה נא לי אנה הלך? ויען החכם ויאמר: אדוני המלך! שאלה גדולה

מקומו ויקח את בנו וישיבהו אצל יד ימינו ויבט עליו בעיני אהבה, ויאמר; עתה אכיר את תמונת מרים אהובתי, ומרוב שמחתי וחרדתי, אמר הבארון, שכחתי לשאול איזה כעת אמך היקרה?!

— זה שלש שנים, השיב מרדכי, שבקה חיים לכל חי בעיר הקטנה צילנדינהאלץ.

— ומדוע לא גלית לי את הסוד הזה עד היום? שאל הבארון.

— יען, אמרתי בלבי, כי תכריחני לשוב אל דתך ולשכוח את עמי ישראל אשר אהבתי מאד.

— ומי הכריחך לעשות עתה הדבר הזה.

— האכר קארל, השיב מרדכי, למענו גליתי לך את הסוד למען אוכל להציל אותו ואת משפחתו מחרפת רעב.

— שמע נא בני, אמר הבארון, אם תחפוץ תוכל לגלות בדברים כי בני אתה, ואז עליך יהיה לבוא בברית החדשה כמוני, ואם לא תחפוץ לעשות כזאת הרשות בידך, רק בל יודע לאיש מאומה.

מרדכי השתחזה לפניו אפים ארצה וישקוה בכנף מעילו כדרכו עד היום, אבל הבארון הקימו מעל הארץ ויאמר: מעתה מנשיקות פיד תנשק לי בפי ולא במנעלי כי בני אתה.

ביום ההוא נתן הבארון למרדכי בית חומה גדול ושדות וכרמים בחכירה, על משך שנים רבות ושומר תעודה נתן לו כי שלם לו כל כסף השכירות בשלמות למפרע, ויפקדו גם על ביתו ועל כל אשר לו, כי בן יהודי היה מרדכי להבארון כי גם הוא לא לקח לו אשה אחרת כדת כי התאבל על מרים כל הימים.

ח.

ובבית קארל נאספו הקונים לקנות את ביתו, וקארל ורעייתו

יראה לו קונים רבים. ואך בדבר כסף המוחיר התנהג לשוננו בכבודות, כי איוזה עשרות ר"ב ביני ובין ארון כמהו מה הוא? וישם את פניו לקראת "ההקפה" ואנכי אשר למדתי מרבתי את פירוש הנזלים, "קרון הצבי" נענעתי לו בראשי נענוע גדול וזחק לסמן של "לאו" ולא יספתי עוד לדעתו ימים רבים. ופתע פתאם עברה רוח על הארץ ותבא בכנפיה את החוברת השלישית אשר להשחר, והנה עלה זית טרף זה בפיא כתוב הדר בידי הארון שמואל ליב...

זה הוא דבר הזרע, וזה הוא הפרי אשר עשה! ועתה אם כי יבין עתה הקורא למרו עד היכן דברו בקרה כזאת מנועים, ומה אנכי לה. ואם נטל עלי לטפל בנבלותה ולפשוט אותה בחוץ. ובכל זאת אנכי לא אמנע הטוב מבעליו, ואשיב בפי יבלתי ועצם ידי למען דעת הקוראים את אשר עוללו לי.

(א) הסופר אמר: כי אלמלא מצא על שער ספרי את השנה תרמ"ב כי אז האמין לראות לפניו ספר הנדפס לפני עשרות שנים. הסופר הזה אשר יצא במאמרו ההוא להתגולל עלי גם על דבר אשר אתקשט בנוצות זרים, לסופר הזה אני אומר כי לא נאווה לארון מכבוד לגנוב ולשום ככליו. והדברים האלה בסגנונם החדר הזה הלא לקוחים הם אתו מאת המו"ל השחר אשר דרוש דרש אותם על אהר הספרים בשכבר הימים. ואך מאשר לרבו עשה את כל הכבוד הזה ואולי טובה היתה גערת החכם בשעתה. אבל מה לאיש כמהו להתחקות כקוף אחרי מעשי החכמים.

(ב) המשורר הנכבד ה' יצחק גאלרמאן מוויילנא איש אשר עשה לו שם על פני ארץ בספרו "שנים קדמוניות" כתב לי בשער ספרי את שירו, אל בעל בגן" והוא בכבוד בשפתי ובצחתי. והארון ציטראן בא וישאל לאמר: "וגיד לנו ה' גאלרמאן איך בא אל גנו של מזה בעת אשר החוברת הזאת ראשונה היא להמאסף? המן השמים גלו לו את הגן או הכחלום [צ"ל: "אם בחלום", אני הנני מדרקק בצ"ל זה משום מעשה שהיה כאשר יראה הקורא להלן] ישרנו. הפלא ופלא!! ומה אשיב על שאלה מתוכמה כזאת? או מה ישיבו כל מחברי ספרים למיניהם אשר קבלו הסכמות אלה בכה ואלה בכה, ולא יראו על נפשם פן יבא אחד הציטראנים לשאול: המן השמים נגלו להם [לגותני ההסכמות] הספרים ההם או בחלום שרו אותם? מה ישיב למשל ה' קלמן שולמאן אשר בראשית ספריו נתן ההסכמות המסורים לו מאת התורגמים? האם בחלום שרו אלה את ספרו "מסתי פארו"? ומרוע לא היה את נפשו לשאול כאלה בראותו בספרי זה את מענה החכם ברורס על מכתב החכם בערמאן ושניהם נדפסים זה אחר זה. האם לא עלה על לב המבקר הפקח הזה לדעת כי רוב הסופרים אשר מצאו מקום בספרי יושבי ווילנא הם, והם יושבים איש את אחיו ויהו? — והמשרד גאלרמאן כתב את שירו ג"כ בוויילנא אחרי אשר קרא המאמרים הבאים בספרי בכתיבת יד ומה לו עוד?

(ג) ה' ציטראן מפטפט כלפי מאמרו של החכם בערמאן הדרוש בדבר נקיין השפה וטהרת הקדש ואשר יצא נגדו גם ידיו ה' ברורס בספרי להשיב לו דברים דבורים ע"פ חקי הטעם והשכל הישר והטוב. והשני המאמרים ההם היו מגבילים איש אל אחיו. והיה גם אם נניח כי מאמרו של הח' בערמאן אך ענין היות לה' ברורס לענות בו למען אשר יתבררו ויתלבנו הדברים. הלא רינו. ולו

שאלת ואינני יודע מה להשיב לך, יען אנכי בעצמי לא אדע
אנה אלך. ויחר אף המלך בו ויצו את עבדיו להושיבו בכלא. ויהי
כשך חמת המלך צוה את עבדיו להביא את החכם ולהעמידו
לפניו ויהי בבואו שאל אותו המלך לאמר: איך מלאך לבך להוציא דבר
שקר מפוך ולהגיד לי כי אינך יודע באיזה מקום תלך, איך
יוכל היות כי ההולך בדרך לא ידע אנה ילך? — ויען החכם
ויאמר: הלא עיניך, אדוני מלך, רואות כי לא ידעתי אנה יובילוני
רגלי, אנכי הפצתי ללכת למקום פלוני, ואתה צוית להוליכני
בדרך אחרת. — דבריו אלה מצאו חן בעיני המלך ויתן לו מתנות
וישלחהו לשלום.

מקצין בנטיעות*

א

להסיר המסכה ולהרים המצנפת

ישוב עמלו בראשו ועל קרקרו חמסו ירר
(תהלים י"א)

בחוברת השחר השלישית לשנה העשתי עשרה כתב הארון שמואל ליב
ציטראן את מאמרו „שבלים בעמק רפאים” והוא כתוב בצורת בקרת נגד ספרי
„גן פרחים” חלק ראשון. רוב הקוראים לא יבינו בלי ספק ולא ידעו מה הארון הזה
שואל מעמם אחרי כי אך קטנות ומריבות ישמעו. אך פתיחה בכר וסיום בחבית,
ואך תחבולות יהו בו למשוך את הספר בחכי איש כי לא נביא הקורא ולא בן נביא
הוא לדעת את הנעשה מאחורי הפרגוד. ואת הורע אשר הוציא את הפרי הוזה
למינהו. ולכן הגני אליך תמים לב ונתתי לפניך את דברי הימים אשר לבקרת התיא
ופקחת את עיניך וירעת.

בצאת ספרי „גן פרחים” לאור, היטיב הארון ציטראן עמדי להעיד אלי את

* המאמר הזה נדפס בהשחר חוברת ו' לשנה העשתי עשרה והעיקר חסר שמה
בהספר ופה לתן את המאמר לפני הקוראים כמו שינא מעטו בלי שינוס לאות
לכני מרי!

ההם. והמאמר טרם הגיע לקצו שב ה' יל"ג וירפיסהו כלו במ"ע השחר ובעל"ה השחר לא חטא ולא אשם וכל ציטראן שבעולם לא מצא בו עון אשר חטא. (ה' ציטראן יראה עמל ואון ברוב הבאורים והפרושים אשר מצא בגני ומביא למופת את השאלה; "ע"ד הבימה באמצע בהכ"ג". אכן בכל מקום שאנו מוצאים את השגתו שם אנו מוצאים את שגגתו. והוא טרם ידע כי כבר היתה השאלה הזאת ענין לענות בו בקרית מלך רב. והשאלה היתה שאלה בשעתה אשר רוח קוראים רבים נוחים הימנה, אנכי לא אשוב מדבריו אשר מראש לא בסתר דברתי כי לקטתי ואספתי את ספרי לא אך בשביל היחיד כי אם בשביל הרבים. ולכן מזה גם מזה לא הנחתי את ידי.

(ז) המבקר הנאור בגבורה מצא בספרי שגיאה גדולה בדקדוק הלשון. אנכי כתבתי, הכתות והדעות אשר ישוררו בעם וכו' והוא חשף את זרוע עינו וישמוע כי צ"ל תשוררנה. אך זה הוא עון אשר חטא וזה הוא תקון אשר עליו יאמר: בהר ה' יראה! לא אכחד מלפני הקורא כי נמצאו שגיאות כהנה וכהנה בספרי כאשר יראה הקורא המשכיל. אבל לא איש כה' ציטראן ומצאן. איש כמזה ויכל למצוא כי צ"ל תשוררנה תחת ישוררו! וזכרתי את המשל אשר נשא באוני אחר החכמים המפורסמים לאור: בוחן-חתיים בא אל נער נודע לבר אורין לתהות על קנקנו טרם ילקח לחתן. ובמצאו כי הבור ריק הלך לקראת מילי דעלמא. וידמה בנפשו אולי גדול כמו בהיות העולם מהיות דאבין ורבא. אחודה לך חידה בני אולי ידעת פתרונים. אשה גדולה עמדה על גג הבית ותבך ותתחנן לאלהים לאמר: הלא מתי אמו עליומרי בטן לא היה לה כי סגר רחמה. מי יודע אולי אמנת גם אנכי וזרע לא יהיה לי כמות — מה יקשה בעיניך בני. ומה יש לך לשאול בזה? הנער פער את פיו ויעמוד רגעים אחרים על עמוד ויחשוב מחשבות. ויעמיק מאד במחשבותיו ופתאם קרא: הלא מן הנמנע הוא כי אשה גדולה תוכל לעמוד על גג אשר לבית ולא תפול משם מגדול הפחד! ... כן היה גם הבחור התתן ה' ציטראן ואפריון נמנו ליה כי ידע את אשר יקשה בספרי. ואולם עוד מעט ונראה כמה ידיעתו היא מנעת בדקדוק הלשון ונדעה מה טוב! —

(ח) המבקר אחרי אשר נפץ את הכד אל הסלע הלך אל החכית. וינוע על הדברים העתיקים הנאמרים מפי סופרינו מעת אל עת על דבר חלוקת הרעות בישראל ודברם לארכם ולרחבם. אנכי לתמי אמנם לא אבין איזה רוח עבר עליו להשתמש בקפיצת דרך כזאת כי לא פה המקום ולא פה העיר ובלי תפונה לא הפץ דבר בלתי אם לקיים את מצות "משל כפי כסיל" ולהשמיע כי חלוקת הרעות הוא כמו הנשר הדג והסרטן במשל קרילאו:

תַּפְּשָׂא אֲמָנָם לֹא לְעֵינָהּ הִנֵּה (תגהו ?)

אֲךְ תַּחֲסִידָה מִמְּרִיא אִמָּה (אתו ?) בַּפְּרוֹם אֶף תַּפֵּק שְׂמִים

תַּפְּרָטָן יִסְחָבְנָה יִסְחָבְתוּ ? אַחֲזֵרְנִית וְתִהְיֶה אֶל תַּמִּים —

אכן זאת היא שורה נכונה, וזאת היא העתקה כראוי שמה עברית כדון

לא היה לו כל תועלת אחרת בלתי את זו בלבד הלא שכרו בצדו. ואדוני ציטראן חכם כמלאך אלהים והוא טרם יבין כי יש אשר יקבל המאסף מאמר אחד אך בכדי מאמר השני... אלהים יחנך בני בחכמתך הגדולה!

(ד) ה' ציטראן מתמרמר מאד נגד שירי אשר שמתי מקום להם בנגני. בפה מלא אודה ולא אבוש כי לא משורר אני. ואף כי שקר הוא אשר יאמר כי האיש אשר יבאר לו את באור השיר: „רוב משכילינו גם רבנינו רואים וכו'“ (*). אז יבטי ליה כמותו אבתריה. ולפי דעתנו יבין גם ילד דרדקי את באור הדברים האלה. ואך יכול יוכל להרוץ משפט כי אין רוח השיר בהשיר הזה. ואולם עוד מעט ונראה את כשרונו של המלנגל הזה לשיר בשירים ונראה מה צדקה לו להשמיע משפט.

(ה) ה' ציטראן אומר: המאמר „היהודים ותורתם בין העמים“ כבר נדפס זה בהמליץ שנה י"ד ונעלמה ממני ובלי תפונה גם מכל הקוראים היודעים הזאת (מי יביני את פשר הדברים האלה?) אם כוונתו של מות כהדפסת המאמר הזה שנית היתה כדי שלא להוציא וכו' לזאת עוד חפץ להעלות את שם ה' ק' שולמאן על ראש גנו למען קנות ע"י האויטאריטאט שלו את כליות העדה הקודמת אשר ע"כ לא שם אל לבו כי כבר היה המאמר הזה פעם על פני הוץ וכו'.

כפי הנראה האמין ציטראן החוזה הוות הכל כי פה מצא את המקום הנכון להגדר בו ולגבות את חובו (כלומר את חוב החקפה שלא באה לעולם). ואולם כונן החכם אל המטרה ואת החצי שלח ממנו והלאה. (א) אם להעלות שם ה' ק' שולמאן על ראש ספרי היה חפצי כי אז די כהמאמרים הרבים הנמצאים בנגני כתובים בידי נושא השם הזה. והם לא היו נדפסים בהמליץ. ומי לא יורה ולא ידע כי חכמים חיותר גדולים ומפורסמים באו לטייל בנגני כמו דש"י פין. מרדכי פלונגיאן. חיים ברלין ועוד. (ב) המאמר „היהודים ותורתם“ היה לנגד עיני המבקר ספרי ישראל כוונלנא החכם א. וואהל נ"י והוא יעיד עלי כי היה כתוב בעצם כתב ידו של ה' שולמאן הוא ולא אחר. ומסופק הנני מאד אם יאמין הקורא כי נספתי עקסטרא למקום הרדקציה של המליץ לנגוב את הכתב הזה שנשא בנגוכיה אחרי ההדפסה ולשום אותו בסל"ג. (ג) ה' שולמאן דבר אלי ביום החו. את המאמר ההוא על ידי לאמר: „המאמר הזה נדפס מקצתו במ"ע המליץ. ואנכי תקנתי בו תקונים הרבה גם במקצת ההוא שהיה נדפס“ ובמזומה לי לא גדול עוני מנשוא אם הוצאתי את המאמר לאור מראשיתו עד אחריתו למען יהיו לאחרים בידי הקוראים. ולא אנכי הראשון לעשות כדבר הזה. הלא גם הכשורר ה' גארדאן החל לתת את אחד ממאמריו במ"ע הצפירה אשר בשנת תרנ"ב ויבא שם בעלים אחרים. וכאשר הדל המ"ע הזה לצאת לאור בימים

(* המו"ל השמר ז"ל ואמר בשולי מאמריו: אף אני נלחתי למנוח באור ההדברים, רואים צרותינו וכו' במחשבות לבנו" — ומי לא יראה כי טעות הדפוס הולך שולל את החכם הכל ותחת במחשבות ז"ל: כמחשבות. וסר ממני הטון הגדול הזה. והדברים האלה הלא יבין באמת אף דרדקי דני רב. כי העשירים והרבנים מחכים לישועתנו ומקוים לעורנו. כמחשבות לבנו. אבל מי יעמוד בפרץ בטדעו לדבר טוב עלינו. כפועל? וכו' וכו'.

וסערת רוחי תפיץ את עלה נדף זה לארבע רוחות השמים. פעם אהת הראיתי
לו נחת זרועי [כהקול שנה ג'] ומני אז יחרד מתנופת ירי והוא עתה
מהנכנסים אל ביתי ביראת הכבוד וכו'. אלה מבקריך ישראל !!!

הודעה:

כבר הוצאתי לאור הדפוס מאסף מפרותי בשם „גן פרחים“
[שלשה חלקים, וחלק רביעי בשם „פרחים ושושנים“].

וזו תכן הענינים

(א) פתח הגן. (ב) אל בעל הגן—יצחק נאלדמאן. (ג) מכתב
להמ"ל—יקותיאל בערמאן. (ד) השפה בכבודה ובעצמה—ר. א.
ברודס. (ה) תודה מקרב עמוק. (ו) היהודים ותורתם בין העמים—
קלמן שולמאן. (ז) אויה לנו כי שרדנו—מהר"ם מביחאוו. (ח) הגהות
ותקונים—שמואל יוסף פין ז"ל. (ט) לקוטי נמושות—מרדכי פלונגיאן
ז"ל. (י) הפלה קצרה. (יא) הגיון לבי—. (יב) צדקת השר—חיים
ברלין אב"ד במאסקווא. (יג) הערה על המאמר הנ"ל—. (יד) לא
השם הוא העיקר—א. וואהל. (טו) דברי כהן—אנטאקאלסקי.
(טז) פרחי גבר—גבי"ר מווילנא. (יז) הערה על המאמר—ק"ש.
(יח) קנאת כופרינו—דר' א. א. עהרליך. (יט) תולדות ר"ד
אפפענהיים—הלל נח שטיינשניידער. (כ) משא שלמה—ז. מינאר
במאסקווא. (כא) קול רנה וישועה—ח. ברלין אב"ד במאסקווא.
(כב) טוב טעם—משה הכהן רייבערסאהן. (כג) גרוגרת דר' צדוק—
ר. א. ברודס. (כד) ארץ הפסחים—משה הכהן רייבערסאהן.
(כה) רוב למוד מחול—הנ"ל. (כו) השב—הנ"ל. (כז) פלוני החכם—
הנ"ל. (כח) אבל כבר—ח. ברלין אב"ד במאסקווא. (כט) חכמת
שלמה—. (ל) פרהים לגן—ישכר בערוש הלוי הורוויץ. (לא) חמאת
הקהל—ז. מאריק ז"ל. (לב) פשוטו של מקרא—. (לג) מכתב בקרת—
ז. מינאר במאסקווא. (לד) עוד שלישיה והיתה לבאר—ק"ש.

זכרת! שלשה מורים כתב ושלש הן השיגאות אשר בם! נוסף על אלה נראה [בל"ס הוא המוחה הראשון מעין זה בספרות שירינו] טור אחד בן י"ז תנועות וחסף אחד, נוסף על אלה נמצא לפנינו שפה צחה ומוכנת אשר אני נכון הנני לכל איש ואיש להיות מובילנא ליה מאניה לבי ממותא אם ידע להגיד לנו את באור שני הטורים האחרונים אל נכון, ואיש כזה יערב לבו להשמיע במרום קולו ולחיות דעה על אדות שיר ועל אדות דקדוק הלשון ועל אדות שפה מוכנת אשר אין לה באור הישב? איש אשר כזה? —

ט) המבקר לא ידע לשום מתג לחכמתו הגדולה המתכבצת בו מרגע לרגע, ולא הרגיש כי גחלים הוא חותה על ראשו בהראותו לעין כל את שנאתו הפרטית הדוברת מתוך גרונו מרוי אמרו: ולא היו הסופרים יודעים למי הם כותבים וכו' על דברים כאלה אין לי מה לענות.

אלה המה המתאמרים למבקרים ואת הבקרת לא ידעו, אלה המה האנשים הדוברים למען ילחכו הקהל על כל סביבותם ויאמין בהם, אולי יצלת חפצם להרע ולשבר עין בלחמו... ומה בצעם והות נפשם? אך בצע כסף או סך עקוקמפלארים אשר לא נתן להם בהקפה... אל נא תגידו כזאת בגוים אל תספרוה בקהל, פן ישמעו הערלים וישחקו על משבתנו! ...

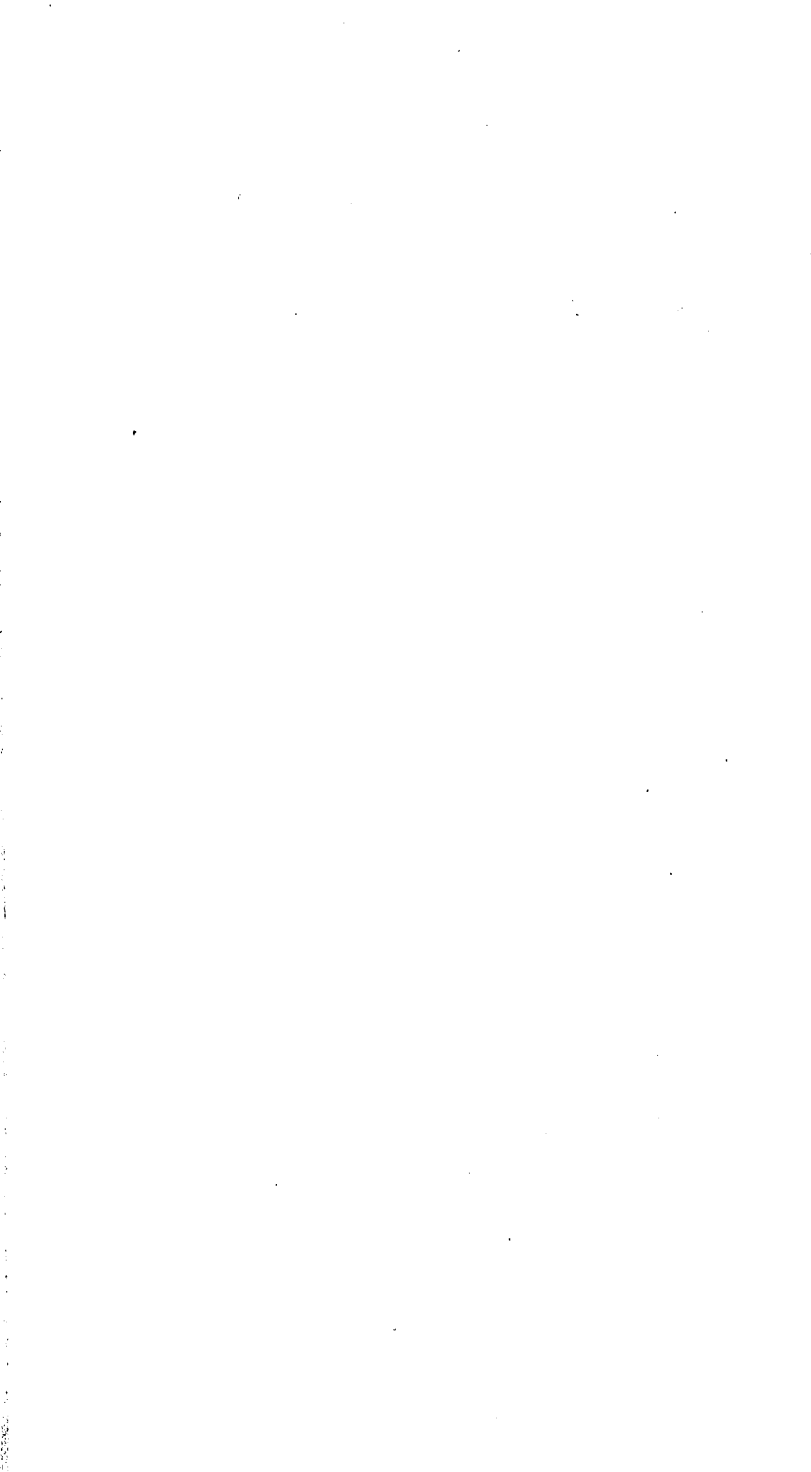
הלא גם אדוני בעל השחר בקר את ספרי בראוי לו, הלא גם הוא לא כסה על אשר לא ינוסה, יען כי מבקר הוא הדן דין אמת לאמתו, ולכן גם לא כחד תחת לשונו מלהגיד (השחר שנה י"א חוב' א') "כי אין לכהר כי ישנם בו [בס' גן הפרחים] מאמרים נכבדים וראויים להשמע ולהגלות וכו', עלינו להודות כי בכלל ראויים היו המאמרים לראות אור" — וה' ציטראן מה עשה? הלא ראינו וידענו! ... —

רחמני נא רחמני אדוני ציטראן ולא תוסיף להדאיבני עוד! הנה אנכי מוציא לאור ספריי פ' חלק שני ושלישיו ועיניך תראינה בקרוב אף כי אתה אומר כי אינך מאמין בזה למען הרע לי... אבל פעם אחת הסכלתי לעשות ולא אשנה עוד, ובצאת ספרי זה לאור הדפוס שלוח אשלח לך ככל אשר יתאו לך וגם בהקפה כנפשוך שבעה, אך בשם ה'! רחמני נא ואל נא תוסיף לעקר העצים הרעננים ולקטוף הפרחים והשושנים, רחמני נא כגדל חסרך ואל תבוא בגני, לקצין בנטיעות ואנכי אתפלל בערך אל ה' שישמור לשונך מרע ושפתוך מרבר מרמה ואו שלום יהיה לך ולמבקרים כמורך, ויקוים בכם מקרא שכתוב לא ידעו ולא ישחיתו וכו' ועל נפשי אתפלל עם נעים ומירות ישראל: ה' אלהי כך חסיתי הושיעני מכל דרפי והצילני! ... —

הוספה למאמרי: בימים ההם [אחרי אשר הופיע מאמרי זה בהשחר] הגיעו לידי ככתבים שונים מאנשים ידועים ע"ד תבונת נפש המבקר של"צ, ואחד מהם יאמר במרוצת דבריו אלי לאמר; דע ידירי, כי לא כגבור משכיל נלחמת עם הנער בהשחר חוב' ו', ולא מכות נאמנות הודרות חרדי כטן חלקת באפך, כי באיזה מקומות במאמרך ניכר ששמת פוך ונצרת לשונך מבלי פגום קשה בכבודו, מזה משמע כי לא תכיר את איש מלחמתך, לו הייתי אני תחתך כי עתה השלכתי עליו שקוצים ונבלתי, סתי ומאוס שמתיו לעיני הקוראים, העמקתי הרחבתי מרוותו בלהב איש אכלה והיה אפר ועפר תחת רגלי עמי

יעקב רייפמאן . צא) סאלטיקאוו והיהודים—ש"י איש הורוויטץ .
 צב) הוא" נפטר—דוד פרישמאן . צג) דברי הימים לב"י—י"ה
 זאגארסקי . צד) עניה סוערה—פרץ . צה) אמונת רעים—ישכר
 בערוש הלוי איש הורוויטץ . צו) פתח הגן לחלק השלישי .
 צז) המזכירים את ה'—יה"ל . צח) נשא לבבנו אל כפים—יוסף
 וראוינטהאל . צט) עכביש ודרור—דוד פרישמאן . צק) קורא הדורות—
 שלום הכהן ז"ל קא) אניה בלב ים—יצחק גאלדמאן מווילנא .
 קב) חקירות ודרישות וכו'—נחום סאקאלאוו . קג) שירת דורים—
 דר' ש. מאנדעלקערן . קד) בכית שוא—א. פינקערס . קה) שמע
 ישראל—אליעזר יצחק שפירא . קו) משלי הגיון— . קז) אוצר
 הבלום בספרי הז"ל—י"ה מאוויאוו . קח) מקרא מפרש—ישכר
 הורוויטץ . קט) על אלה עינו בוכיה—הלל מאלאביאווסקי קי) מענה
 לפלוגי אלמוגי—יוסף גיביאנסקי— . קיא) תולדות רבי גרשון הנך
 העניך—מ. מ. ליטעווסקי . קיב) עמק שוה—יצחק יעקב ווייחבערג .
 קיג) משלי הגיון— . קיד) המקובלים—יצחק ליבוש פרץ . קטו) מנהג
 בפרות—מו"ה . קטז) אמרי נואש—א. ראוענפעלד . קיז) הערות—
 יאפ"ז . קיח) אמרי חכמים ומשלי מוסר—א. ד. פינקעל . קיט) מה
 היא הצרעת—דר' ראובן קולישער . קכ) מכתמים—איו"ב מאינסק .
 קכא) הר מועד—מ. מ. קאפלאן . קכב) לתולדות בני ישראל בעיר
 קיוב—א. קופערניק . קכג) אם לא עכשו אימתי—הנ"ץ . קכד) מעל
 ספר הזכרונות—אלהנן קלמנסאהן . קכה) משלי איתן—גפתלי משכיל
 לאיתן . קכו) יושבי קרנות בספרי חכו"ל—דר' לעוויוזאהן
 משטאקהאלס . קכז) הערה— . קכח) דבר האחו היהודים בפולין—
 ע. נ. פרענק . קכט) גנוי ישראל ברומי רבתי—יאפ"ז . קל) ע"ד
 רבוי הנרות בשבת—משה אהרן שאצקעס . קלא) טעם לשבת—
 משה הכהן רייכערסאהן . קלב) הערות—יעקב רייפמאן . קלג) פרקי
 ריב"ל—איוב . קלד) מהמלואים לספרי—דר' יהודה ליב לעוויוזאהן .
 קלה) הערות ותקונים—יהודה ליב גארדאן ז"ל . קלז) אחרית
 דבר— . קלז) [חלק הרביעי] הכל הלוי בטול—יהודה ליב גארדאן .
 קלח) אשירה נא לידירי וכו'—א. ב. גאטטלאבער . קלט) אהבת

(לה) באורי מקראי קדש— . לו) חתונת בן מנחם— קלמן שולמאן .
 (לו) בית הפלה— . לח) הערה— ת. ברלין אב"ד במאסקווא .
 (לט) הערה— רב מסתהר בחו"ץ . מ) תשובה על הערה— . מא) פרחי
 אביב— ר' אבי"ב . מב) אזי מה היה לנו— . מג) תולדות צדיק
 או ניר דוד— מ. ראבינאוויטץ ז"ל . מד) פרחים ושושנים— קלמן
 שולמאן . מה) הערה— חיים ברלין אב"ד במאסקווא . מו) אחרית
 דבר— . מז) פתח הגן לחלק השני— . מח) מכתב להמו"ל— א.
 קופערניק . מט) כתר מלכות— יעקב אייכענבוים ז"ל . נ) מכתב
 להמו"ל— יצחק סובאלסקי . נא) תפלה ליצחק— דר' קאמינער .
 נב) מעתיקי הס' מ"ג— י"ח ואגאראדסקי . נג) מכתמים— דר' שלמה
 סאנדעלקערן . נד) מענה פרידריך הראשון . נה) תשובה כהלכה .
 נו) השקפה על ספר כה"ג— . נז) משלי הגיון . נח) שיר יידינות—
 ישכר בערוש הלוי איש הרוויץ . נט) משרת ציון— אהרן מירסקי .
 ס) קובר מתים— חורגין . סא) שנאה טבעית לעם עולם— מהר"ם
 מבינאווא . סב) משא ארץ הינא— מיכל וועבער . סג) מכתמים—
 סאדילעווסקי . סד) מצבת זכרון— מ. מ. ליטעווסקי . סה) הכבשים
 המלואים— מיכל גארדאן ז"ל . סו) תולדות י"ם לעווינאוואן— א. י.
 שפירא . סז) תולדות הדרשן לעווענשטיין— י"ח ואגאראדסקי .
 סח) תולדות ר' יוסף ראזענטהאל . סט) תולדות דר' שלמה
 מאנדעלקערן— . ע) משלי הגיון— . עא) למנצח על מות לרעת—
 א. ב. גאטטלאבער . עב) אמרי חכמה ומשלי מוסר— א. ד. פינקעל .
 עג) עזרה בצרה— גאלדין . עד) ע"ד החינוך— . עה) ברייתות דר'
 יצחק— דר' קאמינער . עו) מספר שוא— מ. כהן . עז) מכתמים—
 ליטעווסקי . עח) ע"ד חכמת הטבע— יוסף ליב זאסניץ . עט) יומי
 האחרון— מיכל גארדאן ז"ל . פב) לשאלת החינוך— אסנער .
 פא) העולם— ליטעווסקי . פג) הגיון לב— . ג. בריל . פד) המנעלים
 הראשונים— . פד) ווענוס ושולמית— יצחק ליבוש פריץ . פה) פלמת
 מופרים— נחום סאקאלאו . פו) בתי הנפש— מענדיל וואהלמאן
 פז) הערות שונות— דר' יהודה ליב לעווינאוואן . פח) הערה במקרא—
 דובערוש טורש . פט) העלם דבר— יח"ז . צ) מעט הערות כו'—

החיים— . קמ) עול ימים וכן שמונים—מ. מ. לימעווסקי . קמא) מגלה סוד—אליעזר שולמאן . קמב) משלי הגיון— . קמג) איזהו עשיר ? השמח בחלקו— . קמד) סכתמים—אליעזר דוד פינקעל . קמה) לפלגות ישראל—יצחק יעקב ווייסבערג . קמו) דבור מפוץ—יהודה ליב גארדאן . קמז) חברים כל ישראל— . קמח) מזמור לתודה—ח"ץ לערנער . קמט) אגרות אנשי השם : א. ילג . ב' יהל"ל . ג' מיכל גארדאן ז"ל . ד' הלל מאלאכאווסקי . ה' פרץ סמאלענסקין ז"ל . ו' א. ב. גאטטלאבער . ז' סמאלענסקין ז"ל . ח' מיכל גארדאן ז"ל . ט' שמואל גרשוני ז"ל . קנ) ארץ חדשה—יהודה ליב גארדאן . קנא) עצה מרחוק— . קנב) תשובה קצרה— . קנג) מחשבה טובה— . קנד) הנשר והאפרוח— . קנה) תשליך—יהודה ליב גארדאן . קנו) הכל היה—קנו) היהודים בקורפו— . קנח) משל' הגיון— . קנט) מכתבים משר של ים— .

על משמרתו אעמדה להשקות את הגן למען יתנו הפרחים ריח ניחוח באף הקוראים אשר יבאו לטייל בו . ואקוה להוציא אי"ה לאור הדפוס גם חלק חמישי וכבר אספתי מאמרים טובים רבי הכמות וגדולי האיכות מאת חכמים מפורסמים שרוח רוב הקוראים נוחה מהם .

כן נמצא בידי ספרי , האמונה וההשכלה" . "במת ישחק" ספורי ישראל' כל אחר 50 קאפ' . מכתבים משר של ים (ה' ח) כל חלק 50 קאפ' . "טפח מגולה" א' ר"ב . "גן פרחים" [שלשה חלקים] כל חלק א' ר"ב . "פרחים ושושנים" א' ר"ב . "היהדות" א' ר"ב . ספרי ע"ט : אשת חיל' . ספורי עם" , הומאריסטישעס ווארענעריבכל" . "קרעצמע אין וואלד" . "אלמע מעשיות אונ איממער גי"א" . "דיע געקויפטע ליעבע" , דער נייער בעל תשובה" [העתקה משפת רוסיא ע"י בני יחי'] תולדות משה אנמאקאלסקי , יצא לאור הדפוס ע"י הרב הנכבד הר"ר אלעזר היימאן בברדיטשעווב . ספורי ירושלים .

UNIVERSITY OF CHICAGO

54 677 768

UNIVERSITY OF CHICAGO

54 677 768

